

PRIJESTONICA CETINJE

NACRT

**LOKALNI PLAN AKCIJE ZA MLADE
PRIJESTONICE CETINJE
2019-2022**

Cetinje, mart 2018. godine

SADRŽAJ

1. Uvodno obraćanje Gradonačelnika	4
2. Predgovor.....	5
3. Prijestonica Cetinje – geografski položaj, stanovništvo.....	7
4. Koraci izrade LPAM-a	9
5.1. KLJUČNI ISHOD 1: Poboljšano okruženje za razvoj novih i jačanje postojećih kapaciteta obrazovanja mladih	11
- Ustav Crne Gore.....	14
- Opšti zakon o vaspitanju i obrazovanju	14
- Zakon o gimnaziji	14
- Zakon o stručnom obrazovanju	14
- Zakon o visokom obrazovanju	15
- „Akcioni plan prilagođavanja objekata i javnih površina za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti u Prijestonici Cetinje za period 2017./2020. Godine“, koji je sproveo Sekretarijat za održivi razvoj i infrastrukturu Prijestonice.	15
- <i>(plan ili strategija za integraciju mladih Roma)</i>	15
- <i>(plan ili strategija za OSI). Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. („Službeni list CG“, br 51/08, 34/11 i 35/13).....</i>	15
5.2. KLJUČNI ISHOD 2: Mladi imaju olakšan pristup tržištu rada putem stvaranja novih prilika za zapošljavanje.....	20
5.3. KLJUČNI ISHOD 3: Povećana dostupnost zdravstvenog i drugih sistema namijenjenih za bezbjednost mladih i zdravu porodičnu sredinu za nesmetano odrastanje.....	31

5.4. KLJUČNI ISHOD 4: Mladi su informisani, uključeni, proaktivni, aktivni u procesima donošenja odluka i imaju pristup kvalitetnim programima za provođenje slobodnog vremena	53
5.5. KLJUČNI ISHOD 5: Unapređenje infrasturkturnih kapaciteta i razvoj uslova za sprovođenje raznovrsnih kulturnih sadržaja u Prijestonici Cetinje namijenjenih mladima	66
5.6. KLJUČNI ISHOD 6: Mladi su tolerantni, prihvataju i razumiju različitosti.....	80
6. Monitoring i implementacija	89
7. Akteri u procesu kreiranja Lokalnog plana akcije za mlade	90
8. Skraćenice	91

1. Uvodno obraćanje Gradonačelnika

Obezbjedivanje optimalnih uslova za nesmetan individualni i profesionalni razvoj mladih, razumijevanje, podrška i prepoznavanje njihovih kreativnih i intelektualnih potencijala, ali i otvorenost i spremnost da im se pomogne u rješavanju problema sa kojima se suočavaju, trebalo bi da bude zadatak cijelog društva. Donošenje lokalnih akcionih planova za mlade zato je važna aktivnost, koja podrazumijeva posebnu senzibilnost i uključenost stručnjaka i drugih zainteresovanih strana, a sve da bi se na zahtjeve mladih odgovorilo blagovremeno i adekvatno.

Na mlade ljude uvijek, a posebno u tranzicionim i posttranzicionim zemljama, treba gledati kao na potencijal i važan resurs razvoja grada i države. Ovakav pristup izuzetno je važan u sredinama koje se suočavaju sa globalnim fenomenom starenja stanovništva, ali i sa izraženim generacijskim jazom među potencijalnom radnom snagom. Gradovi – nekadašnji industrijski centri, najbrže korak sa potrebama savremenog tržišta rada mogu uhvatiti, između ostalog, kroz pametne, sveobuhvatne omladinske politike, koje će omogućiti kreiranje ambijenta za ostanak i zapošljavanje mladih, ali i za pravedniju raspodjelu resursa i dobara.

Prvi lokalni plan akcije za mlade Prijestonica Cetinje donijela je 2012. godine, s namjerom stvaranja ambijenta u kome će mladi istinski biti uključeni u kreiranje sopstvenog života. Donošenje nove, četvorogodišnje strategije iz domena omladinske politike, potvrda je spremnosti lokalne uprave da slijedi smjernice koje su formulisali mladi Cetinja, ali i da sprovodi neophodne aktivnosti i mjere koje će dovesti do dodatnog unaprjeđenja položaja mladih i poboljšanja kvaliteta života.

Lokalni akcioni plan za mlade za period 2019-2022. za Prijestonicu Cetinje nastao je kroz zajednički rad lokalnih institucija, organizacija, pojedinaca i mladih, koji su kroz partnerski rad i razmjenu znanja, iskustva i ideja formulisali najoptimalnija rješenja. Lokalna uprava ovim dokumentom obavezuje se da predložene mjere i akcije unapređuje, a kroz koordinaciju sprovođenja plana, podrži sve učesnike u procesu radi osnovnog cilja - poboljšanja uslova za život i rad mladih.

Lokalni akcioni plan za mlade Prijestonica Cetinje donosi u iskrenoj vjeri da rad na unaprjeđenju položaja mladih zapravo tek počinje usvajanjem ovog dokumenta. Kao lokalna uprava, moramo biti pažljivi i odgovorni prema najvažnijem resursu kojeg imamo, jer naša budućnost, razvoj i prosperitet, leži u rukama mladih.

Zahvaljujemo se svima koji su učestvovali u izradi Lokalnog akcionog plana za mlade, uz iskrenu želju da ono što smo predvidjeli sprovedemo u praksi, pratimo potrebe mladih i radimo za njih i za nas.

Gradonačelnik
Aleksandar Kaščelan

2. Predgovor

Lokalni plan akcije za mlade - LPAM, predstavlja strateški dokument u oblasti omladinske politike, koji ima za cilj da ispita trenutni položaj mladih, te predloži konkretne aktivnosti u smjeru rješavanja identifikovanih problema i poboljšanja kvaliteta života mladih u gradu.

Opšti cilj LPAM-a je unapređenje položaja mladih u prijestonici Cetinje, putem razvoja institucionalnih kapaciteta za vođenje kvalitetnije omladinske politike, poboljšanjem okruženja za razvoj kapaciteta mladih, sa posebnim akcentom na kvalitetnije obrazovanje, većem broju prilika za zapošljavanje, bolju zdravstvenu zaštitu, razvijenost kritičkog razmišljanja, veću toleranciju prema različitostima i raznovrsniju kulturnu ponudu u gradu.

Radna grupa za izradu novog LPAM-a prepoznala je šest ključnih oblasti u okviru kojih je potrebno realizovati aktivnosti, a u cilju poboljšanja sveukupnog položaja mladih u prijestonici Cetinje. Dodatno, Radna grupa je na osnovu šest oblasti formirala i **šest ključnih ishoda LPAM-a**:

1. **Poboljšano okruženje za razvoj novih i jačanje postojećih kapaciteta obrazovanja mladih**
2. **Mladi imaju olakšan pristup tržištu rada putem stvaranja novih prilika za zapošljavanje**
3. **Povećana dostupnost zdravstvenog i drugih sistema namijenjenih za bezbjednost mladih i zdravu porodičnu sredinu za nesmetano odrastanje**
4. **Mladi su informisani, uključeni, proaktivni, aktivni u procesima donošenja odluka i imaju pristup kvalitetnim programima za provođenje slobodnog vremena**
5. **Unapređenje infrasturkturnih kapaciteta i razvoj uslova za sprovođenje raznovrsnih kulturnih sadržaja u Prijestonici Cetinje namijenjenih mladima**
6. **Mladi su tolerantni, prihvataju i razumiju različitosti**

Ključni ishodi, koji su u direktnoj vezi sa životnim standardom i položajem mladih u društvenoj zajednici, odnose se na rješavanje ključnih problema mladih u našem gradu, apostrofirajući probleme kao što su: nedostatak mehanizama i alatki za kvalitetno obrazovanje, veliki procenat nezapošljenih mladih ljudi, nedovoljno razvijen sistem zdravstvene zaštite, slabo učešće mladih u procesima donošenja odluka, nizak nivo tolerancije i razumijevanja različitosti kod mladih, kao i nedovoljan broj kvalitetnih programa u sferi kulture.

Nacionalni plan akcije za mlade - NPAM, poslužio je kao strateški osnov za izradu LPAM-a, budući da je Radna grupa uzela u obzir sve planirane ključne ishode tog dokumenta i iste uvrstila u novi strateški okvir za razvoj omladinske politike na Cetinju.

LPAM za Prijestonicu Cetinje predstavlja strateški dokument za naredni četvorogodišnji period, odnosno za period od 2019. do 2022. godine, u okviru kojeg se nalaze sljedeće informacije:

- Presjek trenutnog položaja mladih na Cetinju, od 15 do 30 godina, sa identifikovanim problemima;
- Ostvarene rezultate i naučene lekcije u odnosu na prethodni LPAM za period od 2012. do 2015. godine;
- Pravce budućih aktivnosti u cilju rješavanja identifikovanih problema;
- Strateški plan za naredne četiri godine - Akcioni plan, sa ključnim ishodima, specifičnim ciljevima, indikatorima uspješnosti, aktivnostima, akterima odgovornim za realizaciju, sa procjenom troškova;
- Plan monitoringa i evaluacije procesa implementacije LPAM-a;
- Detaljni akcioni plan za 2019. godinu, u okviru šest ključnijih ishoda

Izrada novog LPAM-a je zajednička inicijativa lokalne omladinske organizacije „Lovćen” i Prijestonice Cetinje, odnosno Sekretarijata za kulturu, sport i mlade. Naime, NVO „Lovćen” je dobila finansijsku podršku za izradu LPAM-a, u okviru projekta „Strateško planiranje po mjeri mladih”, uz finansijsku podršku Centra za razvoj nevladinih organizacije, odnosno Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

3. Prijestonica Cetinje – geografski položaj, stanovništvo

Teritorijom Prijestonice Cetinje obuhvaćena je površina od 910 km², odnosno 6.6% cjelokupne površine Crne Gore. Kada je riječ o samom gradu, on se nalazi na površini od 6 km². Prema veličini teritorije, Cetinje spada među veće jedinice lokalne samouprave u Crnoj Gori. Granicama teritorije Prijestonice Cetinje, između ostalog, obuhvaćena su dva nacionalna parka ("Lovćen" i "Skadarsko jezero").

Teritorija Prijestonice Cetinje podijeljena je na dvije cjeline - priobalje Skadarskog jezera sa širom okolinom (Riječka nahija) i kraško, brdsko - planinsko područje (Katunska nahija).

Prema rezultatima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova iz 2011. godine, na teritoriji Prijestonice Cetinje živi 16.757 stanovnika, odnosno 2.7% ukupne populacije Crne Gore. Na gradskom području Cetinja nastanjen je 13.991 stanovnik. Prema broju stanovnika, Cetinje spada među srednje jedinice lokalne samouprave u Crnoj Gori. Urbano stanovništvo čini 84.6% populacije, dok na ruralnom području živi 15.4% ukupnog broja stanovnika.

Podaci sa posljednjeg popisa stanovništva, domaćinstava i stanova, takođe, govore da na području Prijestonice Cetinje postoji jedno naselje sa više od hiljadu stanovnika (Cetinje), te četiri naselja sa više od stotinu stanovnika (Bajice, Njeguši, Rijeka Crnojevića, Zabrdje). Takođe, sedam naselja nema stalne populacije.

Većinu stanovništva na teritoriji Prijestonice Cetinje čine žene - 51.8%, dok udio muškaraca u populaciji iznosi 48.2%. Klasifikacija stanovništva prema starosnoj dobi je sljedeća: 0-9 god: 8.9%; 10-19 god: 11.9%; 20-29 god: 15.4%; 30-39 god: 12.6%; 40-49 god: 14%; 50-59 god: 14.7%; 60-69 god: 11%; 70-79% god: 8.3%; 80+ god: 3.2%. Prosječna starost stanovništva iznosi 40.3 godina, odnosno 42.0 kod žena, te 38.4 kod muškaraca.

Najveći udio u populaciji, prema nacionalnoj pripadnosti, čine Crnogorci (90%). Ostatak stanovništva, u pomenutom pogledu, čine Srbi (4.3%), Romi (0.5%) i Hrvati (0.3%). Ostalim, manje zastupljenim narodnostima, pripada 2.2%, dok je 2.7% stanovništva neizjašnjeno.

Prema vjeroispovijesti, na teritoriji Prijestonice Cetinje najviše je pravoslavaca (91.6%), a slijede ateisti (1.4%), pripadnici katoličke (0.9%) i islamske vjeroispovijesti (0.8%). Pripadnici ostalih vjeroispovijesti i neopredijeljeni čine 5,3% populacije.

Maternji jezik većine stanovnika teritorije Prijestonice Cetinje je crnogorski (82.3%), a potom slijede srpski (11.2%), srpskohrvatski (1.5%) i drugi.

Broj domaćinstava na teritoriji Prijestonice Cetinje iznosi 5.747.

Prema zvaničnim podacima, sa dosadašnjih popisa stanovništva, broj stanovnika gradskog područja Cetinja bio je sljedeći: popis 1948 - 9.038; popis 1953 - 9.102; popis 1961 - 9.359; popis 1971 - 11.876; popis 1981 - 14.088; popis 1991 - 15.946; popis 2003 - 15.325; popis 2011 - 13.991.

Kada je riječ o teritoriji nekadašnje Opštine Cetinje, a danas Prijestonice Cetinje, podaci o broju stanovnika su sljedeći: popis 1948 - 25.114; popis 1953 - 25.549; popis 1961 - 23.503; popis 1971 - 22.024; popis 1981 - 20.213; popis 1991 - 20.307; popis 2003 - 18.482; popis 2011 - 16.757.

4. Koraci izrade LPAM-a

Nevladina organizacija „Lovćen“ sa Cetinja, prijavila se sa projektnom idejom „Strateško planiranje po mjeri mladih“ na Javni konkurs Centra za razvoj nevladinih organizacija, pod nazivom „Moja zajednica – Snažna zajednica“, i dobila finansijsku podršku za izradu novog Lokalnog plana akcije za mlade u Prijestonici Cetinje, za period od četiri godine.

Strateški dokument u oblasti omladinske politike bio je donijet od strane lokalne uprave 2012. godine i trajao je do kraja 2015. godine. Nakon toga, a zbog nedostatka finansijskih sredstava, ali i nedostatka institucionalne podrške omladinskoj politici, nova verzija ovog strateškog okvira nije izrađena za period koji je slijedio. Situacija u omladinskoj politici, a posebno u pogledu učešća mladih u životu društva, poboljšala se tokom perioda koji je uslijedio nakon završetka implementacije prethodnog LPAM-a, pa se stvorila potreba za planiranjem konkretnih akcija u toj oblasti kako bi se taj pozitivan trend nastavio i ubrzao.

Ono što je prethodilo izradi finalne verzije LPAM-a, jeste niz koraka preduzetih, kako od strane nosioca projekta (u okviru kojeg je izrađen LPAM), tako i od strane drugih društvenih aktera, a prije svega mislimo na lokalnu upravu, odnosno lokalne omladinske NVO, institucije koje djeluju u različitim oblastima.

POTPISAN SPORAZUM O SARADNJI SA LOKALNOM SAMOUPRAVOM

Kako je lokalna uprava, odnosno resorni sekretarijat, nezaobilazni partner u pripremi ovako važnog strateškog dokumenta po lokalnu zajednicu, prisupilo se potpisivanju Sporazuma o saradnji. Pomenutim Sporazumom su se ugovorile obaveze i prava potpisnika: NVO „Lovćen“ i Sekretarijat za sport, kulturu i mlade Prijestonice Cetinje, u pogledu pripreme nacrtu novog LPAM-a. Ovim putem je lokalna samouprava obezbijedila i dio finansijskih sredstava za izradu nacrtu LPAM-a, ali i institucionalnu podršku tom procesu.

POČETNA ISTRAŽIVANJA I ANALIZA STANJA

NVO „Lovćen“ je realizaciju projekta započela sprovođenjem „Istraživanja stavova, mišljenja i položaja mladih u Prijestonici Cetinje“, putem kojeg je dobila osnovne i početne podatke o položaju mladih, njihovim željama i idejama za unapređenje njihovog položaja u gradu. U nastavku istraživanja, ali u drugom obliku, ispitana su mišljenja i stavovi: obrazovnih institucija i drugih institucija na lokalnom i nacionalnom nivou, čije se djelatnosti odnose na mlade; omladinskih organizacija; privrednika koji djeluju na Cetinju i drugih društvenih aktera, koji su u okviru posebno organizovanih sastanaka fokus grupa predložili konkretna rješenja za identifikovane probleme u njihovim oblastima djelovanja.

FORMIRANJE RADNE GRUPE I OBUKA

U skladu sa preuzetim obavezama iz Sporazuma o saradnji, lokalna samouprava je pristupila ispunjavanju pravnih obaveza u procesu izrade jednog strateškog dokumenta. Naime, lokalna uprava je objavila javni poziv i sprovela proces izbora članova/ca Radne grupe za izradu nacrtu LPAM-a. Procedura je uspješno obavljena u provom krugu, a izabrano je devet članova/ca Radne grupe, predstavnici iz različitih oblasti: obrazovanje, kultura, omladinske NVO, NVO koje djeluju u oblasti zaštite prava OSI, mediji, učenički parlament i dr. Članove Radne grupe su činili i predstavnik lokalne uprave, predstavnik NVO „Lovćen" kao i facilitator rada Radne grupe, koji je bio zadužen za pružanje tehničke podrške prilikom izrade LPAM-a.

Za članove/ce Radne grupe organizovan je i orijentacioni seminar. Ovaj seminar je imao za cilj da članovima/cama Radne grupe pruži osnovne informacije o procesu izrade jednog strateškog dokumenta, posebno u pogledu kvalitetnog obrađivanja informacija, analiza, identifikacija problema, te predlaganja konkretnih aktivnosti za rješavanje problema u oblasti omladinske politike.

Rad Radne grupe je protekao u najboljem redu, sa međusobnim uvažavanjem i potovanjem, ali i međusobnom podrškom svih članova/ca grupe.

IZRADA NACRTA LPAM - a

Proces izrade nacrtu LPAM-a je bio veoma zahtjevan. Devet članova Radne grupe je imalo zadatak da uradi studioznu analizu procenta uspješnosti implementacije prethodnog LPAM-a, kako bi u skladu sa tim predložilo aktivnosti za rješavanje identifikovanih problema. Tokom prvih konsultativnih sastanaka Radne grupe, formirano je šest manjih grupa u skladu sa prioritnim oblastima, odnosno ključnim ishodima novog LPAM-a. Šest prioritnih oblasti/ključnih ishoda je takođe zahtijevalo dodatna istraživanja, te su članovi/ve Radne grupe nastavili sa prikupljanjem i obradom informacija u svakoj od prioritnih oblasti. Članovi/ce Radne grupe su uz pomoć kratkih ispitivanja javnog mnjenja mladih, organizovanjem sastanak fokus grupa, desk istraživanjem, kontaktiranjem organizacija i institucija i drugim raspoloživim metodama, prikupljali informacije o trenutnom položaju mladih u gradu, kako bi identifikovali ključne probleme u svakoj od oblasti. Prikupljene informacije su analizirane i u opisnom dijelu strategije navedene. Tabelarnim prikazom predloženih aktivnosti/mjera u odnosu na identifikovane i opisane probleme mladih, omogućen je pregledan spisak predloženih aktivnosti, odgovornih aktera za realizaciju/implementaciju, ali i procjenu potrebnih finansijskih sredstava, mogućih partnera, te indikatora uspješnosti. Na osnovu prikazanih indikatora uspješnosti, omogućiće se lakša provjera, odnosno praćenje-monitoring implementacije, te procjena kvaliteta implementiranih aktivnosti i cjelokupnog strateškog dokumenta.

JAVNE PRED-KONSULTACIJE

...

JAVNA RASPRAVA I USVAJANJE STRATEGIJE

...

5. Prioritetne oblasti – KLJUČNI ISHODI

5.1. KLJUČNI ISHOD 1: Poboľšano okruženje za razvoj novih i jačanje postojećih kapaciteta obrazovanja mladih

OPIS TRENUTNOG STANJA:

Obrazovanje mladih je jedan od glavnih uslova njihovog uključivanja u život zajednice. Kao i u mnogim drugim oblastima od važnosti za mlade i u obrazovanju postoje određeni nedostaci. Ti nedostaci se odnose, između ostalog, na manjak finansijskih sredstava, što za posljedicu ima nedovoljnu i neadekvatnu opremljenost škola nastavnim sredstvima dostojnim školama XXI vijeka. Takođe, i pored višegodišnjih kampanja, obrazovanje mladih OSI nailazi na mnoštvo poteškoća, počevši od fizičkog pristupa objektima obrazovnih institucija, do nedovoljne i neplanske pomoći OSI asistentima u nastavi. Nezainteresovanost mladih Roma za nastavak školovanja poslije obavezne osnovne škole takođe se može smatrati nezadovoljavajućim stanjem.

FORMALNO OBRAZOVANJE

U okviru oblasti formalnog obrazovanja mladih u Prijestonici Cetinje, djeluju tri srednje škole (JU Srednja stručna škola Cetinje, JU Gimnazija Cetinje, Srednja likovna škola „Petar Lubarda“), tri umjetničke akademije (Fakultet likovnih umjetnosti, Fakultet dramskih umjetnosti i Muzička akademija). Uz navedene visokoobrazovne jedinice na Cetinju postoji i odsjek kotorskog Fakulteta za pomorstvo (smjer menadžment u pomorstvu) i Fakultet za crnogorski jezik i književnost.

NEFORMALNO OBRAZOVANJE

U okviru oblasti neformalnog obrazovanja u Prijestonici postoji određeni broj nevladinih organizacija koje aktivno učestvuju u zajednici i koje su dostupne mladima, odnosno pružaju priliku za neformalno obrazovanje mladih.

INFORMALNO OBRAZOVANJE

U Prijestonici informalno obrazovanje se slabo praktikuje, odnosno, mladi još nijesu u dovoljnoj mjeri upoznati sa ovim pojmom i što se pod njim podrazumijeva.

U okviru ovog ključnog ishoda identifikovani su sljedeći problemi:

1. Nedostatak savremenih nastavnih sredstava - kompjutera savremenije konfiguracije za kompjuterske sale, projektora i pametnih tabli u svim gradskim srednjim školama, kao i dizajnerske table za SLŠ;
2. Nedovoljan broj programa neformalnog obrazovanja i promocije istih na adekvatan način (programi neformalne edukacije, studijskih posjeta i sl.);
3. Nedovoljan broj obučениh asistenata u nastavi za OSI (u srednjim školama);
4. Nepristupačne srednje škole i fakulteti OSI;
5. Nedovoljna podrška nastavku obrazovanja mladih Roma;

Glavni akteri u rješavanju navedenih problema su same škole i fakulteti, Prijestonica Cetinje, institucije i nevladine organizacije koje se bave pitanjima neformalnog obrazovanja, pravima OSI ili Romske populacije kao i Vlada preko resornih ministarstava.

Ostvareni ciljevi i naučene lekcije iz prethodnog LPAM-a 2012-2015: U odnosu na prethodni LPAM (2012-2015) stanje u ovoj je doživjelo promjene, ali one nijesu bile tolikog opsega da bi se mogle nazvati zadovoljavajućim. Veliki broj tada identifikovanih problema tretiraće i ovaj plan. Pozitivne promjene u odnosu na prethodni period ogledaju se u obuci skoro svih nastavnika u primjenjivanju savremenih nastavnih metoda kao i povećanju učešća lokalne zajednice u život škola i fakulteta, potom i međusobne saradnje svih obrazovnih institucija. S druge strane, problemi kapaciteta i nastavnih sredstava, problem obrazovanja Roma ili problem pristupačnosti obrazovnih institucija OSI naći će svoje mjesto i uvom planu.

IDENTIFIKOVANI PROBLEMI:

1. Nedostatak savremenih nastavnih sredstava

Opis stanja: Gradske srednje škole posjeduju određeni broj savremenih nastavnih sredstava, ali nedovoljni da bi se koristili kontinuirano na većem broju nastavnih predmeta. Računarska oprema postoji u svim školama ali je zastarela, te je njeno korišćenje vrlo otežano. Škole posjeduju određeni, ipak nedovoljan broj projektora (Gimnazija - 3, Srednja likovna škola - 2, Srednja stručna škola - 2). Nastavna sredstva se obezbjeđuju, uglavnom, preko donacija i ne postoji neka precizna dinamika obnavljanja i pribavljanja istih. Škole nisu navele da posjeduju „pametne table“, a iz Srednje likovne škole naglašavaju da je smjeru za grafički dizajn neophodna „dizajnerska tabla“ za crtanje. Iz odgovora dobijenih sa fakulteta, zaključuje se da se finansiranje nastavnih sredstava, materijala ili instrumenata, obezbjeđuje uz pomoć Univerziteta Crne Gore i donacija, ali ne i da li su ta sredstva dovoljna.

Pravci budućih aktivnosti: Neophodno je, u periodu za koji se kreira LPAM, poboljšati nabavku modernih nastavnih sredstava, bez kojih je obrazovanje XXI vijeka nedopustivo, kao i obavezno „osvježavanje“ kabineta za informatiku, gdje zastareli i spori kompjuteri opstruiraju, kako

svakodnevni rad, tako i početnu poziciju naših učenika u PISA testiranju. Preporučuje se organizovanje donatorskih akcija u organizaciji škola i/ili lokalne uprave.

2. Nedovoljan broj programa neformalnog obrazovanja i promocije istih na adekvatan način (programi neformalne edukacije, studijskih posjeta i sl.)

Opis stanja: Neformalno obrazovanje u Prijestonici je napredovalo u smislu broja neformalnih programa koji se nude kroz različite NVO i škole u Prijestonici Cetinje. Mladi imaju mogućnost da se uključe u neformalne programe (obuke, seminare, studijske posjete, školovanja u inostranstvu) To mogu uraditi zahvaljujući programima kao što su Erasmus+, CEEPUS, Eurodesk, ECVET itd. NVO i škole dobijaju pozive ili se mladi sami informišu kroz sajtove ovih stranica, o raznim neformalnim oblicima edukacije. Problem leži u tome što mladi ne posjeduju vještine za pisanje prijava potrebnih za ovakve neformalne programe. Znaju da postoje, ali nijesu upućeni u sve mogućnosti koje im se kroz iste nude. Rijetke su radionice na temu samog informisanja mladih o njihovim mogućnostima i prilikama koje imaju kroz ove programe kao i obuke o tome kako za njih aplicirati.

Pravci budućih aktivnosti: Organizovati edukativne radionice koje će za cilj imati informisanje mladih o programima koji im se nude u sklopu neformalnog obrazovanja kao i obuke kroz koje će steći vještine potrebne za prijavljivanje na spomenute.

3. Nedovoljan broj obučениh asistenata u nastavi za OSI (u srednjim školama)

Opis stanja: Prema informacijama dobijenim iz škola i resornog sekretarijata iz Prijestonice Cetinje, ne postoji registar ili bilo kakav plan za angažovanje personalnih asistenata za OSI. Nužno je pomoći i pospješiti obuku asistenata i formirati registar na osnovu kojeg bi se asistenti angažovali čim se za to ukaže prilika. (Kada je riječ o inkluzivnom obrazovanju i asistentima u nastavi tu oblast uređuje Komisija za usmjeravanje djece s posebnim obrazovnim potrebama u obrazovno-vaspitni sistem).

Djetetu sa posebnim obrazovnim potrebama može se obezbijediti asistent u nastavi kao tehnička pomoć u pogledu obezbjeđivanja pristupa obrazovanju i obrazovnom postignuću. Trenutno se ova podrška realizuje projektno kroz Program javnih radova Zavoda za zapošljavanje (pomoć u kući, personalna asistencija, asistenti u nastavi), kako od strane obrazovno-vaspitnih ustanova tako i od NVO. Nedostaci ovog Zakona su što Zakon ne prepoznaje kao obavezu - postojanje asistenta u nastavi, njegovu sistematizaciju, kao i stručni profil asistenta. Po našim podacima, u Prijestonici već duži period Komisija nije aktivna, tako da ne možemo precizno znati broj trenutnih asistenata u nastavi, kao i potrebu za ovim servisom podrške. – kazali su nam iz Udruženja paraplegičara Cetinja.

Pravci budućih aktivnosti: Obaveza ovog plana je da sugeriše potrebu obrazovanja i doškolovanja kadra za potrebe asistiranja u nastavi, čime bi se stvorio i jedan registar ovih stručnjaka, gdje bi se profilisali i asistenti sa konkretne potrebe svakog učenika kojem je potreban asistent.

4. Nepristupačne srednje škole i fakulteti OSI

Opis stanja: U odnosu na prethodni period mladi OSI imaju bolje mogućnosti za obrazovanje u smislu izrade individualnih programa gdje god je to nužno. Nažalost, zapaža se da je fizička pristupačnost obrazovnih institucija za OSI po pravilu nepostojeća, u najboljem slučaju neadekvatna. Situacija je nepromijenjena od perioda realizacije LPAM za period 2012-2015. Ovakvo stanje potvrđuje i „Akcioni plan prilagođavanja objekata i javnih površina za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti u Prijestonici Cetinje za period 2017./2020. godine“, koji je predložio Sekretarijat za održivi razvoj i infrastrukturu Prijestonice. Sve škole i fakulteti koji su poslali svoje odgovore navode da su prizemni djelovi objekata u kojima rade pristupačni za OSI, a sa FLU navode da „se posebno vodilo računa da nastava za studente sa invaliditetom odvija u prizemnim prostorijama“. Prema „Analizi pristupačnosti javnih objekata i površina u Prijestonici Cetinje OSI“, sprovedenoj od strane NVO Aktivna zona i Udruženja paraplegičara Cetinja, ni jedna obrazovna institucija nije pristupačna za OSI.

Pravci budućih aktivnosti: Obaveza svih institucija obrazovanja trebala bi biti da u narednom periodu omoguće adekvatan prilaz OSI. Tamo gdje to dozvoljava intervencija na objektu (zgrade fakulteta, smještene u nekadašnjim ambasadama) obavezno je napraviti montažne, mobilne, rampe (željezne konstrukcije). Prostorije u kojima se odvija nastava u najvećoj mjeri prilagoditi OSI (nastavu za OSI realizovati u pristupačnim djelovima objekta).

5. Nedovoljna podrška nastavku obrazovanja mladih Roma

Opis stanja: U odnosu na prethodni LPAM, kod ovog problema, došlo je do najmanjeg napretka. Naime, prema evidenciji Sekretarijata za kulturu, sport i mlade, veoma mali broj mladih Roma nastavlja školovanje poslije osnovne škole. Kao glavna prepreka navodi se nizak životni standard i neregulisan prevoz. U SSŠ redovno saraduju sa osnovnim školama sa područja Prijestonice Cetinje, a u cilju dobijanja informacija da li i koliko učenika iz te populacije završava osnovnu školu. Zajedničkim angažovanjem pokušavaju da ih motivišu za nastavak školovanja i pomažu u izboru obrazovnog programa koji se realizuje SSŠ. Prethodnih godina su školu pohađali po jedan ili dva učenika romske populacije koji su bili uključeni u program stipendiranja romskog obrazovnog fonda i imali mentora u školi koji je pratio pohađanje nastave i uspjeh tih učenika.

Pravci budućih aktivnosti: Buduće aktivnosti morale bi podrazumijevati pružanje intenzivne i sveobuhvatne kampanje u cilju produžetka školovanja mladih romna. Kampanja bi morala obuhvatiti i njihove roditelje, koji bi morali biti upoznati sa svim prednostima nastavka školovanja njihove djece. Potom, Prijestonica Cetinje, a uz pomoć partnera, u prvom redu Ministarstva prosvjete, bi trebalo da obezbijediti prevoz Roma srednjoškolaca na relaciji Romska naselje – škole.

PRAVNA REGULATIVA:

- Ustav Crne Gore
- Opšti zakon o vaspitanju i obrazovanju
- Zakon o gimnaziji
- Zakon o stručnom obrazovanju

- Zakon o visokom obrazovanju
- „Akcioni plan prilagođavanja objekata i javnih površina za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti u Prijestonici Cetinje za period 2017./2020. Godine“, koji je sproveo Sekretarijat za održivi razvoj i infrastrukturu Prijestonice.
- (*plan ili strategija za integraciju mladih Roma*)
- (*plan ili strategija za OSI*). Pravilnika o bližim uslovima i načinu prilagođavanja objekata za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti i lica sa invaliditetom. („Službeni list CG“, br 51/08, 34/11 i 35/13).

AKCIONI PLAN

KLJUČNI ISHOD: Poboljšano okruženje za razvoj novih i jačanje postojećih kapaciteta u obrazovanju mladih					
Aktivnost	Odgovorni / partneri u realizaciji	Vremenski okvir za realizaciju	Indikatori uspješnosti	Izvori finansiranja	Troškovi
1. Specifični cilj: Obezbijeđena savremena nastavna sredstva za gradske srednje škole					
1.1. Analizirati postojeće stanje nastavnih sredstava u srednjim školama i napraviti plan nabavke savremenijih nastavnih sredstava (projektori; pametne table; modeli i preparati za biologiju; hemijske supstance za labaratorijske vježbe; oprema za praktične vježbe iz fizike; elektronske table za crtanje i druga nastavna sredstva)	Srednje škole, Prijestonica Cetinje	III kvartal 2019. godine	- Forimirani timovi na nivou srednjih škola za sprovođenje analize stanja nastavnih sredstava - Analizirano postojeće stanje i sačinjen plan nabavke - Plan nabavke prosljeđen Prijestonici Cetinje	Ministarstvo prosvjete, Prijestonica Cetinje, Donatori	/
1.2. Isplanirati budžetska sredstva namijenjena za nabavku pomenutih nastavnih sredstava u budžetu za period implementacije strateškog dokumenta	Prijestonica Cetinje	I kvartal 2020. godine	- Obezbijeđena neophodna sredstava za nabavku pomenute opreme i nastavnih sredstava	Prijestonica Cetinje	3.000 eura
1.3. Nabavka kompjutera savremenije konfiguracije za	Srednje škole, Ministrstvo	IV kvartal 2020. godine	- Izvršena nabavka kompjuterske opreme	Srednje škole, Ministarstvo	20.000 eura

kompjuterske sale gradskih srednjih škola	prosvjete, Prijestonica Cetinje		za gradske srednje škole	prosvjete, Prijestonica Cetinje, Donatori	
2. Specifični cilj: Organizovan veći broj radionica i obuka namijenjenih neformalnom obrazovanju mladih					
2.1. Organizovati radionice i obuke (za učenike i studente) koje će za cilj imati razvijanje vještina i jačanje kapaciteta mladih (pisanje motivacionog pisma, priprema biografije, kreiranje projektnih ideja i obuke na slične teme)	Prijestonica Cetinje, srednje škole, fakulteti, NVO	Kontinuirano	- Organizovani minimum 10 obuka godišnje	Prijestonica Cetinje, srednje škole, fakulteti, NVO	/
2.2. Organizovati godišnje konsultacije o ERASMUS+ programu (ali i drugim EU programima za razmjenu učenika i studenata)	Prijestonica Cetinje, srednje škole, fakulteti, NVO	Kontinuirano	- Organizovane minimum jedne javne konsultacije o programima za razmjenu učenika i studenata godišnje	Prijestonica Cetinje, srednje škole, fakulteti, NVO	800 eura
3. Specifični cilj: Povećan broj asistenata u nastavi, te ojačani njihovi kapaciteti					
3.1. Objaviti javni konkurs za izbor pet lica koja će proći obuku za asistente u nastavi za OSI	Prijestonica Cetinje	I kvartal 2020. godine	- Objavljen javni konkurs - Izabrano pet kandidata za obuku	Prijestonica Cetinje	/
3.2. Obučiti asistente za nastavu za OSI	Škole, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Prijestonica Cetinje,	II kvartal 2020. godine	- Pet izabranih kandidata prošli obuku za asistente u nastavi - Obučeno pet kandidata	Prijestonica Cetinje, NVO	/

	Zavod za zapošljavanje		za asistente u nastavi za OSI		
3.3. Formirati registar asistenata za OSI	Škole, Ministarstvo nauke, Ministarstvo prosvjete, Prijestonica Cetinje, Zavod za zapošljavanje	III kvartal 2020. godine (do početka školske 20/21)	Postojanje registra za asistente za rad sa OSI	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo prosvjete, NVO	/
4. Specifični cilj: Omogućena pristupačnost srednjih škola i fakulteta za OSI					
4.1. Izgraditi integrisane rampe, gdje je to moguće	Škole, fakulteti, Prijestonica Cetinje, Ministarstvo prosvjete	IV kvartal 2019 - IV kvartal 2020. godine	- Izgrađena infrastruktura koja OSI omogućava korišćenje kapaciteta gradskih srednjih škola i fakulteta	Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo nauke, Prijestonica Cetinje, partneri	/
4.2. Napraviti mobilne rampe, gdje zakon ne dozvoljava drugačiji pristup	Škole, fakulteti, Prijestonica Cetinje, Ministarstvo prosvjete	IV kvartal 2019 - IV kvartal 2020. godine	- Izgrađena infrastruktura koja OSI omogućava korišćenje kapaciteta gradskih srednjih škola i fakulteta	Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo nauke, Prijestonica Cetinje, Partneri	/
5. Specifični cilj: Pružena intezivnija i sveobuhvatnija podrška nastavku obrazovanja mladih Roma					
5.1. Sprovesti detaljnije istraživanje o potrebama mladih Roma u smislu obrazovanja, sa posebnim akcentom na njihove	Prijestonica Cetinje, srednje škole	II i III kv 2019. godine	- Povećan broj mladih Roma upisanih u gradske srednje škole	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo prosvjete, škole	500 eura

interesovanja					
5.2. Sprovesti intezivnu kampanju o značaju i nužnosti srednjeg obrazovanja	Prijestonica Cetinje, škole	III kvartal 2019. godine	- Povećan broj mladih Roma upisanih u gradske srednje škole	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo prosvjete, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava	1.000 eura
Ukupna sredstva potrebna za realizaciju predloženih mjera i aktivnosti za četvorogodišnji period:					25.300 eura

5.2. KLJUČNI ISHOD 2: Mladi imaju olakšan pristup tržištu rada putem stvaranja novih prilika za zapošljavanje

OPIS TRENUTNOG STANJA:

Visoka stopa nezaposlenosti i dalje je izražena u Prijestonici Cetinje. Početkom oktobra 2018. godine na evidenciji Biroa rada na Cetinju nalazilo se 153 nezaposlenih mladih od 18 do 30 godina, dok je ukupan broj nezaposlenih 961, što iznosi 14,37%. Prema evidenciji Biroa rada na Cetinju od ukupnog broja nezaposlenih lica u 2018. godini, 521 su žene. Do 18 godina na njihovoj evidenciji nema prijavljenih, dok od 18 do 25 godina registrovano je 61 nezaposleno lice, a od 25 do 30 godina prijavljeno je 92 lica. Prema podacima Biroa rada Cetinje stopa nezaposlenosti je u padu u odnosu na prethodne tri godine jer je u 2016. i 2017. godini bila 18,77% , dok je u 2015. godini bila 17,11%.

Prema podacima iz Nacionalne strategije za mlade, primjetan je napredak u pogledu učinka mladih na tržištu rada Crne Gore od 2010. do 2015. godine. Stopa zaposlenosti mladih (15 - 24 godine) porasla je sa 13,7% u 2010. godini na 18,8% u 2015. godini, dok je stopa aktivnosti porasla sa 25,1 % na 30% u istom razdoblju.

Glavni uzroci nezaposlenosti na Cetinju su tehno-ekonomske, strukturne i političke prirode. Kao posljedica dešavanja u periodu tranzicije, ratova u okruženju, sankcija došlo je do prestanka rada velikih preduzeća koja su bila nosioci razvoja Cetinja. To su: Obod, Košuta, Montena, Trgopromet, Gradnja, Boksiti, Sanitas, Galenika, Bojana, Tara i druga važna i poznata preduzeća koja su zapošljavala veliki broj radne snage, ne samo iz Cetinja nego i šire. Sva ova i mnoga druga, u poslovnom lancu vezana preduzeća, su ugašena. To je za posljedicu imalo stagniranje privrede i gubitak posla za ogroman broj građana i građanski Cetinja. Takođe, nezaposlenost je, sa svim svojim implikacijama, i jedan od uzročnika negativnih demografskih trendova u Prijestonici. Između ostalih, smanjenje broja stanovnika zbog negativnog prirodnog priraštaja i migracija ka razvijenijim područjima kao što su primorje i Podgorica, posljedice su i nezaposlenosti. Tokom prvih pet mjeseci 2018. godine broj stanovnika Cetinja manji je za 112, pokazuju podaci koje je u posljednjem mjesečnom izvještaju objavio Monstat. Broj rođenih u odnosu na umrle manji je za 49, a doseljenih u odnosu na odseljene za 63. Riječ je o podacima koji se odnose na prirodno kretanje stanovništva, odnosno kretanje stanovništva unutar Crne Gore po opštinama – a predstavljeni su podaci koji se odnose na broj rođenih, umrlih, doseljenih i odseljenih. Na Cetinju je tako tokom prva četiri mjeseca 2018. rođeno 39 djece, i to 16 ženske i 23 muške. Sa druge strane, broj umrlih na Cetinju u isto je vrijeme bio više nego dvostruko veći – 88. U prvoj trećini godine time je nastavljen negativan trend, pa je prirodni priraštaj bio u ravni od -49, skoro koliko za svih 12 mjeseci 2017. godine.

Na Cetinju je i tokom 2017. godine zabilježen negativan prirodni priraštaj u iznosu od -53 (175 rođenih; 228 umrlih). Podaci o kretanjima unutar na Cetinje je za prvih šest mjeseci 2018. doselilo 45 stanovnika, a broj odseljenih je bio veći – 108. Tokom 2017. godine broj doseljenih iznosio je 80, a odseljenih 222.

U okviru ovog ključnog ishoda identifikovani su sljedeći problemi:

1. Visoka stopa nezaposlenosti mladih
2. Slaba upošljivost mladih OSI
3. Nedovoljna vidljivost Roma na tržištu rada

Glavni akteri u rješavanju navedenih problema su same škole i fakulteti, Prijestonica Cetinje, institucije i nevladine organizacije koje se bave pitanjima upošljivosti mladih, kao i Zavod za zapošljavanje Crne Gore (Filijala Cetinje), kao i privrednici.

Ostvareni ciljevi i naučene lekcije iz prethodnog LPAM-a 2012-2015.

Prethodni LPAM prepoznao je skoro identične probleme u zapošljavanju mladih i planirao različite aktivnosti kako bi se pospješilo zapošljavanje mladih. U toj oblasti bilo je predviđeno anketiranje poslodavaca o njihovim potrebama za angažovanje radne snage određenog obrazovnog profila, ali i informisanje mladih o budućim potrebama poslodavaca. Takođe u planu je bila i izrada baze podataka o privrednim subjektima na interes prezentaciji Prijestonice, organizovanje Dana karijere i drugih različitih programa kroz uključivanje različitih subjekata u gradu, međutim najveći dio planiranih aktivnosti nije realizovan.

Identifikovani problemi:

1. Visoka stopa nezaposlenosti mladih

Opis stanja: Stopa nezaposlenosti predstavlja i stanje privrede, uspješnost ekonomske politike, pa je mjerilo težine socijalnih teškoća i razlika u društvu. Kada je u pitanju Prijestonica, može se reći da se već godinama istovremeno dešavaju dva suprotna i paradoksalna toka. Na riječima sve se više brine o mladim licima a na djelu mladi su sve više sami. U prošlosti imamo primjer gdje je iz grada odlazila nekvalifikovana radna snaga, dok danas to nije slučaj, pa iz grada odlaze mladi i visokoobrazovani ljudi. Na Cetinju je i dalje prisutna demografska depresija, jer sve više mladih ljudi odlazi u potrazi za poslom. Zabrinjavajuće podatke je pokazalo istraživanje koje je sproveda NVO Lovćen, koji su pokazali da čak 72,2% mladih smatra da se nisu stvorili uslovi za povećanje zaposlenosti, dok 64,6% mladih ljudi ne vidi svoju budućnost u našem gradu.

Mladi na čekanju

Prolongirana nezaposlenost je drugo osnovno obilježje nezaposlenosti mladih iz Cetinja. Čekanje na zaposlenje ukazuje na profesionalnu podobnost kandidata za zapošljavanje, njihovu marginalizaciju, potrebu za strukturiranjem programa za prevenciju duže nezaposlenosti. Prema međunarodnim standardima svako čekanje na zaposlenje preko jedne godine smatra se dužim čekanjem.¹ Prema posljednjim dostupnim

---

¹ Tržište rada, Osvrt na nezaposlenost i strategiju zapošljavanja u Crnoj Gori, Vukota B. Radulović, Podgorica, 2007.

podacima na zaposlenje u periodu 1 - 3 godine, čeka 57 mladih nezaposlenih lica ili 20,7%. Duže čekanje na zaposlenje izraženo je kod svih stepena stručne spreme, osim kod VII i VIII stepena stručne spreme mladih lica. Nedovoljna sposobnost za konkurentno uključivanje na tržište rada, zajednička je karakteristika svih dugotrajno nezaposlenih lica.

Mladi i „rad na crno“

Na Cetinju je izražen i „rad na crno“, što podrazumijeva svaki vid radnog odnosa koji je zasnovan i odvija se suprotno zakonu i kolektivnim ugovorima, i kao takav nije vidljiv, odnosno nije registrovan od strane nadležnih institucija. Nije u pitanju samo formalno kršenje zakona i pozitivnih propisa, nego i suštinsko pitanje nepoštovanja osnovnih ljudskih prava, kao što su pravo na dostojanstven rad i zaradu, te pravo na socijalno osiguranje. Rad na crno najviše je zastupljen u trgovini, građevinarstvu, ugostiteljstvu, zanatskim i proizvodnim pogonima malih i srednjih preduzeća. U tim preduzećima imamo ogroman broj zaposlenih koji, uglavnom, primaju plate sa minimalnim koeficijentima, koji rade mnogo više od propisanog radnog vremena, ne primaju topli obrok i regres, nemaju pripadajući sedmični i godišnji odmor, a jedan dio njih nema ni ugovor o radu. Osim toga, rad na crno povećava i konkurenciju radne snage na tržištu, što dovodi do pada cijene radne snage.

Prema podacima Unije slobodnih sindikata, u Crnoj Gori se u svojoj zoni nalazi oko 40 hiljada radnika. Tome, smatraju u Uniji, doprinose i velika opterećenja na zarade pa traže da se ukine krizni porez koji je 2013. bio uveden na godinu - dvije, ali se odomacio, s tim što je neznatno smanjen. Ukidanje kriznog poreza bi mnogo značilo i poslodavcima i radnicima jer bi to otvorilo mogućnost za nova zapošljavanja, smatraju u Sindikatu.

Postojeći programi zapošljavanja mladih

Na evidenciji Biroa rada na Cetinju nalazi se 153 lica od 18- 30 godina kojima se, kako je saopšteno iz te institucije nude aktivne mjere zapošljavanja :

- Program stručnog osposobljavanja
- Program stop sivoj ekonomiji
- Program osposobljavanja za samostalni rad
- Program osposobljavanja za rad kod poslodavca
- Program javnih radova
- Program kredita za samozapošljavanje
- Program obuka za računare i engleski jezik i drugi programi za osposobljavanje za različita zanimanja

Novi ambijent i stimulativne mjere za zapošljavanje mladih?

Lokalna samoprava, kako je navedeno u dokumentu dostavljenom za potrebe LPAM-a, mjerama aktivne politike nastoji da stvori povoljan poslovni ambijent za poboljšanje zapošljavanja mladih. Otvaranjem Biznis inkubatora - Inovativnog centra, stvoreni su dodatni impulsi, odnosno bolji preduslovi pokretanja biznisa, kako bi zainteresovana lica po povlašćenim kriterijumima (besplatan prostor, komunalije, savjetodavne usluge i dr.), imajući ideju, mogli da registruju svoje preduzeće i pokrenu sopstveni biznis. Takođe, kao jedan od prioritarnih zadataka lokalne

uprave je poboljšanje socio-ekonomske situacije tj. smanjivanje stope nezaposlenosti mladih, te u pravcu postizanja istog, tj. razvoja i stvaranja povoljnog poslovnog ambijenta, odnosno sopstvenog biznisa u Prijestonici Cetinje, lokalna uprava je, kako je saopšteno, donijela i ima najpovoljnije stimulatívne mjere. U cilju istog, do sredine februara naredne godine, biće donijeta odluka o stimulatívnim mjerama u okviru koje će poseban i najpovoljniji paket odnositi na kategoriju mladih.

Lokalna uprava je u pravcu informisanja građana, naročito mladih kako bi sami pokrenuli sopstveni biznis, u minulom periodu organizovala više puta tzv. dane karijere, informatívne sesije, pod različitim nazivima. Naime, cilj ovih edukatívnih seminara je bio animiranje i davanje podrške nezaposlenim licima da otpočnu sopstveni biznis. Ova vrsta aktivnosti se održavala da se zainteresovana lica (mladi, visokoškolci, žene i osobe koje su ostale bez posla), upoznaju sa mogućnostima ulaganja u one projekte koji predstavljaju šanse za razvoj biznisa, šansu za zaposlenje. Najčešći partneri lokalne uprave u sprovođenju ovog koncepta aktivnosti između ostalog, bio je Zavod za zapošljavanje Crne Gore i Investiciono razvojni fond, Poreska uprava i Unija poslodavaca, s obzirom da je zajednički zadatak svih i glavni interes otvaranje novih radnih mjesta, kroz razvoj malih i srednjih preduzeća. Kao rezultat istog za područje Prijestonice Cetinje je u protekle dvije godine obezbijeđen veliki broj kreditnih linija.

Takođe, lokalna uprava, kako navode, uvijek podržava aktivnost, pod nazivom "Dani karijere", koja se svake godine organizuje u Podgorici. Ovo je sajam na kojem poslodavci iz Crne Gore predstavljaju mladima svoje polje djelovanja, u cilju upoznavanja, animiranja istih, s ciljem njihovog zaposlenja. Podrška lokalne uprave se podrazumijeva u obezbjeđivanju prevoza cetinjskih srednjoškolca za posjetu ovom sajmu.

Biznis centar i izvori finansiranja za samozapošljavanje mladih

Biznis centar takođe je još jedan servis koji može pomoći mladim u zapošljavanju. Biznis centar je osnovan 2003. godine, od strane Vlade Crne Gore, UNDP kancelarije u Crnoj Gori i Prijestonice Cetinje. Centar je zamišljen kao prostor u okviru kojeg svi zainteresovani građani/ke Cetinje mogu dobiti besplatnu podršku u pripremi biznis planova, razradi ideja i pokretanju biznisa. Takođe, cilj je smanjiti biznis barijere, putem upućivanja prijedlga Prijestonici Cetinje i izradom analiza u biznis sektoru.

Kao jedan od glavnih izvora za finansiranje preduzetničkih ideja mladih, predstavnici Biznis centra navode *Investiciono-razvojni fond Crne Gore - IRF*, putem kojeg se može obezbijediti finansijska podrška za realizaciju biznis ideja, sa 0% kamate. Kreditne linije u okviru IRF su veoma dostupne, a Biznis centar pruža svu tehničku podršku za pripremu projekata i ostale dokumentacije za apliciranje kod ovog fonda. Kao jedan od većih problema, u odnosu na nezaposlenost mladih, predstavnici Biznis centra navode nezainteresovanost mladih da pokreću biznis ideje, u odnosu na veliku zainteresovanost da rade u državnim službama. To pokazuju mnoga istraživanja a u Biznis centru navode da je to svakodnevna pojava u radu.

Biznis inkubator se navodi kao nova lokacija gdje će mladi, ali i svi ostali građani Cetinja, imati priliku da dobiju svu tehničku podršku za pokretanje svoje biznis ideje, a posebno izdvajaju nove mogućnosti, kao što su: besplatan zakup prostora, mašina za rad, (struja, voda, telefon, internet) i druge slične podrške. Biznis inkubator nije još zaživio, prema riječima predstavnika Biznis centra, ali uskoro očekuju par novih projekata koji će imati velike koristi od postojanja tog inkubatora. Iz ovog centra smatraju da će Zakon o prijestonici imati veoma pozitivan uticaj

na sliku privrednog sektora na Cetinju, budući da su već predložili Prijestonici Cetinje da se dio novca, koji naš grad dobija od države putem ovog Zakona, preusmjeri na jačanju uslova za privredni razvoj grada.

Pravci budućih aktivnosti: Buduće aktivnosti u okviru ovog identifikovanog problema se odnose na jačanje postojećih i osmišljavanje novih mehanizama za povećanje stope zaposlenosti mladih na Cetinju. U smislu postojećih, identifikovali smo sljedeće ključne aktere: Prijestonica Cetinje (Biznis centar) - Biznis inkubator, Zavod za zapošljavanje Crne Gore - Biro rada Cetinje, privrednici sa Cetinja. Svi ovi akteri rerealizuju određene aktivnosti koje imaju za cilj jačanje kapaciteta mladih i omogućavanje uslova za njihovo zaposlenje, međutim, potrebno je dodatno raditi na vidljivosti programa koji se nude, te na povećanju informisanosti mladih o istima. Kada je riječ o novim mehanizmima za povećanje stome zaposlenosti mladih, možemo govoriti o konkretnoj tehničko-finansijskoj podršci lokalne samouprave, u vidu formiranja *Fonda za zapošljavanje mladih*, u okviru kojeg bi se jednom godišnje obezbjeđivala finansijska podrška za pokretanje sopstvenog biznisa mladih, kako bi se povećala samozapošljivost, odnosno sveukupna upošljivost mladih.

2. Slaba upošljivost mladih OSI

Opis stanja: U Prijestonici Cetinje, zaposleno je sedam lica sa invaliditetom, kao kategorisana lica, a od tog broja šest ih je zaposleno u Udruženju paraplegičara Cetinje, dok je jedno lice zaposleno kao zubni tehničar.² Na evidenciji Biroa rada Cetinje prema podacima od oktobra 2018. godine, nalazi se četiri osobe sa invaliditetom, starosti od 18 do 30 godina.

U Crnoj Gori, od ukupnog broja stanovnika, 11% (68.064) osoba ima smetnje pri obavljanju svakodnevnih aktivnosti zbog dugotrajne bolesti, invaliditeta ili starosti, pokazali su podaci sa Popisa 2011. godine. Prema podacima, 5% crnogorske populacije ima problem sa kretanjem, 2% sa vidom iako koristi naočare i sočiva, a od ukupnog broja stanovnika 1% stanovništva ima problem sa sluhom i pored korišćenja slušnih aparata. Smetnje sa pamćenjem, koncentracijom ili za vrijeme sporazumijevanja sa drugima ima 1% stanovništva, dok 4% stanovništva osjeća teškoće druge vrste. Posmatrano prema starosnim grupama, procenat stanovništva koji ima smetnje u obavljanju svakodnevnih aktivnosti, raste. U starosnoj grupi mlađoj od 29 godina, 1% populacije se izjasnilo da ima poteškoće ili smetnje zbog neke dugotrajne bolesti ili invalidnosti. Najčešći uzrok za otežano obavljanje svakodnevnih aktivnosti kod 6% populacije je bolest. Od ukupnog broja lica sa smetnjama 54% su žene, a 46% muškarci. Od ukupnog broja ženske populacije, 12% ima smetnje tokom obavljanja svakodnevnih aktivnosti, dok taj procenat kod muškaraca iznosi 10%.

U Prijestonici Cetinje postoji određeni broj mladih sa invaliditetom, mada tačan podatak nije moguće pronaći. Prema istraživanju Udruženja paraplegičara Cetinje pod nazivom "Zapošljavanje OSI u Prijestonici Cetinje" iz 2017. godine, na evidenciji Zavoda za zapošljavanje - Biro rada u Prijestonici, nalazi se 28 osoba koje su registrovane kao kategorisana lica sa invaliditetom, kod kojih se mogu primijeniti mjere aktivne politike zapošljavanja iz Zakona o profesionalnoj rehabilitaciji lica sa invaliditetom. To podrazumijeva najvažnije mjere iz Zakona, a to su: subvencije poslodavaca, prilagođavanje radnog mjesta, i drugo. Takođe, prema istom istraživanju, ne postoje kreirani programi od strane Lokalne uprave namijenjeni licima s invaliditetom.

---

² Udruženje paraplegičara Cetinje: Link: <http://upct.me/2017/08/02/izvijestaj-o-rad-u-udruzenja-paraplegicara-cetinje-u-poslednje-cetiri-godine/>

Pravci budućih aktivnosti: U cilju zapošljavanja neophodno je preduzimati aktivne mjere na zapošljavanju lica sa invaliditetom, na način što će se stvarati mogućnosti za sistematizaciju radnih mjesta lica sa invaliditetom shodno Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Potrebno je aktivno promovisati kod poslodavaoca zapošljavanje ove kategorije stanovništva, na način što bi se svakom zainteresovanom poslodavaocu predstavile prednosti i mogućnosti zapošljavanja lica sa invaliditetom. Potrebno je ponuditi stručnu pomoć svim zainteresovanim stranama koje žele da ostvare subvencije (subvencije zarade), ali i druge benefite koje nudi zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom. Ciljevi poziva za finansiranje projekata zapošljavanja lica sa invaliditetom-grant šeme ZZZCG su prevencija socijalne isključenosti lica sa invaliditetom, uspostavljanje ravnopravnih uslova na tržištu rada i pružanja jednakih mogućnosti, povećavanje stručnih i radnih kvalifikacija lica sa invaliditetom, kao i brže uključivanje u radne i društvene procese, otvaranje novih radnih mjesta za lica sa invaliditetom, podizanja svijesti javnosti , prije svega poslodavaoca o radnim kapacitetima lica sa invaliditetom , kao i o mogućnostima i benefitima zapošljavanja lica sa invaliditetom. U budućem vremenu trebalo bi kreirati kako na nacionalnom tako i na lokalnom nivou bazu podataka da bi se na osnovu nje ove osobe mogle dokvalifikovati i osposobljavati za neka druga zanimanja u skladu sa svojim mogućnostima , isto tako treba uskladjivati obrazovne programe koji bi bili prilagođeni licima sa invaliditetom sa potrebama tržišta rada.

3. Nedovoljna vidljivost Roma na tržištu rada

Opis stanja: Prema podacima MONSTAT-a u Crnoj Gori živi 6.251 Roma i 2.054 Egipćana. Na evidenciji Biroa rada Cetinje nalazi se sedam Roma koji su, kako nam je rečeno, upoznati sa svim programima koji nudi Zavod za zapošljavanje . Iz dobijenih odgovora anketiranih poslodavaoca (ANKETA POSLODAVAOCA 2016-2017)³ može se zaključiti da se u pogledu zapošljavanja, odnos prema Romima ne mijenja, što i potvrđuje podatak da je od 5101 anketiranog poslodavaoca u 2016. godini svega 0,43% tačnije njih 22 imalo u planu da zaposli pripadnike te manjine. Podaci pokazuju i da bi 29,2% poslodavaca povećalo zapošljavanje te populacije uz korišćenje određenih olakšica ili subvencija, a 39,7% da korišćenje te mogućnosti ne bi uticalo na povećane njenog zapošljavanja. Još jedan od problema je neinformisanost o mogućnostima uključivanja u proces zapošljavanja, pa mladi Romi nemaju naviku prijavljivanja na evidenciju Zavoda za zapošljavanje. Takođe, uočeno je da Romi nemaju svoje predstavnike ni na jednom nivou vlasti (u državnim i opštinskim institucijama), a još uvijek preovladava “tradicionalno” zapošljavanje Roma (poslovi u Javnom komunalnom preduzeću).

Pravci budućih aktivnosti: Sa povećanjem obrazovnog nivoa i postepenim uklanjanjem predrasuda, rastao bi broj pripadnika ove populacije koji bi se uključivao u redovne škole i na više nivoe obrazovanja . Takođe uvodjenjem specifičnih programa obuke koji bi bili prilagodjeni Romima i njihovim potrebama odnosno sa potrebama tržišta vodili bi lakšem zaposlenju ove populacije. Sa povećanjem obrazovnog nivoa i postepenim uklanjanjem ukorijenjenih predrasuda, raste broj pripadnika ove populacije koji se uključuje u redovne škole i na više nivoe obrazovanja. No bez obzira naočiti napredak, riječ je, u cjelini posmatrano, o početnim koracima.

---

³ Zavod za zapošljavanje Crne Gore, Link: http://www.zzzcg.me/wp-content/uploads/2017/08/ANKETA-2016_2017-ZA-STAMPU.pdf

Pravna regulativa

-Ustav Crne Gore

-Zakon o radu

-Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom

AKCIONI PLAN

KLJUČNI ISHOD: Mladi imaju olakšan pristup tržištu rada putem stvaranja novih prilika za zapošljavanje					
Aktivnost	Odgovorni / partneri u realizaciji	Vremenski okvir za realizaciju	Indikatori uspješnosti	Izvori finansiranja	Troškovi
1. Specifični cilj: Smanjena stopa nezaposlenosti mladih					
1.1. Anketirati i intervjuisati poslodavce o njihovim potrebama za angažovanjem radne snage određene obrazovne strukture u narednom periodu	Zavod za zapošljavanje, Prijestonica Cetinje, NVO, mediji	III kvartal 2019. godine	- Broj anketiranih poslodavaca - Objavljeni rezultati i urađena analiza podataka	Prijestonica Cetinje	/
1.2. Istražiti obrazovnu strukturu mladih koji se nalaze na Zavodu za zapošljavanje, te negativne posljedice „rada na crno“	Zavod za zapošljavanje, Prijestonica Cetinje, NVO	IV kvartal 2019. godine	- Istražena stručna sprema mladih na Birou rada - Pripremljena analiza podataka	Prijestonica Cetinje	500 eura
1.3. Informisati poslodavce o postojećoj strukturi mladih nezaposlenih lica putem brošura i prezentacija	Zavod za zapošljavanje, Prijestonica Cetinje, Privredni klub Cetinja, NVO, mediji	IV kvartal 2019. godine	- broj održanih prezentacija - broj podijeljenig brošura	Zavod za zapošljavanje, Prijestonica Cetinje	500 eura
1.4. Obezbijediti stimulativne mjere za mlade koji pokreću sopstveni biznis - formiranje	Prijestonica Cetinje	I kvartal 2020. godine	-Formiran Fond - Izrađen Pravilnik o radu Fonda	Prijestonica Cetinje	/

Fonda za zapošljavanje mladih			- Izrađen Plan rada - Formiran tim-komisija Foda		
1.5. Obezbijediti finansijsku podršku za poslovanje Fonda za zapošljavanje - budžet Prijestonice Cetinje i donatori (5.000 eura/godišnje)	Prijestonica Cetinje	Kontinuirano, počev od II kvartala 2020. godine	- Obezbijedena sredstva u budžetu Prijestonice za period od tri godine	Prijestonica Cetinje	15.000 eura
1.6. Objaviti javni konkurs za prijavu mladih na obuku i priliku za bespovratna sredstva za pokretanje sopstvenog biznisa (5.000 eura)	Prijestonica Cetinje, Biznis centar - inkubator	Kontinuirano. Počev od II kvartala 2020. godine	- Objavljen Javni konkurs - Organizovana obkua - Obezbijedena mentorska i finansijska podrška razvoju biznis ideja mladih - Broj učesnika - Broj pokrenutih biznis ideja	Prijestonica Cetinje	/
1.7. Organizovanje promotivnih-informativnih skupova za mlade, kako bi se predstavile kreditne linije za podršku mladima u pokretanju novih preduzeća, odnosno sopstvenog biznisa	Investiciono-razvojni fond, Prijestonica Cetinje, Zavod za zapošljavanje	Kontinuirano	- Broj realizovanih kredita - Broj otvorenih radnih mjesta	Prijestonica Cetinje	2.000 eura
1.8. Organizovati Dane karijere	Prijestonica Cetinje	Kontinuirano	- Broj organizovanih događaja - Broj učesnika - Broj reportaža	Prijestonica Cetinje, donatori	2.000 eura

2. Specifični cilj: Veća upošljivost mladih OSI					
2.1. Sistematizovati radne mjesta za lica sa invaliditetom u Loklanoj samoupravi, na osnovu Zakonu o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom	Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano	- Broj sistematizovanih radnih mjesta	Prijestonica Cetinje	/
2.2. Sprovesti istraživanje o broju nezapošljenih mladih OSI, kao i o njihovim radnim sposobnostima, sa ciljem upoznavanja privrednika sa mogućnostima upošljavanja OSI	Prijestonica Cetinje, NVO	I kvartal 2021. godine	- Broj ispitanika	Prijestonica Cetinje, NVO	500 eura
2.3. Promovisati zapošljavanja lica sa invaliditetom kod poslodavaca putem sastanaka, tribina, brošura	Zavod za zapošljavanje, Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano	- Broj realizovanih sastanaka - Broj realizovanih tribina - Broj podijeljenih brošura	Prijestonica Cetinje, Zavod za zapošljavanje, NVO	1.000 eura
3. Specifični cilj: Povećana vidljivost Roma na tržištu rada					
3.1. Istražiti stručne spreme i interesovanja mladih Roma za vršenje poslova u privrednom sektoru	Prijestonica Cetinje, Privredni klub Cetinja	I kvartal 2020. godine	- Sprovedeno istraživanje	Prijestonica Cetinje	200 eura
3.2. Predstaviti rezultate istraživanja javnosti, odnosno zainteresovanim poslodavcima, sa ciljem međusobnog umrežavanja-povezivanja	Prijestonica Cetinje, Privredni klub Cetinja	II kvartal 2020. godine	- Izrađena analiza - analiza predstavljena poslodavcima - Broj poslodavaca - Broj mladih roma	Prijestonica Cetinje	500 eura

			uključen u istraživanje-analizu		
3.3. Obuka Roma za određena zanimanja koja su deficitarna na tržištu rada	Zavod za zapošljavanje	Kontinuirano	- Broj realizovanih obuka	Zavod za zapošljavanje	1.000 eura
Ukupna sredstva potrebna za realizaciju predloženih mjera i aktivnosti za četvorogodišnji period:					23.200 eura

5.3. KLJUČNI ISHOD 3: Povećana dostupnost zdravstvenog i drugih sistema namijenjenih za bezbjednost mladih i zdravu porodičnu sredinu za nesmetano odrastanje

KRATAK OPIS TRENUTNOG STANJA:

Pitanje sistema podrške mladima za tranziciju u odraslo doba i nesmetano odrastanje je multiresorsko i multisektorsko, te prema Strategiji za mlade Crne Gore (2017-2021) zahtijeva koordinisane i integrisane intervencije. Navedeno u prvom redu podrazumijeva da su mladi dobrog zdravlja, bezbjedni i da odrastaju u zdravom i podsticajnom okruženju.

U Prijestonici Cetinje zdravstvena zaštita je organizovana preko JZU Dom zdravlja i JZU Opšta bolnica. Kada su u pitanju servisi namijenjeni mladima, u sklopu JZU Dom zdravlja od 2009. godine funkcioniše Savjetovalište za mlade. Savjetovalište za mlade se bavi problemima mentalnog zdravlja mladih na Cetinju, problemima reproduktivnog zdravlja, zlostavljanja i zanemarivanje djece, kao i zdravim stilovima života. Svake godine Savjetovalište realizuje aktivnosti usmjerene na temu prevencije bolesti zavisnosti (predavanja, radionice), pri čemu Institut za javno zdravlje kao krovna institucija predlaže teme na godišnjem nivou. U sklopu redovnih aktivnosti, Savjetovalište za mlade pruža i usluge individualnog psihološkog savjetovanja. Problemi zbog kojih se mladi na Cetinju najčešće obraćaju za psihološku pomoć u Savjetovalištu jesu anksiozni poremećaji, panični poremećaji, depresivni poremećaji, strah od neuspjeha, prelazak iz osnovnu u srednju školu, problemi sa prihvatanjem autoriteta. Osim Savjetovališta, unapređenjem mentalnog zdravlja mladih bavi se i Jedinica za mentalno zdravlje. Programski sadržaj Jedinice za mentalno zdravlje je prevencija i liječenje mentalnih poremećaja, a navedene usluge pružaju se mladima preko 18 godina starosti.

Pored Savjetovališta za mlade i Jedinice za mentalno zdravlje, mladima je u okviru JZU Dom zdravlja na raspolaganju i Savjetovalište za reproduktivno zdravlje. Program rada Savjetovališta za reproduktivno zdravlje odnosi se prvenstveno na prevenciju i osnaživanje mladih da nauče da žive zdravo, kako bi imali zdravo potomstvo. Savjetovalište se bavi unapređenjem, zaštitom i poboljšanjem reproduktivnog zdravlja mladih, što podrazumijeva sprečavanje polnih bolesti, smanjenje broja adolescentnih trudnoća, kao i izbjegavanje ponašanja štetnih po reproduktivno zdravlje.

U pogledu unapređenja kvaliteta porodičnih odnosa, povećanja stepena funkcionalnosti porodičnog sistema i obezbjeđivanja stimulativnog okruženja, savjetodavne usluge na nivou lokalne zajednice pruža JU Centar za socijalni rad Prijestonice Cetinje. Navedeno uključuje: savjetodavni rad usmjeren na unapređenje komunikacije između roditelja i djeteta/adolescenta, savjetodavni rad sa disfunkcionalnim porodicima u cilju postizanja dogovora među njima, kao i savjetodavni rad sa žrtvama porodičnog nasilja, uz pružanje psihološke pomoći. Trenutno na Cetinju ne postoje preventivni servisi usmjereni na podizanje nivoa kvaliteta bračnih i porodičnih odnosa mladih, izuzev periodične realizacije tematskih radionica, predavanja ili tribina u okviru kojih se obrađuju pomenute teme.

Osim zdravstvenih, kao i ustanova socijalne i dječje zaštite, unapređenjem sistema namijenjenih za podizanje nivoa kvaliteta bezbjednosti, psihofizičkog zdravlja mladih i zdrave porodične sredine bave se i drugi akteri na nivou grada: Prijestonica Cetinje preko nadležnih sekretarijata, Ispostava policije Cetinje, nevladine organizacije koje se bave pitanjima mladih, obrazovne i druge ustanove u okviru svojih nadležnosti.

U okviru ovog ključnog ishoda identifikovani su sljedeći problemi:

1. Nizak stepen zdravstvene kulture i navika prevencije na ličnom nivou
2. Nepostojanje sveobuhvatnih programa prevencije bolesti zavisnosti od strane različitih institucija
3. Nedostatak kontinuiranih programa na temu reproduktivnog zdravlja, kao i ne razvijena svijest kod djevojaka o važnosti odlaska na preventivne preglede
4. Nedovoljan broj programa namijenjenih zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja
5. Nepostojanje obuka i simulacija elementarnih nepogoda i drugih vanrednih situacija
6. Nedovoljan broj aktivnosti usmjerenih ka poboljšanju bezbjednosti mladih u saobraćaju (vožnja pod dejstvom alkohola, droga i sl.)
7. Nedovoljno aktivna borba resornih institucija u oblasti suzbijanja vršnjačkog nasilja
8. Nedovoljan broj obuka mladih o bezbjednosti na internetu
9. Povećan stepen disfunkcionalnosti porodice
10. Nepostojanje stimulativnih programa za rješavanje stambenih pitanja mladih
11. Povećan broj maloljetnika koji dolaze u sukob sa zakonom
12. Otežana dostupnost zdravstvenih usluga osjetljivim grupama (OSI i Romi)

Glavni akteri u rješavanju navedenih problema su same škole i fakulteti, Prijestonica Cetinje, institucije i nevladine organizacije koje se bave pitanjima zdravlja mladih, JZU Dom zdravlja, Bolnica Danilo I i dr.

Ostvareni ciljevi i naučene lekcije iz prethodnog LPAM-a 2012-2015:

U okviru prethodnog Lokalnog plana akcije za mlade u oblasti zdravlja postavljeni su strateški ciljevi usmjereni na prevenciju bolesti zavisnosti, podizanje nivoa informisanosti mladih o značaju reproduktivnog zdravlja, razvoj sistema podrške mladima iz domena psihičkog zdravlja, podizanje nivoa svijesti mladih o posljedicama povređivanja, razvijanje svijesti mladih o zdravim stilovima života, poboljšanje stomatološke zaštite, te zdravstvene zaštite osjetljivih grupa.

U periodu realizacije Plana u domenu prevencije bolesti zavisnosti u kontinuitetu su realizovane preventivne aktivnosti (predavanja, radionice) u okviru Savjetovališta za mlade, sa akcentom na zavisnost od pušenja, pasivno pušenje i reklamiranje duvanskih proizvoda. Radionice su uključivale sve učenike osmih razreda osnovnih škola, kao i trećeg razreda srednjih škola. Osim aktivnosti Savjetovališta za mlade, Sekretarijat za kulturu, sport i mlade je takođe realizovao aktivnosti na temu prevencije bolesti zavisnosti u saradnji sa Ispostavom policije Cetinje i JU Centar za

socijalni rad Prijestonice Cetinje. U periodu realizacije plana u organizaciji Sekretarijata za kulturu, sport i mlade obilježen je i Međunarodni dan borbe protiv zloupotrebe droge, i organizovana javna tribina namijenjena srednjoškolcima na temu bolesti zavisnosti, a u saradnji sa JU za smještaj, rehabilitaciju i resocijalizaciju korisnika PAS iz Podgorice.

Kada je u pitanju reproduktivno zdravlje, osim programskog sadržaja Savjetovališta, u cilju podizanja nivoa informisanosti mladih o ovom pitanju realizovan je set aktivnosti u periodu od 2012. godine: obilježavanje 7. aprila, Svjetskog dana zdravlja, u organizaciji Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade, OEBS Misijom u Crnoj Gori i Odjeljenjem za poslove rodne ravnopravnosti u Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava realizacijom radionica koje su bile posvećene zaštiti reproduktivnog zdravlja i pravima mladih, preventivnim mjerama zaštite od polno prenosivih bolesti i upoznavanju sa neželjenim posljedicama; predavanja na temu polno prenosivih bolesti u prostorijama Organizacije Crvenog krsta Prijestonice Cetinje, takođe u organizaciji Sekretarijata za kulturu, sport i mlade; obilježavanje „mjeseca žena“ radionicama na temu reproduktivnog zdravlja u saradnji Sekretarijata za kulturu, sport i mlade i NVU „My way“; predavanje namijenjeno učenicima 9. razreda osnovnih škola i srednjoškolcima na temu polno prenosivih bolesti održanim od strane ljekara JZU Dom zdravlja sa Cetinja. Osim navedenog, 2016. godine, prema izvještaju JZU Dom zdravlja, a povodom Međunarodnog mjeseca borbe protiv karcinoma dojke, urađen je flajer sa detaljnim instrukcijama za samopregled dojki. JZU Dom zdravlja je takođe organizovao i predavanja sa ciljem podizanja nivoa svijesti mladih o vrstama, značaju i korišćenju kontraceptivnih sredstava, a koja su se prethodnih godina održavala povodom Svjetskog dana borbe protiv side.

U pogledu razvoja efikasnog sistema podrške mladima sa rizikom od psihičkih poremećaja JZU Dom zdravlja je svake godine organizovao predavanja i radionice za mlade na temu „kako da kažem NE“, kao i radionice na temu „Kako donosim odluke“. Takođe povodom Svjetskog dana mentalnog zdravlja organizovana su predavanja na temu depresije, uz učešće predstavnika JZU Dom zdravlja na lokalnom radiju.

Kada je u pitanju podizanje nivoa svijesti mladih o mogućnostima prevencije i posljedicama povrjeđivanja, sprovođenje programa edukacije mladih o ponašanju u vanrednim situacijama i prirodnim katastrofama predstavljalo je planiranu aktivnost u okviru prethodnog Plana, ali prema saznanjima Radne grupe nije realizovana. Sa druge strane, realizovana je edukacija dijela nastavnog kadra u srednjim školama za postupanje u vanrednim situacijama u saradnji sa Vatrogasnom jedinicom Cetinje, kao i programi za pružanje prve pomoći u srednjim školama u saradnji sa Organizacijom Crvenog krsta Prijestonice Cetinje. Takođe, kada je riječ o bezbjednosti mladih u saobraćaju, Sekretarijat za kulturu, sport i mlade je u periodu od 2012. godine sproveo niz aktivnosti i tribina u saradnji sa Ispostavom policije Cetinje. Aktivnosti su realizovane u srednjim školama od strane policijskog službenika za bezbjednost u saobraćaju, a u cilju razvijanja saobraćajne kulture sa posebnim osvrtom na uticaj vožnje u alkoholisanom stanju.

U periodu od 2012. godine realizovan je i veći broj aktivnosti usmjerenih na razvijanje svijesti mladih o zdravim stilovima života: tradicionalno obilježavanje Svjetskog dana zdravlja u organizaciji Sekretarijata za kulturu, sport i mlade u saradnji sa Organizacijom Crvenog krsta Prijestonice Cetinje i JZU Dom zdravlja, kao i niza tribina na temu prevencije i značaja sportsko-rekreativnih aktivnosti; obilježavanje drugih značajnih datuma sprovođenjem aktivnosti čiji je cilj skretanje pažnje na zdrave stilove života i načine odrastanja (Svjetski dan borbe protiv pušenja, Dan mladih, Dan mentalnog zdravlja) u organizaciji tadašnjeg Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade i Savjeta mladih; takođe, organizovanje predavanja i radionica putem kojih su mladi informisani o zdravim stilovima života u okviru Savjetovališta za mlade.

Kada su u pitanju aktivnosti usmjerene na unapređenje stomatološke zaštite, odnosno promocije zdravstvene zaštite među mladima, prema saznanjima Radne grupe pomenute aktivnosti nijesu realizovane. Takođe, na nivou lokalne zajednice i dalje ne postoji specijalizovan stomatolog

za OSI, iako stomatološku zaštitu od 2015. godine mladi OSI mogu ostvariti u sklopu Stomatološke poliklinike KCCG uz mogućnost sanacije zuba u opštoj anesteziji.

Planirane aktivnosti koje se odnose na unapređenje zdravstvenog stanja mladih iz romske populacije, povećanje informisanosti studentske populacije i mladih iz ruralnih područja o dostupnosti zdravstvenih usluga, prema izvještajima odgovornih strana takođe nijesu realizovane. S tim što je u izvještajnom periodu tadašnji Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade u saradnji sa NVU „My way“ realizovao niz radionica sa ciljem podizanja nivoa informisanosti mladih pripadnika romske populacije o značaju reproduktivnog zdravlja i očuvanja istog, pri čemu je određen broj radionica bio usmjeren i na druge segmente zdravstvene zaštite.

Kada su u pitanju strateški ciljevi u oblasti porodice u sklopu prethodnog Plana, u periodu od 2012. godine, a u pogledu smanjenju stepena disfunkcionalnosti porodičnog sistema, Sekretarijat za socijalnu politiku i mlade je sproveo niz radionica na temu unapređenja komunikacije između djece/adolescenata i roditelja, kao i prepoznavanja različitih oblika nasilja u porodici. Navedene aktivnosti su se sprovodile u saradnji sa Centrom za socijalni rad Prijestonice Cetinje, Ispostavom policije Cetinje i civilnim sektorom. Takođe, u toku izvještajnog perioda realizovane su i radionice sa ciljem podizanja nivoa svijesti mladih koji dolaze u sukob sa zakonom takođe u organizaciji prethodno navedenih aktera.

U pogledu smanjenja predrasuda i stereotipa prema institucionalnom rješavanju porodičnih problema, te stvaranja uslova za pokretanje stimulativnih programa za mlade bračne parove, u prethodnom periodu nijesu realizovane planirane aktivnosti.

Sa druge strane, tokom 2016/2017 godine realizovane su aktivnosti usmjerene na važnost nezasnivanja brakova za pripadnice romske populacije mlađe od 18 godina starosti u organizaciji Sekretarijata za kulturu, sport i mlade, Organizacije Crvenog krsta Prijestonice Cetinje i NVU „My way“. Radionice su imale za cilj promjenu položaja žene u romskoj porodici i jačanje uloge i moći Romkinja u procesima donošenja odluka.

U domenu podržavanja prava OSI na adekvatna socijalna primanja, prema izvještaju Sekretarijata za kulturu, sport i mlade, preduzete su mjere u skladu sa njihovim nadležnostima, pri čemu su mladi OSI podržani kroz aktivnost izgradnje JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom u Prijestonici Cetinje i kroz jednokratne novčane pomoći. Takođe, prema izvještajima JU Centra za socijalni rad Prijestonice Cetinje mladi OSI ostvaruju sva prava u skladu sa zakonskim propisima.

Aktivnosti koje su se realizovale u prethodnom periodu, a u sklopu Lokalnog plana akcije za mlade za period od 2012. do 2015. godine, dale su značajan doprinos na polju unapređenja zdravlja i bezbjednosti mladih, a ujedno ukazale na pravce budućih aktivnosti i potrebe mladih na Cetinju koje su se vremenom izdvojile kao prioritete. U prvom redu, potrebu za promocijom postojećih servisa koji u toku realizacije prethodnog plana nijesu zaživjeli u punom kapacitetu, potrebu da aktivnosti usmjerene na unapređenje psihofizičkog zdravlja mladih budu realizovane u kontinuitetu, sa jasnim planom i programom rada, potrebu za razvijenom saradnjom između institucija i organizacija koje se bave mladima, kao i na potrebu za otvaranjem novih servisa koji će dodatno unaprijediti kvalitet i poboljšati život mladih u oblasti zdravlja, bezbjednosti i zdravog porodičnog života na nivou lokalne zajednice.

IDENTIFIKOVANI PROBLEMI

Na osnovu istraživanja koje je rađeno za potrebe izrade LPAM-a koje je sproveda radna grupa, utvrđeni su brojni problemi, posebno u dijelu mentalnog zdravlja mladih.

1. Nizak stepen zdravstvene kulture i navika prevencije na ličnom nivou

Opis stanja: Evidentno je da mladi na Cetinju imaju nizak stepen zdravstvene kulture i navika prevencije bolesti na ličnom nivou. Na osnovu analize podataka, utvrđuje se da mladi na Cetinju uglavnom zadovoljni zdravstvenim uslugama koje su im dostupne na nivou grada (70% ispitanika je navelo da je zadovoljno zdravstvenom uslugom). Podaci iz navedenog istraživanja u skladu sa podacima na nacionalnom nivou, a koji su navedeni u Nacionalnoj strategiji za mlade

Iz istog istraživanja zaključuje se da mladi nemaju naviku preventivnih, nenametnutih pregleda i da najčešće posjećuju ljekara u situacijama kad se razbole. Sistematski pregledi u školama donekle umanjuju ovaj problem.

Pravci budućih aktivnosti: U narednom periodu potrebno je uspostaviti efikasan međusektorski savjetodavni servis za mlade i roditelje, koji bi podrazumijevao umrežavanje svih institucija (Doma zdravlja, vaspitno obrazovnih institucija, Centra za socijalni rad), preko kojih bi mladi mogli ostvariti neki vid podrške, uz uspostavljanje Info tačke (kontakt osoba), koja bi posredovala tokom ovog procesa. Program rada pomenutog servisa podrazumijevao bi niz edukativnih, preventivnih i savjetodavnih aktivnosti kako bi se unaprijedila navedena oblast. Na ovaj način mladi bi bili dodatno informisani, a samim tim i osnaženi za iniciranje pomoći u situacijama koje se procjenjuju kao rizične. Postojanje ovog servisa, ne bi isključilo redovne aktivnosti institucija u okviru pomenutih oblasti, već bi omogućilo koordinisaniju podršku mladima, a samim tim i bolju procjenu potreba mladih.

2. Nepostojanje sveobuhvatnih programa prevencije bolesti zavisnosti od strane različitih institucija

Opis stanja: Prema podacima koje smo dobili tokom istraživanja, zaključuje se da su mladi sa Cetinja nedovoljno uključeni u programe prevencije bolesti zavisnosti. U skladu sa navedenim 68,1% ispitanika navelo je da do sad nije učestvovalo u nekom preventivnom programu na temu bolesti zavisnosti. Ispitanici koji su naveli da su imali priliku da u prethodnom periodu učestvuju u nekom preventivnom programu istakli su da je to bilo uglavnom u organizaciji Škole-fakulteta, odnosno nevladine organizacije.

Kao ključne razloge zbog kojeg određeni broj mladih ima problem sa bolestima zavisnosti ispitanici su uglavnom naveli: dostupnost psihoaktivnih supstanci, kao i lične (nisko samopoštovanje, samopouzdanje ...) i socijane faktore (vršnjački pritisak).

Zabrinjava podatak da je 76,9% ispitanika navelo da poznaje u svom okruženju neku mladu osobu koja ima neku bolest zavisnosti (alkoholizam, narkomaniju, zavisnost od kockanja...).

Pravac budućih aktivnosti: Na osnovu dobijenih podataka, smatramo da bi bilo korisno u narednom periodu jačati ulogu opštinskih kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti i unaprijediti saradnju sa drugim institucijama. u skladu sa potrebama mladih, korisno bi bilo inicirati različite programe (organizovati predavanja-radionice u svim vaspitno obrazovnim institucijama na temu bolesti zavisnosti, tribine za roditelje program a vršnjačke edukacije...).

3. Nedostatak kontinuiranih programa na temu reproduktivnog zdravlja, kao i ne razvijena svijest kod djevojaka o važnosti odlaska na preventivne preglede

Opis stanja: Nedovoljna pažnja se posvećuje i redovnim preventivnim pregledima kod ginekologa, zbog čega je najveći procenat djevojaka koje su učestvovala u istraživanju navelo da nikad nijesu posjetile ginekologa. Znanjem o reproduktivnom zdravlju, u dijelu polno prenosivih bolesti (HIV/AIDS), kontracepcije i funkcionisanje reproduktivnih sistema mladi su uglavnom zadovoljniji, a najviše informacija dobijaju posredstvom medija (internet, TV, radio, časopisi...). Takođe, 65,9% ispitanika, do sad nije učestvovalo u nekom programu na temu reproduktivnog zdravlja, a najveći procenat onih je koji su naveli da su takve programe pratili istakli su da je to bilo u organizaciji škole ili fakulteta.

Pravci budućih aktivnosti: Iz navedenog se zaključuje da bi broj programa na temu reproduktivnog zdravlja trebao biti veći, pri čemu je bitan i kontinuitet (kako bi mladi imali mogućnost da od stručnih lica dobiju relevantne podatke iz ove oblasti). Podatak da mladi najčešće samostalno dolaze do informacija iz ove oblasti, takođe zabrinjava, jer prema podacima iz vaspitno obrazovnih institucija u okviru predmeta "Zdravi stilovi života" izučava se oblast "Reproduktivnog zdravlja". Takođe, bila bi korisne i dodatne edukacije za nastavno osoblje kako bi se dodatno senzibilisali za navedenu temu, kao i promocija postojećih servisa, kako bi se mladi informisali i osnažili da koriste pomenute usluge.

4. Nedovoljan broj programa namijenjenih zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja

Opis stanja: Mladi, prema podacima iz istraživanja koje je rađeno za potrebe LPAM-a, nijesu u dovoljnoj mjeri zadovoljni brojem servisa koji su dostupni, a koji imaju za cilj pružanje psihološke pomoći. Na pitanje „Da li je po tvom mišljenju potrebno više programa namijenjenih unapređenju psihičkog života mladih na teritoriji grada“ čak 95,6% ispitanika navelo je da je potrebno. Navedeni podatak korelira sa Akcionim planom za unapređenje mentalnog zdravlja u Crnoj Gori, u kojoj je navedeno da na nacionalnom nivou ne postoji koherentna politika sveobuhvatne implementacije mjera prevencije i promocije mentalnog zdravlja. Iako mladi imaju priliku da prate programe koji se realizuju u okviru Savjetovališta, najveći procenat ispitanika naveo je da nije upoznat sa činjenicom da se u okviru Savjetovališta nude besplatne usluge psihološkog savjetovanja za mlade. Takođe, nijesu upoznati sa programom radionica za prevenciju pušenja.

Pravci budućih aktivnosti:

Kroz saradnju organizacija civilnog društva i institucija smatramo da bi bilo korisno sprovesti niz aktivnosti kako bi se dodatno promovisali postojeći servisi (Savjetovališta za mlade) ali i inicirali novi (Timovi za podršku u okviru obrazovnih institucija i savjetodavni servisi u okviru Omladinskog kluba)

5. Nepostojanje obuka i simulacija elementarnih nepogoda i drugih vanrednih situacija

Opis stanja: Analizom podataka dobijenih u okviru istraživanja koje je za potrebe izrade Plana sprovela Radna grupa, dobijeni podaci ukazuju da je samo 25,27% mladih na Cetinju zadovoljno svojim znanjem o postupanju u slučaju elementarnih nepogoda i drugih vanrednih situacija

(povrede, prva pomoć, evakuacija i sl.). Samim tim, neophodno je podizanje nivoa informisanosti mladih u ovom pogledu, naročito ako se ima u vidu da je u Strategiji za smanjenje rizika od katastrofa za period od 2018. do 2023. godine Cetinje prepoznato kao zona u kojoj mogu nastati zemljotresi sa maksimalnim intenzitetom od VIII stepeni Merkalijeve skale, dok u pogledu opasnosti od šumskih požara Cetinje pripada području vrlo velike ugroženosti.

Pravci budućih aktivnosti: U cilju unapređenja znanja mladih u ovom domenu potrebna je realizacija aktivnosti koje obuhvataju simulaciju vanrednih situacija i organizovanje obuka u okviru kojih bi mladi stekli vještine bezbjednog djelovanja u vanrednim situacijama, osposobili se za prepoznavanje, procjenu i upravljanje rizicima i opasnostima u različitim situacijama, kao i za pravovremeno, pribrano i racionalno postupanje pružajući pomoć sebi i drugima, te znajući kome i kako se obratiti za stručnu pomoć.

6. Nedovoljan broj aktivnosti usmjerenih ka poboljšanju bezbjednosti mladih u saobraćaju (vožnja pod dejstvom alkohola, droga i sl.)

Opis stanja: Prema istom istraživanju podaci ukazuju da je 51,1% od ukupnog broja ispitanika nezadovoljno saobraćajnom kulturom mladih na Cetinju, pri čemu 56,25% mladih vozača navodi da povremeno krši saobraćajna pravila u vožnji, dok u alkoholisanom stanju povremeno vozi 10,42% mladih. Prema Izveštaju o stanju bezbjednosti saobraćaja na putevima u Crnoj Gori za 2017. godinu uzrok najvećeg broja saobraćajnih nezgoda je i dalje ljudski faktor, odnosno radnje učesnika u saobraćaju, zatim put i stanje puta, dok je na trećem mjestu stanje tehničke ispravnosti vozila.

Pravci budućih aktivnosti: S obzirom na rezultate istraživanja neophodno je nastaviti aktivnosti čiji je cilj informisanje mladih o bezbjednom učešću u saobraćanju, uz dosljednu i rigoroznu primjenu zakonske politike koja reguliše ovu oblast i realizaciju kampanja čiji je cilj podizanje svijesti mladih o različitim aspektima koji doprinose većem stepenu bezbjednosti u saobraćaju. „Odnosno, potrebno je intenzivirati aktivnosti usmjerene na poboljšanje saobraćajne kulture, te ponuditi kontinuitet i raznovrsnost programa u domenu njihove realizacije..

7. Nedovoljno aktivna borba resornih institucija u oblasti suzbijanja vršnjačkog nasilja

Opis stanja: Prema podacima nacionalnog istraživanja koje je sprovedla nevladina organizacija "Juventas u saradnji sa Ministarstvom prosvjete svako peto dijete u crnogorskim školama školama doživjelo neki oblik nasila, uglavnom verbalnog.

Istraživanjem o vršnjačkom nasilju, obuhvatilo je 75 osnovnih i 41 srednjih škola u 18 opština Crne Gore, među kojima je i Cetinje. U istraživanju je učestvovalo 2.349 učenika osnovnih i 2.545 učenika srednjih škola. Takođe, istraživanje je obuhvatilo 1.640 roditelja i 874 nastavnika.

Pravci budućih aktivnosti: S obzirom na rezultate istraživanja neophodno je nastaviti aktivnosti promocije programa usmjerenih na smanjenje vršnjačkog nasilja. U tom smislu, potrebne su dodatne edukacije prepoznavanja različitih oblika nasilja, kao i načina reagovanja koja bi bila koncipirana za prosvjetne radnike, kao i programi radionica za srednjoškolce. Program za srednjoškolce podrazumijeva informativno-edukativne aktivnosti kao i obuke za vršnjačke edukatore. Na taj način mladi vi stekli potrebna znanja iz pomenute oblasti, ali i razvili vještine da samostalno, u vršnjačkim grupama, realizuju radionice i druge aktivnosti na ovu temu.

8. Nedovoljan broj obuka mladih o bezbjednosti na internetu

Opis stanja: Prema podacima Centra za monitoring i istraživanje (CEMI) nastalih u okviru istraživanja “Mladi i mediji”, čak 92.5% mladih u Crnoj Gori svakodnevno koristi internet. Istraživanje UNICEF-a pokazalo je da mladi od sadržaja koji su dostupni najčešće koriste društvene mreže. Mladima društvene mreže uglavnom koriste za povezivanje sa ljudima i objavljivanje stvari iz svog života. Na osnovu podataka dobijenih iz istraživanja na lokalnom nivou, zaključuje se da situacija korelira sa nacionalnim parametrima, te da mladi sa Cetinja najveći dio slobodnog vremena provode koristeći sadržaje na internetu. Takođe, evidentno je da u velikoj mjeri nijesu posvećeni edukativnim sadržajima koju su dostupni na internetu, kao i da ne posvećuju dovoljno pažnje zaštiti privatnih podataka.

Pravci budućih aktivnosti: S obzirom na rezultate istraživanja smatramo da se navedeni problem najbolje može prevazići planiranjem aktivnosti koje se mogu implementirati u okviru nastavnog kurikuluma. (program rada razrednog starješine). U skladu s tim, neophodno je organizovati obuke na temu sajber bezbjednosti za prosvjetne radnike. Korisnim smatramo i organizovanje radionica za učenike osnovnih i srednjih škola kako bi se upoznali sa mjerama koje mogu preduzeti u cilju što bezbjednijeg korišćenja sadržaja na internetu.

9. Povećan stepen disfunkcionalnosti porodice

Opis stanja: Prema informacijama JU Centar za socijalni rad Prijestonice Cetinje u periodu od 2012. do 2018. godine zabilježen je trend rasta kada je u pitanju pojava narušenih odnosa između djece/adolescenata i roditelja, dok je u opadanju broj prijava koje se odnose na različite oblike nasilja u porodici. Sa druge strane, prema istraživanju stavova i položaja mladih u Prijestonici koje je sprovedla NVO „Lovćen” 45,1% mladih je bilo ili poznaje nekog ko je bio žrtva porodičnog nasilja. Pri tome je 23,1% mladih navelo da je povodom toga preduzelo neke korake, dok je 35,8% ispitanika izjavilo da nije jer nijesu znali šta treba da urade, a 41,1% da nije, jer nijesu željeli da se miješaju. Takođe, u okviru istraživanja koje je sprovedla Radna grupa podaci ukazuju da je samo 15,4% mladih učestvovalo u nekom preventivnom programu na temu porodičnog nasilja.

Pravci budućih aktivnosti: Shodno analizama, u narednom periodu neophodna je realizacija programa sa ciljem podizanja nivoa svijesti mladih o prevenciji porodičnog nasilja, te upoznavanja sa koracima kojima se žrtva porodičnog nasilja može zaštititi uz upućivanje na relevantne institucije i oblike zaštite. Od značaja su i aktivnosti usmjerene na realizaciju obuka mladih u pogledu sticanja vještina asertivne komunikacije i konstruktivnog prevazilaženja konflikata, te osnivanje savjetovališta za brak i porodicu u okviru kojeg bi mladi, kao i mladi bračni parovi mogli dobiti psihosocijalnu podršku i osnaživanje sa ciljem uspostavljanja zdravih i funkcionalnih porodičnih odnosa. Naime, prema rezultatima pomenutog istraživanja 26,7% mladih je navelo da bi željelo da zna više o izboru partnera, bračnim odnosima i planiranju porodice u okviru oblasti unapređenja psihičkog zdravlja.

10. Nepostojanje stimulativnih programa za rješavanje stambenih pitanja mladih

Opis stanja: Shodno dostupnim podacima za navedenu oblast , u narednom periodu nijesu realizovani programi kojima bi se doprinijelo rješavanju stambenog pitanja za mlade, koji se mogu tretirati kao ciljna grupa koja nije u stanju da nezavisno, bez pomoći države, po tržišnim uslovima obezbijede adekvatnu stambenu jednicu, kao vid osnovnog stanovanja za sebe i svoju porodicu. Navedeni problem često korelira sa teškoćama sa kojima se suočavaju mladi bračni parovi koji nijesu u mogućnosti da riješe svoje stambeno pitanje. Programi socijalnog stanovanja su realizovani, ali su obuhvatale druge ciljne grupe.

Pravci budućih aktivnosti: U cilju unapređenja pomenute oblasti ,potrebno je strateško planiranje i analiziranje svih mjera i aktivnosti koje se mogu preduzeti u budućem periodu. Iniciranjen najmanje jednog stimulatnog programa za mlade, obezbijedili bi se uslovi za ostvarenjem postavljenih ciljeva. Prijestonica Cetinje, u okviru lokalnog programa socijalnog stanovanja na period od godinu dana, a shodno raspoloživom budžetu, može definisati uslove i kriterijumi po kojima će se vršiti izbor, kao i kriterijumi po kojima će se utvrditi visina zakupnine za korišćenje stambenih objekata. (navedena mjera može djelovati stimulatno za mlade bračne parove koji nemaju riješeno stambeno pitanje).

11. Povećan broj maloljetnika koji dolaze u sukob sa zakonom

Opis stanja: Kada su u pitanju maloljetna lica koji dolaze u sukob sa zakonom prema podacima JU Centra za socijalni rad za Prijestonicu Cetinje u periodu od 2012. do 2018. godine uočen je trend rasta, pri čemu je najviše prijavljenih maloljetnika zbog prekršaja u saobraćaju (vožnja bez položenog vozačkog ispita), tuča i sitnih krađa.

Pravci budućih aktivnosti: U skladu sa dobijenim podacima, u narednom periodu potrebna je realizacija aktivnosti čiji je cilj preventivno djelovanje na polju maloljetne delikvencije i realizacija programa za maloljetna lica koja su bila u sukobu sa zakonom ili su pod rizikom. Osim intenziviranja rada na ovom polju, neopodno je i pospješivanje međusektorske saradnje.

12. Otežana dostupnost zdravstvenih usluga osjetljivim grupama (OSI i Romi)

Opis stanja: Prema Strategiji za integraciju lica sa invaliditetom u Crnoj Gori za period od 2016. do 2020. godine strateški cilj u oblasti zdravstva je unapređenje zdravlja lica sa invaliditetom na principu jednakog pristupa zdravstvenim uslugama, kroz razvoj sveobuhvatnog sistema zdravstvene brige na primarnom, sekundarnom i tercijarnom nivou, osjetljivog na opšte i specifične potrebe zdravstvene njege lica sa invaliditetom i pogodnosti za njih. U pogledu pružanja zdravstvenih usluga mladim OSI na nivou lokalne zajednice pristup u okviru zdravstvenih ustanova je omogućen u vidu pristupnih rampi i postojanja lifta, iako je i dalje prisutan problem pristupačnosti toaleta za korisnike invalidiskih kolica, te prilagođenog ginekološkog stola u okviru JZU „Dom zdravlja“. Sa druge strane kada je u pitanju zdravstvena zaštita mladih Roma na Cetinju, u procesu prikupljanja podataka za izradu Plana članovi Radne grupe su kroz razgovor sa mladim Romima došli do saznanja da su pripadnici romske populacije zadovoljni uslugama zdravstvene zaštite koje dobijaju na nivou lokalne zajednice, dok prema podacima JZU „Dom zdravlja“ ne predstavljaju posebno tretiranu populaciju u okviru sistema primarne zdravstvene zaštite. Ipak, u Strategiji za socijalnu inkluziju Roma i Egipćana (2016-2020) navedeno je da je problem zdravstvene zaštite romske i egipćanske populacije jasno prepoznat u relevantnim preporukama EU, te je u skladu sa tim strategijom predviđeno ostvarivanje tri ključna cilja: povećanje stepena dostupnosti zdravstvene zaštite, sprovođenje preventivnih akcija i terenskih kampanja, kao i kampanja informisanja i podizanja svijesti.

Pravci budućih aktivnosti: U skladu sa navedenim, u narednom periodu potrebno je realizovati aktivnosti usmjerene na dalje uklanjanje arhitektonskih barijera u cilju povećanja dostupnosti zdravstvenih usluga mladim OSI i omogućavanje pristupa uslugama koje uključuju zaštitu polnog i reproduktivnog zdravlja. Kada su u pitanju pripadnici romske populacije, u narednom periodu na nivou lokalne zajednice potrebne su aktivnosti usmjerene na podizanje nivoa informisanosti mladih Roma o značaju zdravstvene zaštite, uredne vakcinacije djece, preventivnim pregledima, zdravim stilovima života i o onome što zdravstveni sistem pruža. Posebno se ističe značaj ovog segmenta Strategije, s obzirom na činjenicu da procjena efekata prethodne Strategije (za period 2012-2016), na osnovu rezultata sprovedenog istraživanja, ukazuje da je samo 2% Roma i Egipćana pohađalo edukacije/seminare/radionice koje su tematski posvećene zdravstvenoj problematici.

AKCIONI PLAN

KLJUČNI ISHOD: Povećana dostupnost zdravstvenog i drugih sistema namijenjenih za bezbjednost mladih i zdravu porodičnu sredinu za nesmetano odrastanje					
Aktivnost	Odgovorni / partneri u realizaciji	Vremenski okvir za realizaciju	Indikatori uspješnosti	Izvori finansiranja	Troškovi
1. Specifični cilj: Povećan stepen zdravstvene kulture i navika prevencije na ličnom nivou					
1.1. Uspostavljenje efikasnog međusektorskog savjetodavnog servisa za mlade i roditelje	Dom zdravlja, Kancelarija za prevenciju i suzbijanje narkomanije, Obrazovne institucije NVO, Omladinski klub, Centar za socijalni rad, PJ Ispostava Cetinje, Savjetovalište za mlade	I - II kvartal 2020. godine	<ul style="list-style-type: none"> - Formiran Tim za uspostavljenja međusektorskog savjetodavnog servisa (članovi predstavnika svih institucija) - Imenovana osoba u svim institucijama koja će biti zadužena za pomenuta pitanja - Potpisan Sporazum o saradnji predstavnika institucija - Realizovana najmanje dva multisektorska sastanka za promociju, uspostavljanje saradnje i informisanje 	Ministarstvo zdravlja NVO, Donatori	1.000 eura
1.2. Izrada Godišnjeg kurikulumu o radu Servisa u cilju standardizacije	Dom zdravlja, Kancelarija za prevenciju i suzbijanje	I - II kvartal 2020. godine	<ul style="list-style-type: none"> - Broj programa - Izrađen Godišnji plan i program rada 	Ministarstvo zdravlja NVO	/

programa	narkomanije, Obrazovne institucije NVO, Omladinski klub, Centar za socijalni rad, PJ Ispostava Cetinje, Savjetovanište za mlade			Donatori	
1.3. Obuka stručnjaka za rad u okviru pomenutog servisa	Dom zdravlja, Kancelarija za prevenciju i suzbijanje narkomanije, Obrazovne institucije NVO, Omladinski klub, Centar za socijalni rad, PJ Ispostava Cetinje, Savjetovanište za mlade	I - II kvartal 2020. godine	- Program obuke - Broj polaznika	Ministarstvo zdravlja NVO, Donatori	1.000 eura
2. Specifični cilj: Povećan nivo informisanosti mladih i njihovih roditelja o rizicima i posljedicama bolesti zavisnosti					
2.1. Organizovati predavanja-radionice u svim vaspitno obrazovnim institucijama na temu bolesti zavisnosti	Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti, Dom zdravlja, Obrazovne institucije, NVO Savjet mladih, Omladinski klub, Centar za socijalni rad, PJ Ispostava Cetinje, Savjetovanište za mlade	III - IV kvartal 2020. godine	- Broj realizovanih predavanja - Broj učenika –ca koji su pratili obuku	Institut za javno zdravlje, Ministarstvo zdravlja, NVO, Donatori	1. 000 eura

2.2. Organizovati tribinu za roditelje na temu bolesti zavisnosti	Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti Dom zdravlja Obrazovne institucije NVO Savjet mladih Omladinski klub Centar za socijalni rad PJ Ispostava Cetinje	III - IV kvartal 2020. godine	- Broj realizovanih tribina - Broj roditelja koji su uzeli učešće	Institut za javno zdravlje, Ministarstvo zdravlja, NVO, Donatori	500 eura
2.3. Organizovanje programa vršnjačke edukacije na temu psihoaktivnih supstanci	Kancelarija za prevenciju bolesti zavisnosti, Obrazovne institucije, NVO, Savjet mladih, Omladinski klub	IV kvartal 2020. godine	- Broj programa vršnjačke edukacije - Broj novih vršnjačkih edukacija - Broj akcija koje će realizovati nakon vršnjačke edukacije	NVO, Donatori	700 eura
3. Specifični cilj: Realizovan veći broj kontinuiranih programa na temu reproduktivnog zdravlja, kao i ne razvijena svijest kod djevojaka o važnosti odlaska na preventivne preglede					
3.1. Organizovanje kampanje u cilju promocije dostupnih servisa (Savjetovaništa za reproduktivno zdravlje)	JZU Dom zdravlja, Savjetovanište za reproduktivno zdravlje	IV kvartal 2019.godine i I kvartal 2020. godine	- Broj info-punktova u gradu, vaspitno obrazovnim institucijama , - Broj medijskih gostovanja, broj podijeljenih brošura	Ministarstvo zdravlja, NVO, Donatori	1.000 eura

3.2. Realizacija kontinuiranog informativno-edukativnog programa u svim srednjim školama na Cetinju	JZU Dom zdravlja, Savjetovalište za reproduktivno zdravlje, Obrazovne institucije	Kontinuirano, najmanje jednom godišnje, počev od 2019. godine.	- Broj programa koji će se realizovati - Broj održanih predavanja, broj obuka, broj učenika/ca koji su učestvovati u obukama	Ministarstvo zdravlja, NVO, Donatori	1.000 eura
3.3. Organizovanje kampanje kako bi se što veći broj djevojaka motivisao da odabere „Izabranog ginekologa“	JZU Dom zdravlja	Kontinuirano, najmanje jednom godišnje, počev od 2019. godine.	- Broj ostvarenih pregleda, - Broj podijeljenog materijala, broj gostovanja u medijima	Ministarstvo zdravlja, NVO, Donatori	2.000 eura
3.4. Organizovanje programa vršnjačke edukacije na temu reproduktivnog zdravlja	Savjetovalište za reproduktivno zdravlje, Obrazovne institucije, NVO, Savjet mladih, Omladinski klub	I i II kvartal 2020. godine	- Broj programa vršnjačke edukacije - Broj novih vršnjačkih edukacija - Broj akcija koje će realizovati nakon vršnjačke edukacije	NVO, Donatori	700 eura
4. Specifični cilj: Povećan broj programa namijenjenih zaštiti i unapređenju mentalnog zdravlja					
4.1. Organizovanje promotivnih aktivnosti kako bi se mladi detaljnije upoznali sa radom Savjetovališta za mlade i mogućnostima besplatnog savjetovanja	Savjetovalište za mlade, JZU Dom zdravlja, Obrazovne institucije	Kontinuirano, najmanje jednom godišnje, počev od 2019. godine.	- Broj prezentacija u vaspitno obrazovnim institucijama - Broj info punktova - Broj podijeljenog promotivnog materijala	Institut za javno zdravlje, Ministarstvo zdravlja, NVO, Donatori	2.000 eura

5. Specifični cilj: Realizovan veći broj obuka i simulacija elementarnih nepogoda i drugih vanrednih situacija					
5.1.. Organizovanje vježbi simulacije postupanja u vanrednim situacijama u srednjim školama i fakultetima	Srednje škole i fakulteti na Cetinju, Vatrogasna služba Cetinje, Prijestonica Cetinje	Kontinuirano, najmanje jednom godišnje, počev od 2019. godine.	- Broj organizovanih vježbi - Broj mladih koji su učestvovali u simulaciji	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Donatori	1.000 eura
5.2. Organizovanje radionica za učenike srednjih škola za sticanje vještina bezbjednog djelovanja u vanrednim situacijama (zemljotres, požari, poplave, klizišta i odroni, saobraćajne nezgode)	Prijestonica Cetinje Srednje škole na Cetinju, Vatrogasna služba Cetinje, Omladinski klub	Kontinuirano, počev od III kvartala 2019. godine.	- Kreiran godišnji program organizovanja radionica (definisana tema i razreda u okviru kojih će se realizovati radionice) - Broj organizovanih radionica - Broj mladih koji su učestvovali na radionicama - Izrađen i distribuiran vodič postupanja (najmanje 200 primjeraka)	Prijestonica Cetinje	3.000 eura
5.3. Organizovanje radionica za učenike srednjih škola u pružanju prve pomoći i podizanju nivoa svijesti o značaju dobrovoljnog davanja krvi	Prijestonica Cetinje Srednje škole na Cetinju, Organizacija Crvenog krsta Prijestonice	Kontinuirano, počev od III kvartala 2019. godine.	- Kreiran godišnji program organizovanja radionica (određivanje razreda u okviru kojih će se realizovati radionice) - Broj organizovanih	Prijestonica Cetinje	2.000 eura

			radionica - Broj mladih koji su bili obuhvaćeni radionicama		
6. Specifični cilj: Povećan broj aktivnosti usmjerenih ka poboljšanju bezbjednosti mladih u saobraćaju (vožnja pod dejstvom alkohola, droga i sl.)					
6.1. Sprovođenje medijskih kampanja usmjerenih na popularizaciju saobraćajne kulture uz periodične statističke uporedne podatke o broju saobraćajnih nezgoda i broju stradalih	Prijestonica Cetinje, Ispostava policije Cetinje, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Mediji	Kontinuirano, najmanje dvije godišnje, počev od III kvartala 2019. godine.	- Broj organizovanih medijskih kampanja	Prijestonica Cetinje, Ispostava policije Cetinje, Ministarstvo unutrašnjih poslova	500 eura
6.2. Organizovanje radionica za učenike srednjih škola iz oblasti saobraćajne kulture (brza vožnja, vožnja pod uticajem PAS, upotreba sigurnosnih pojaseva, upotreba mobilnog telefona, nošenje zaštitne kacige, nepropisno preticanje, agresivna vožnja)	Prijestonica Cetinje, Srednje škole na Cetinju, Ispostava policije Cetinje, Ministarstvo unutrašnjih poslova	Kontinuirano, počev od III kvartala 2019. godine.	- Kreiran godišnji program organizovanja radionica (definisana tema i razreda u okviru kojih će se realizovati radionice) - Broj organizovanih radionica - Broj mladih koji su bili obuhvaćeni radionicama	Prijestonica Cetinje	2.000 eura
6.3. Obilježavanje Nedjelje bezbjednosti u saobraćaju organizovanjem tribina,	Prijestonica Cetinje, Ispostava policije Cetinje, Ministarstvo unutrašnjih poslova	Kontinuirano, počev od III kvartala 2019. godine (jednom	- Broj organizovanih obilježavanja Nedjelje bezbjednosti u saobraćaju	Prijestonica Cetinje	3.000 eura

prezentacija, projekcija filmova, simulacija saobraćajnih prekršaja i sl.		godišnje).	- Broj mladih koji su bili obuhvaćeni programom		
7. Specifični cilj: Povećan broj aktivnosti resornih institucija u oblasti suzbijanja vršnjačkog nasilja					
7.1. Kreiranje i implementacija sveobuhvatne obuke i edukacija prosvjetnih radnika na prepoznavanju svih oblika nasilja nad djecom	Obrazovne institucije, Centar za socijalni rad, Ispostava policije Cetinje, Savjetovalište za mlade	II i III kvartal 2020. godine	- Broj organizovanih obuka - Broj prosvjetnih radnika koji su obuhvaćeni programom obuke	Ministarstvo prosvjete, NVO	2.000 eura
7.2. Kontinuirana primjena programa usmjerenih na smanjenje vršnjačkog nasilja (u okviru nastavnih i vannastavnih aktivnosti)	Obrazovne institucije, Centar za socijalni rad, Ispostava policije Cetinje, Savjetovalište za mlade	III i IV kvartal 2020. godine	Broj organizovanih radionica - Broj učenika koji su obuhvaćeni programom obuke	Ministarstvo prosvjete, NVO	1.000 eura
7.3. Sprovođenje lokalne kampanje o nasilju nad djecom	Obrazovne institucije, RTV Cetinje, Centar za socijalni rad, Ispostava policije Cetinje, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Savjetovalište za mlade	IV kvartal 2020-I kvartala 2021. godine	- Broj medijskih priloga - Broj video materijala nastalih tokom kampanje	Ministarstvo prosvjete, NVO	2.000 eura

7.4. Organizovanje programa vršnjačke edukacije na temu vršnjačkog nasilja	Obrazovne institucije, NVO, Savjet mladih, Omladinski klub	IV kvartal 2020-I kvartala 2021. godine	- Broj programa vršnjačke edukacije - Broj novih vršnjačkih edukacija - Broj akcija-radionica koje će realizovati nakon vršnjačke edukacije	NVO, Donatori	700 eura
7.5. Formiranje vršnjačkih servisa podrške u okviru obrazovnih institucija (medijatorski klubovi)	Obrazovne institucije, NVO, Savjet mladih, Omladinski klub	III i IV kvartal 2020. godine	- Broj novootvorenih medijatorskih klubova - Broj mladih koji su obučeni za rad u okviru pomenutog servisa - Broj aktivnosti koje će realizovati	NVO, Donatori	3.000 eura
8. Specifični cilj: Povećan broj obuka mladih o bezbjednosti na internetu					
8.1. Organizovati obuke na temu sajber bezbjednosti za prosvjetne radnike	Obrazovne institucije, NVO, Savjet mladih, Omladinski klub	II i III kvartal 2020. godine	- Broj obuka-konferencija - Broj učesnika	Ministarstvo za informnaciono društvo i telekomunikacije, Telekom, NVO	2.000 eura
8.2. Organizovanje kampanje za promovisanje sigurnog korišćenja Interneta sa posebnim fokusom na zaštitu mladih	Obrazovne institucije NVO Savjet mladih Omladinski klub	I i II kvartal 2020. godine	- Broj medijskih priloga - Broj video materijala nastalih tokom kampanje - Broj promotivnog materijala	Ministarstvo za informnaciono društvo i telekomunikacije, Telekom, NVO	2.000 eura
8.3. Organizovanje radionica za učenike	Obrazovne institucije, NVO, Savjet mladih,	III i IV kvartal 2020. godine	- Broj radionica - Broj učesnika	Ministarstvo za informnaciono	1.000 eura

osnovnih i srednjih škola kako bi se upoznali sa mjerama koje mogu preduzeti u cilju što bezbjednijeg korišćenja sadržaja na internetu	Omladinski klub			društvo i telekomunikacije, Telekom, NVO	
9. Specifični cilj: Povećan stepen funkcionalnosti porodice					
9.1. Organizovanje edukativnih radionica i tribina za mlade i roditelje na temu prepoznavanja različitih oblika nasilja u porodici	Prijestonica Cetinje, Srednje škole na Cetinju, JU Centar za socijalni rad, Ispostava policije Cetinje, Omladinski klub	Kontinuirano, počev od 2019. godine (najmanje dva programa godišnje).	- Broj organizovanih edukativnih radionica i tribina - Broj mladih i roditelja koji su bili obuhvaćeni programima za prevenciju porodičnog nasilja	Prijestonica Cetinje	1.000 eura
9.2. Upoznavanje mladih sa zakonskom regulativom i nadležnim institucijama u tretiranju problema nasilja u porodici, te ličnom i društvenom odgovornošću u tretiranju ovog problema	Prijestonica Cetinje, Ispostava policije Cetinje, JU Centar za socijalni rad, Mediji	Kontinuirano, počev od 2019. godine (najmanje dva programa godišnje).	- Broj realizovanih programa - Broj mladih koji su bili obuhvaćeni programom - Izrađeni i distribuirani načini postupanja u slučaju porodičnog nasilja (najmanje 200 primjeraka) - Broj medijskih priloga	Prijestonica Cetinje	1.000 eura
9.3. Razvijanje novih servisa prilagođenih potrebama mladih (osnivanje Savjetovališta	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, NVO	I i II kvartal 2020. godine	- Osnovano Savjetovalište za brak i porodicu - Formiran tim stručnjaka koji će pružati usluge	Prijestonica Cetinje, Donatori	5.000 eura

za brak i porodicu)			- Kreiran godišnji program rada Savjetovališta - Izrađen i distribuiran promotivni materijal o radu Savjetovališta (najmanje 100 komada)		
4.1 Organizovanje promotivnih aktivnosti kako bi se mladi detaljnije upoznali sa radom Savjetovališta brak i porodicu	Savjetovalište za brak i porodicu, Savjetovalište za mlade, Obrazovne institucije, Prijestonica Cetinje, Centar za socijalni rad, NVO	III i IV kvartal 2020. godine	- Broj prezentacija u vaspitno obrazovnim institucijama - Broj info punktova - Broj podijeljenog promotivnog materijala	Prijestonica Cetinje, Donatori	2.000 eura
10. Specifični cilj: Smanjen broj maloljetnika koji dolaze u sukob sa zakonom					
10.1. Kontinuirano pružanje stručne podrške roditeljima, porodicama, profesorima i drugima koji su uključeni u rad sa mladima o razvojnom dobu adolescencije, izazovima ovog doba, potencijeanim teškoćama i načinima njihovog prevazilažanja, eventualnoj potrebi za pružanjem institucionalne pomoći i podrške.	Prijestonica Cetinje, NVO, Savjetovalište za mlade, Srednje škole na Cetinju, JU Centar za socijalni rad	Kontinuirano, počev od III kvartala 2019. godine (najmanje dvije radionice godišnje).	- Broj roditelja obuhvaćenim radionicama i predavanjima o izazovima adolescencije (najmanje dvije godišnje) - Izrađene smjernice za roditelje o izazovima adolescencije (najmanje 100 primjereka) - Broj realizovanih obuka za profesore i druge koji su uključeni u rad sa mladima	Prijestonica Cetinje, NVOM Savjetovalište za mlade, Srednje škole na Cetinju, JU Centar za socijalni rad	3.000 eura

10.2. Formiranje tima za podršku mladima koji su u sukobu sa zakonom	Prijestonica Cetinje, Savjetovalište za mlade, Srednje škole na Cetinju, JU Centra za socijalni rad, Ispostava policije Cetinje	I kvartal 2020. godine	- Formiran tim za podršku mladima u sukobu sa zakonom - Broj mladih koji su bili obuhvaćeni programom	Prijestonica Cetinje	2.000 eura
11. Specifični cilj: Pokrenut program stimulativnih mjera za rješavanje stambenih pitanja mladih					
11.1. Pokretanje programa za rješavanje stambenih pitanja za mlade koji nijesu u mogućnosti da riješe ovo pitanje po tržišnim cijenama	Prijestonica Cetinje	I kvartal 2020-IV kvartal 2022. godine	- Formiran najmanje jedan program podsticajnih mjera za mlade koji nemaju riješeno stambeno pitanje	Vlada Crne Gore, Ministarstvo finansija, Prijestonica Cetinje	/
12. Specifični cilj: Obezbijeđena veća dostupnost zdravstvenih usluga osjetljivim grupama (OSI i Romi)					
12.1. Obezbijeđivanje pristupačnog toaleta za mlade OSI u okviru JZU „Dom zdravlja” i OB „Danilo I”	JZU Dom zdravlja, OB Danilo I, Prijestonica Cetinje, Ministarstvo zdravlja	IV kvartal 2020. godine	- Obezbijeđen pristupačan toalet za OSI u okviru JZU „Dom zdravlja” i OB „Danilo I”	JZU „Dom zdravlja” OB „Danilo I” Ministarstvo zdravlja Donacije	4.000 eura
12.2. Nabavka ginekološkog stola prilagođenog za preglede mladih OSI u okviru JZU „Dom zdravlja”	JZU Dom zdravlja, Prijestonica Cetinje, Ministarstvo zdravlja	II kvartal 2020. godine	- Obezbijeđen ginekološki sto prilagođen za preglede OSI u okviru JZU „Dom zdravlja”	JZU Dom zdravlja, Ministarstvo zdravlja, Donacije	8.000 eura

12.3. Organizovanje radionica u cilju promocije zdravih stilova života mladih Roma	Prijestonica Cetinje, NVO, JZU Dom zdravlja	Kontinuirano, počev od III kvartala 2019. godine (najmanje dvije radionice godišnje).	- Broj organizovanih radionica - Broj mladih Roma koji su učestvovali na radionicama - Broj realizovanih projekata (najmanje jedan godišnje)	Prijestonica Cetinje, NVO, JZU Dom zdravlja, Ministarstvo zdravlja, Donacije	1.000 eura
Ukupna sredstva potrebna za realizaciju predloženih mjera i aktivnosti za četvorogodišnji period:					63.100 eura

5.4. KLJUČNI ISHOD 4: Mladi su informisani, uključeni, proaktivni, aktivni u procesima donošenja odluka i imaju pristup kvalitetnim programima za provođenje slobodnog vremena

KRATAK OPIS TRENUTNOG STANJA:

Kako bismo došli do što konkretnijeg opisa trenutnog stanja, a kasnije i do kvalitetnih prijedloga za rješavanje problema mladih, organizovali smo niz konsultacija, sprovedi istraživanje i na druge pogodne načine istražili oblast omladinske politike koja se odnosi na učešće mladih u životu društva. U okviru ove prioritetne oblasti strateškog dokumenta, konsultovali smo se sa predstavnicima učeničkih parlamenata, fakulteta, omladinskih organizacija, instucija, privrednog sektora i drugim akterima omladinske politike u gradu.

U odnosu na period od prije šest godina, kada je usvojen prvi strateški dokument u okviru ove oblasti od strane Prijestonice Cetinje, mnogo toga se zaista i promijenilo. Prije svega se tu misli na povećan procenat mladih koji aktivno doprinose zajednici na različite načine: uključeni su u rad omladinskih organizacija, volonterskih grupa, učeničkim parlamentima. Mnoga istraživanja stavova i mišljenja mladih u gradu su pokazala da su sve više zainteresovani za učešće u procesima donošenja odluka i životu društva.

Problemi su slične prirode onima koji su identifikovani u prethodnom LPAM-u, sa blagim izmjenama u pogledu formiranja novih aktera omladinske politike u jednom pogledu, ali i nestajanje institucionalne podloge za konkretniji doprinos i kvalitetnu koordinaciju procesa implementacije prethodnog LPAM-a, misleći na Kancelariju za mlade i Tim za implementaciju LPAM-a, u drugom pogledu.

Problemi se ogledaju i na nedovoljno razvijene mehanizme učešća mladih u procesima donošenja odluka, nedovoljno razvijene mehanizme za informisanje mladih, mobilnost, kvalitetno provođenje slobodnog vremena, nedovoljnu podršku volonterskom aktivizmu mladih, nedovoljnu uključenost mladih OSI u životu društva, kao i isključenost mladih Roma.

U okviru ovog ključnog ishoda identifikovani su sljedeći problemi:

1. Nedovoljna institucionalna podrška razvoju omladinske politike
2. Nedovoljno ojačani i neodrživi mehanizmi za učešće mladih u životu zajednice
3. Nedovoljno razvijeni mehanizmi za informisanje mladih
4. Nepostojanje uslova za mobilnost mladih
5. Nedovoljna podrška radu omladinskih klubova i nedovoljan broj javnih površina prilagođenih mladima i kvalitetnom provođenju slobodnog vremena
6. Nedovoljna podrška jačanju postojećih volonterske servisa, osnivanju i pokretanju novih

7. Nizak stepen uključenosti mladih OSI u životu zajednice
8. Nizak stepen uključenosti populacije Roma u životu zajednice

Glavni akteri u rješavanju navedenih problema su same škole i fakulteti, Prijestonica Cetinje, institucije i nevladine organizacije koje se bave pitanjima položaja mladih, institucije, kao i Vlada preko resornih ministarstava.

Ostvareni ciljevi i naučene lekcije iz prethodnog LPAM-a 2012-2015.

Oblast koja je precizirana novim planom podrazumijevala je povezivanje više prioriternih oblasti iz prethodnog LPAM-a. Naime, ovim ključnim ishodom smo povezali sljedeće oblasti: učešće mladih u životu društva, informisanost i mobilnost mladih, kao i slobodno vrijeme. Kao što je navedeno u opisu trenutnog stanja, određeni pozitivni pomaci su se desili u odnosu na opisane probleme iz prethodnog dokumenta, ali je potrebno dodatno raditi na poboljšanju položaja mladih u ovim oblastima. Povećan je broj aktivnosti omladinskih NVO u polju neformalne edukacije, mobilnosti i informisanosti mladih, kao i učešća mladih u procesima donošenja odluka. Učešće mladih u radu mjesnih zajednica je i dalje identifikovan kao problem, a dodatne napore je potrebno uložiti na jačanje kapaciteta i uloge Savjeta mladih u Prijestonici Cetinje. Volonterizam je doživio pozitivne pomake, budući da je istraživanje koje smo sproveli u periodu između dva LPAM-a, pokazalo da je utrostručio broj mladih koji su učestvovali u volonterskim akcijama. Kada je riječ o informisanosti mladih, može se reći da su se desili određeni pozitivni pomaci, posebno u smislu standardizacije komunikacije sa mladima, a veliku pomoć u boljoj komunikaciji doprinose razvijene društvene mreže i veća pristupačnost interneta kod mladih. Kao što je već navedeno, u odnosu na prethodni LPAM i stanje opisano 2012. godine, može se reći da se i kvalitet provođenja slobodnog vremena mladih poboljšalo, međutim postoji prostora za dalje unapređenje i te oblasti.

IDENTIFIKOVANI PROBLEM:

1. Nedovoljna institucionalna podrška razvoju omladinske politike

Opis stanja: Kancelarija za mlade je funkcionisala u okviru bivšeg Sekretarijata za socijalnu politiku i mlade, međutim ta organizaciona jedinica lokalne uprave više ne postoji. Novi Sekretarijat za kulturu, sport i mlade preuzeo je djelatnosti koje se odnose na položaj mladih. Kancelarija je u prethodnom LPAM-u bila identifikovana kao jedan od glavnih nosilaca planiranih aktivnosti, sa posebnim akcentom na pružanje tehničke podrške i koordinaciju implementacije LPAM-a. Takođe, zadaci ove kancelarije su se odnosili i na sprovođenje planiranih aktivnosti, predlaganje i sprovođenje godišnjih akcionih planova, te izvještavanje lokalnom parlamentu o procesu implementacije. Smatramo da ovo čini nedostatak u pogledu institucionalne brige o mladima, te je potrebno što prije uspostaviti. Ova Kancelarija bi imala ključnu ulogu u procesu implementacije LPAM-a, te evaluaciji i monitoringu.

Pravci budućih aktivnosti: Smatramo da bi se, a zbog konkretnijeg doprinosa realizaciji samog LPAM-a trebalo ponovo oformiti Kancelarija za mlade, u okviru Sekretarijata za kulturu, sport i mlade. Zadaci kancelarije bi se odnosili na praćenje implementacije LPAM-a, sa posebnim akcentom na iniciranje, ali i vršenje monitoringa, odnosno evaluacije uspješnosti implementacije postavljenih mjera u dokumentu.

2. Nedovoljno ojačani i neodrživi mehanizmi za učešće mladih u životu zajednice

Opis stanja: Učešće mladih u procesima donošenja odluka, na različitim nivoima, uslovljeno je različitim okolnostima. Između ostalog, trenutna socio-ekonomska situacija, informisanost mladih, sloboda govora i izražavanja, te mnogi drugi aspekti učešća mladih u životu društva, čine osnovu za zdravu društvenu sredinu, u kojoj mladi imaju slobodu da se udružuju i iskorišćavanju različite mehanizme učešća u procesima donošenja odluka. Kako bismo najbolje istražili stavove i mišljenja mladih o konkretnom problemu, organizovali smo sastanke fokus grupe sa različitim akterima. Kao osnovne oblike učešća mladih u pomenutim procesima, identifikovali smo sljedeće:

- **Učenički parlamenti (UP)** - Učesnici fokus grupe su, kao jedan od većih problema, naveli da postoji nizak nivo interesovanja mladih da se uključe u rad UP, što onemogućava konkretnije akcije parlamenata u pogledu borbe za bolji položaj učenika u školama. Još jedan konkretan problem u radu Učeničkih parlamenata u tri srednje škole na Cetinju (JU Gimnazija, Srednja stručna škola i Srednja likovna škola), ogleda se u nedostatku finansijskih, ali i drugih uslova, kao što su: prostorni kapaciteti, standardizovani program rada i sl. Učesnici fokus grupe su naglasili da samo JU Gimnazija Cetinje ima svoje prostorije u okviru škole, što za ostale dvije srednje škole predstavlja veliku prepreku u radu.

- **Omladinske organizacije** - na Cetinju aktivno djeluju tri nevladine organizacije, čiji su članoviu većem broju mladi od 15 do 30 godina. Naime, radi se o NVO Aktivna zona, NVO Džonatan Livingston i NVO Građanski kreativni cenar i NVO Lovćen. Ove četiri organizacije su u prethodnom periodu uradile mnogo u pogledu osmišljavanja i realizovanja programa namijenjenih jačanju kapaciteta mladih u različitim oblastima. Ako upoređujemo podatak od prije šest godina, kada ove organizacije nijesu postojale, mladi su u veoma malom procentu bili društveno aktivni ili uključeni u procese donošenja odluka. Međutim, situacija se promijenila na bolje. Prema posljednjim istraživanjima NVO „Lovćen“, mladi su u procentu od preko 67% kazali da su članovi omladinske organizacije, volonterskog kluba ili neke neformalne grupe mladih. Najpozitivniji rezultat pomenutog istraživanja se ogleda u činjenici da je preko 89% ispitanika kazalo da je učestvovalo u nekoj volonterskoj akciji, što u mnogome pokazuje koliko je rad pomenutih organizacija promijenio stav mladih prema volonterizmu i takvom vidu učešća u životu društva. Problemi u radu omladinskih organizacija se ogledaju u slaboj podršci lokalne samouprave, posebno u pogledu obezbjeđivanju finansijskih sredstava za rad i sprovođenje aktivnosti ovih NVO. Lokalna samouprava nije objavljivala javni konkurs za raspodjelu sredstava NVO posljednjih šest godina, iako je ta stavka isplanirana u svakom nacrtu budžeta grada.

- **Institut „Slobodna stolica“** - pomenuti Institut uopšte nije iskorišćen kao potencijalni oblik učešća mladih u procesima donošenja odluka i to u lokalnom parlamentu. Razloga za to ima dosta, počevši od pogrešne primjene odredaba Statuta Prijestonice i Pravilnika o radu Skupštine Prijestonice, do nedostatka političke volje da se ta pozicija oslobodi kao jedan od vidova učešća građana u radu lokalnog parlamenta. Posljednjih šest godina nijesu iskorišćeni kapaciteti tog instituta, pa je potrebno realizovati aktivnosti u smjeru afirmisanja učešća mladih u radu lokalnog parlamenta putem istog.

- **Savjet mladih** – Kao jedna od mjera prethodnog LPAM-a, Savjet mladih je zamišljen kao savjetodavno tijelo lokalnoj samoupravi, pritom misleći na gradonačelnika, skupštinu i ostale službe lokalne samouprave. Međutim, zbog različitih nedostataka u radu, počevši od neaktivnosti članova, do nedostatka institucionalne i finansijske podrške njegovom radu, Savjet nije ostvario dovoljno vidljive i rezultate koji su unaprijedili položaj mladih u društvu. Savjet mladih u svom sastavu trenutno broji sedam članova. Mandati trenutnog saziva se početkom juna 2019. godine.

- **Podmladak političkih partija** - Političke partije nijesu dostavile odgovore na pitanja koje je Radna grupa uputila u procesu izrade dokumenta, ali je sprovedeno istraživanje pokazalo da su mladi aktivni su podmladcima političkih partija.

- **Mjesne zajednice** - Kao jedan od ključnih prostora za direktno uključivanje lokalnog stanovništva u procesima donošenja odluka koji se odnose direktno na njihov život i životnu sredinu, mjesne zajednice nijesu u dovoljnoj mjeri iskorišćene. Ne postoje podaci o broju sastanaka mjesnih zajednica na Cetinju, a mladi su putem istraživanja pokazali da nijesu upoznati sa ovim vidom učešća u procesima donošenja odluka.

Pravci budućih aktivnosti: Kako bi se obezbijedila jača institucionalna podrška razvoju omladinske politike u gradu, smatramo da je potrebno raditi na ponovnom formiranju Kancelarije za mlade. Naime, pomenuta kancelarija bi bila direktno zadužena za proces implementacije, ali i monitoringa i evaluacije implementacije LPAM-a za naredni četvorogodišnji period. Kada je riječ o Učeničkim parlamentima, svi učesnici fokus grupe su saglasni sa idejom da je potrebno poboljšati saradnju između tri srednje škole, a posebno u pogledu saradnje Učeničkih parlamenata, odnosno organizovanja i iniciranje zajedničkih akcija/projekata. Omladinske organizacije moraju dobiti konkretniju podršku lokalne samouprave, posebno u pogledu održivosti rada malog broja omladinskih NVO. Kako bi se obezbijedilo učešće mladih u institucionalnom smislu, potrebno je što prije regulisati status „slobodne stolice“ u lokalnom parlamentu i promovisati takav vid učešća mladih u procesima donošenja odluka. Savjet mladih mora dobiti konkretniju institucionalnu i finansijsku podršku radu, kako bi mogao da generiše prijedloge za poboljšanje položaja mladih u društvu. Mladi u okviru političkih partija moraju biti konkretnije uključeni u rad organa partija, kako bi mogli da zastupaju ostale mlade, predlažući konkretne aktivnosti za poboljšanje položaja mladih u gradu. Kada je riječ o Savjetu mladih, potrebno je što prije objaviti novi poziv za članove/ce, te posebnu pažnju dati raznovrsnosti mladih koji će činiti budući saziv.

3. Nedovoljno razvijeni mehanizmi za informisanje mladih

Opis stanja: Mladi se najviše informišu putem interneta, pokazali su podaci istraživanja stavova i položaja mladih u prijestonici Cetinje. Škole i fakulteti nijesu proaktivni u procesu informisanja učenika i studenata o prilikama za putovanja i razmjenu znanja i iskustava, te usavršavanju van granica države. Istraživanjem veb stranica škola i fakulteta na Cetinju, utvrdili smo da se veoma mali procenat objavljenih informacija odnosi na pomenute prilike. Međutim, lokalna omladinska NVO „Građanski kreativni centar“ pokrenula je Infopoint – fizički servis za informisanje (pružanje informacija mladima putem e-mail-a, facebook-a, viber-a i direktno o seminarima, konkursima, događajima, obukama, stipendijama; podrška u prikupljanju dokumentacije za potrebe konkurisanja na različite stipendije i konkurse). Smatramo da je ovo dobar korak ka povećanju nivoa informisanosti mladih o potencijalnim prilikama za usavršavanje svojih kapaciteta. Dalje, bitan segment u informisanju mladih, čini i lokalni javni emiter, koji u ovom trenutnu ne pruža informacije koje se direktno odnose samo na mlade, tj. ne postoji specijalni program namijenjen mladima. Radio Cetinje sluša preko 66% ispitanika istraživanja javnog mnjenja mladih u prijestonici Cetinje, ali 45,5% mladih smatra da na radiju nema dovoljno informacija koje se odnose na mlade. Informacije o radu lokalne samouprave mladi u većem procentu traže na zvaničnoj internet prezentaciji grada, međutim u velikom procentu su stava da na toj stranici nema puno informacija/materijala koji se odnose samo na mlade i njihove životne potrebe.

Pravci budućih aktivnosti: Pozivitan primjer smjera u kojem bi aktivnosti za rješavanje ovog identifikovanog problema trebalo da idu, predstavlja primjer JU Gimnazija, koja je svojim učenicima obezbijedila drugačiji način za informisanje. Naime, radi se o LCD na kojem se, u toku radnog dana

objavljaju informacije u vezi sa aktuelnim konkursima, seminarima i sl. Međutim, potrebno je dodatno raditi na informisanju mladih o različitim temama bitnim za njihov razvoj i život u društvenoj zajednici. Predlažemo jačanje uloge lokalnog javnog emitera u tom pogledu, ali i proaktivniji pristup institucija u pružanju korisnih informacija. Potrebno je upotpuniti zvaničnu internet prezentaciju prijestonice Cetinje informacijama koje mogu biti od važnosti za mlade.

4. Nepostojanje uslova za mobilnost mladih

Opis stanja: Upitani da li li srednje škole i fakulteti nude dovoljno prilika za mobilnost/putovanja mladih, mladi su na istraživanju sprovedenom u okviru izrade LPAM-a, odgovorili negativno. Naime, škole i fakulteti zaista nemaju programa koji su namijenjeni mobilnosti mladih. Obavezni dio nastavnog plana i programa na svim nivoima obrazovanja jesu izleti i ekskurzije. Međutim, škole rijetko organizuju izlete (edukativne, zabavne ili bilo koje druge prirode), a isti je slučaj i sa fakultetima. Cetinje je zbog njegovog položaja vrlo pogodno za organizovanje jednodnevnih izleta u obližnje nacionalne parkove, ali i lokacije od kulturno-istorijskog značaja. U školama ne postoje programi koji se bave mobilnošću mladih u pogledu putovanja van države, odnosno učenja ili studiranja u državama korisnicama ERASMUS+ ili TEMPUS programa. Još jedan od ključnih problema u mobilnosti mladih, predstavlja i nedostatak autobuskih linija na relaciji selo-grad, sa posebnim akcentom na relacije na kojima postoje kapaciteti za kvalitetno provođenje slobodnog vremena mladih - Ivanova korita, Rijeka Crnojevića, Skadarsko jezero, Njeguši i dr.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je osmisliti bolje programe godišnjih izleta mladih, koji bi imali za cilj da edukuju, informišu, ali i zabave mlade u srednjim školama i fakultetima. Lokacija Cetinja dozvoljava organizovanje jednodnevnih izleta u okrugu teritorije Prijestonice, ali i šire. Potrebno je pojačati aktivnosti u smjeru povećanja informisanosti mladih o prilikama za putovanja i edukaciju vandržave, posebno u pogledu postojećih programa na nivou Evropske unije (ERASMUS + i TEMPUS progami).

5. Nedovoljna podrška radu omladinskih klubova i nedovoljan broj javnih površina prilagođenih mladima i kvalitetnom provođenju slobodnog vremena

Opis stanja: Problem nepostojanja prostornih kapaciteta namijenjenih provođenju slobodnog vremena mladih u našem gradu, identifikovan je i prethodnim LPAM-om. Međutim, u periodu realizacije LPAM-a, ali bez konkretne /finansijska, institucionalna/ podrške Prijestonice Cetinje, osnovana su dva prostora namijenjena neformalnoj edukaciji i kvalitetnom provođenju slobodnog vremena mladih. Naime, radi se o Društvenom centru, koji je osnovala nevladina organizacija Aktivna zona, uz finansijsku podršku Fonda za aktivno građanstvo i Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori, kao i Omladinskom klubu, koji je osnovala NVO Džonatan Livingston u saradnji sa NVO Građanski kreativni centar, uz finansijsku podršku istih donatora. U okviru ova dva prostora je, Društveni centar od 2014. godine, a Omladinski klub od 2017. godine, realizovan veliki broj zanimljivih/edukativnih/informativnih događaja, koji su imali za cilj da poboljšaju kvalitet provođenja slobodnog vremena mladih. Ključni problem se ogleda u nedostatku kontinuirane finansijske podrške lokalne samouprave, kojom bi se obezbijedili operativni uslovi za funkcionisanje oba prostora. Cetinju nedostaju javni prostori prilagođeni mladima, odnosno namijenjeni kvalitetnom provođenju slobodnog vremena. Naime, u gradu postoji samo jedna javna „street workout“ zona, u sportskoj zoni, dok mnoga naselja nemaju ni igrališta za djecu i

mlade. Postoji određeni broj igrališta za košarku i mali fudbal, koja su dostupna svima, međutim često je slučaj da istima nedostaje opreme ili je postojeća zastarjela ili nebezbedna za korišćenje. Biciklističke trake ne postoje, a mnoge ulice nemaju ni trotoarne površine kojim bi se poboljšala bezbjednost mladih u saobraćaju od kuće do škole.

Pravci budućih aktivnosti: Plan LPAM-a je da se za dva pomenuta prostora, namijenjena kvalitetnijem provođenju slobodnog vremena mladih, obezbijede finansijska sredstva na godišnjem nivou, kako bi se omogućila održivost istih. Dalje, potrebno je povećati broj javno dostupnih igrališta za mlade, te pronaći način da se obezbijede sredstva za rekonstrukciju postojećih i izgradnju novih. Potrebno je mapirati ulice koje nemaju trotoarne površine i pronaći mogućnost za uspostavljanje biciklističkih traka.

6. Nedovoljna podrška jačanju postojećih volonterske servisa, osnivanju i pokretanju novih

Opis stanja: Situacija se u odnosu na prethodni LPAM mnogo promijenila, kada je riječ o volonterskom aktivizmu mladih. Naime, osnovano je više omladinskih volonterskih klubova, a glavni inicijatori su srednje škole, što je veoma pohvalno. Izdvojicemo Volonterske klubove JU Gimnazije i Srednje stručne škole, koji na godišnjem nivou organizuju više volonterskih aktivnosti u cilju rješavanja različitih društvenih problema. Volonterski klubovi su odlična prilika za sticanje znanja o zdravim vrijednostima u društvu, kao i solidarnosti, pa predstavljaju ključni prostor za jačanje volonterske svijesti. NVO Aktivna zona je pokrenula online „Bazu volontera/ki Cetinja“, koja sadrži osnovne informacije o preko 100 volontera/ki, različite starosne dobi. Ovi volonteri/ke će biti dostupni u slučaju potrebe, a podaci iz Baze će biti dostupni svim zainteresovanim organizacijama i institucijama. Volonterske aktivnosti sprovode i omladinske organizacije „Džonatan Livingston“ i „Građanski kreativni centar“, kao i organizacija koja radi za i sa mladima „My way - Moj put“.

Na Cetinju postoji jedan klub dobrovoljnih davalaca krvi i funkcioniše u okviru Crvenog krsta Prijestonice Cetinje. Klub trenutno broji 21 mladih od 15 do 30 godina. U 2018. godini, mladi su dali krv više od 30 puta, a iz kluba su nam kazali da mlade afirmišu i motivišu na različite načine, prvenstveno nagrađivanjem.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je uvezati kapacitete i lokalnih volonterskih klubova sa ostalim društvenim akterima u zajednici, te jačati volontersku svijest i kod mladih drugih starosnih doba. Potrebno je organizovati „networking“ događaj na kojem bi se povezali volonterske grupe i zainteresovani društveni akteri, kako bi se na godišnjem nivou planirale volonterske akcije. U cilju jačanja kapaciteta Kluba dobrovoljnih davalaca krvi, potrebno je pripremiti promotivne/informativne brošure o radu Kluba, te o mogućnostima priključivanja. Takođe, organizovanjem edukativnih predavanja, smanjila bi se neinformisanost mladih o tom vidu doprinosa društvenoj zajednici. Kako bi se mladi uključili u rad volonterskih klubova ili organizacija, a koje djeluju van države, potrebno je ojačati kapacitete za informisanje i predstaviti rad i način prijavljivanja putem „info dana“ i sl.

7. Nizak stepen uključenosti mladih OSI u životu zajednice

Opis stanja: Mladi OSI su prilično neinformisani o mehanizmima učesća u društvu, pokazuju podaci istraživanja. Dodatno, ovaj problem je identifikovan i u prethodnom LPAM-u, a promjene u odnosu na prethodno stranje nijesu vidljive. Pomaci u odnosu na prethodno vrijeme se

odnose na povećano učešće mladih OSI u radu lokalnih NVO, a posebno u Udruženju paraplegičara Cetinja, koje nudi veliki broj korisnih servisa i aktivnosti koje imaju za cilj da povećaju stepen uključenosti mladih OSI u život zajednice. Ovdje možemo identifikovati i problem nepostojanja zakonskih rješenja koja afirmišu, odnosno podstiču lokalnu samoupravu da uključuje mlade OSI u procisima donošenja odluka (učesće u radu lokalnog parlamenta, konsultacije i sl.) Kada je riječ o institucionalnoj podršci mladim OSI, identifikovali smo i problem nepostojanja Ssavjeta mladih OSI, koji bi mogao da se bavi pitanjima učesća mladih OSI u životu društva.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je organizovati dodatne aktivnosti kako bi se povećala informisanost mladih OSI o mehanizmima njihovog učesća u životu zajednice, odnosno procesima donošenja odluka. Takođe, potrebno je razmisliti o mogućim institucionalnim podrškama za učesće mladih OSI u procesima donošenja odluka.

8. Nizak stepen uključenosti populacije Roma u životu zajednice

Opis stanja: Problem nedovoljne uključenosti mladih Roma u životu zajednice je evidentiran i u okviru prethodnog LPAM-a. Mladi Romi su slabo prisutni na događajima koje realizuju lokalne omladinske NVO, institucije i lokalna samouprava, a koji se odnose na učesće u životu društva i procesu donošenja odluka. Nedostupnost osnovnih gradskih sadržaja, takođe je problem koji prouzrokuje slabu povezanost mladih Roma sa životom zajednice. Romska populacija ne cetinju ima svog predstavnika, koji komunicira sa predstavnicima lokalne uprave i na taj način se pokreću inicijative. Međutim, to nije dovoljno kako bi se postigla konkretnija saradnja lokalnih vlasti sa romskom populacijom.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je realizovati aktivnosti koje se odnose na povezivanje romske populacije sa mladima koji žive u gradskoj sredini. Name, potrebno je organizovati posjete mladih romskom naselju, organizovati druženja i razmjenu znanja i iskustava. Na taj način bi se povećala tolerantnost i prihvaćenost romske populacije od strane gradske sredine, tj. društvene zajednice. Takođe, bilo bi korisno da se organizuju i posjete mladih roma lokalnoj samoupravi, organizovanjem sastanaka, na kojim bi se jačala saradnja i utvrdili konkretni problemi romske zajednice u Cetinju.

PRAVNA REGULATIVA:

- Zakon o Prijestonici
- Statut Prijestonice
- Zakon o mladima
- Zakon o medijima
- Zakon o slobodnom pristupu informacijama
- Zakon o visokom obrazovanju
- Zakon o sportu
- Zakon o volonterskom radu

AKCIONI PLAN

KLJUČNI ISHOD: Mladi su informisani, uključeni, proaktivni, aktivni u procesima donošenja odluka i imaju pristup kvalitetnim programima za provođenje slobodnog vremena					
Aktivnost	Odgovorni / partneri u realizaciji	Vremenski okvir za realizaciju	Indikatori uspješnosti	Izvori finansiranja	Troškovi
1. Specifični cilj: Ojačana institucionalna podrška razvoju omladinske politike					
1.1. Formiranje Kancelarije za mlade u okviru Sekretarijata za kulturu, sport i mlade (Prijestonica Cetinje)	Prijestonica Cetinje	III kvartal 2019. godine	- Formirana kancelarija	Prijestonica Cetinje	/
1.2. Pripremiti Godišnji plan rada Kancelarije, u skladu sa LPAM-om, odnosno Godišnjim planom akcije za 2019. godinu, te osmisliti način praćena/monitoringa implementacije LPAM-a	Prijestonica Cetinje	IV kvartal 2019. godine	- Pripremljen Godišnji plan rada i osmišljena metodologija praćena uspješnosti implementacije LPAM-a	Prijestonica Cetinje	/
1.3. Vršenje monitoringa i evaluacije uspješnosti realizacije/implementacije LPAM-a za četvorogodišnji period	Prijestonica Cetinje, Kancelarija za mlade	Kontinuirano	- Redovna evidencija procesa implementacije LPAM-a - Evaluacija uspješnosti realizacije i ispunjenosti postavljenih indikatora uspješnosti - Priprema godišnjih akcionih planova i	Prijestonica Cetinje	/

			izvještaja o realizaciji LPAM-a		
2. Specifični cilj: Dodatno ojačani mehanizmi za učešće mladih u životu zajednice					
2.1. Sprovesti sveobuhvatno istraživanje o položaju i potrebama mladih u prijestonici Cetinje, sa posebnim akcentom na oblasti koje se odnose na ključne ishode LPAM-a. Cilj istraživanja je prikupljanje informacija za pripremu Godišnjih akcionih planova, a na osnovu potreba mladih	Priestonica Cetinje, NVO, Savjet mladih	Kontinuirano	- Sprovedeno istraživanje među mladima od 15 do 30 godina (ispitano minimum 300 mladih) - jednom godišnje	Priestonica Cetinje, NVO	1.000 eura
2.2. Poboljšati saradnju između Učeničkih parlamenata u tri srednje škole. Organizovati sastanke na godišnjem nivou na kojima bi se raspravljalo o zajedničkim inicijativama i akcijama	Srednje škole, Učenički parlamenti, NVO	Kontinuirano	- Organizovati minimum jednu konsultaciju/sastanak Učeničkih parlamenata	Srednje škole	/
2.3. Objavljivanje poziva za novi saziv Savjeta mladih Prijestonice Cetinje i izbor novih članova/ca	Priestonica Cetinje	II kvartal 2019. godine	- Objavljen Javni poziv - Izabran novi saziv članstva Savjeta mladih prijestonice Cetinje	Priestonica Cetinje	/
2.4. Pripremiti Godišnji plan rada Savjeta mladih Prijestonice Cetinje za 2020. godinu. Nastaviti praksu izrade planova za naredni	Priestonica Cetinje, Savjet mladih	III kvartal 2019. godine	- Pripremljen Godišnji plan rada	Priestonica Cetinje	/

trogodišnji period realizacije LPAM-a					
2.5. Obezbijedena budžetska stavka za godišnji budžet Savjeta mladih Prijestonice Cetinje	Priestonica Cetinje, Savjet mladih	Kontinuirano	- Predviđena zasebna budžetska stavka za rad Savjeta mladih prijestonice Cetinje u iznosu od minimum 1.000 eura / godišnje	Priestonica Cetinje	4.000 eura
2.6. Promovisati učešće mladih u procesu donošenja odluka, sa akcentom na učešće u radu lokalnog parlamenta, putem instituta „slobodna stolica“ - organizovati diskusiju sa predstavnicima učeničkih u studentskih parlamenata	Priestonica Cetinje, Skupština Prijestonice Cetinje, Učenički i studentski parlamenti, Savjet mladih	Kontinuirano	- Organizovana minimum jedna prezentacija/diskusija godišnje, o učešću mladih u radu lokalnog parlamenta za predstavnike omladinskih NVO, učeničkih i studentskih parlamenata - Broj učesnika - Broj učešća mladih na skupštinskim zasjedanjima	Priestonica Cetinje	1.000 eura
2.7. Organizovati sastanke mladih sa gradonačelnikom Prijestonice Cetinje	Priestonica Cetinje, Savjet mladih, Omladinske NVO	Kontinuirano	- Organizovan minimum sastanak godišnje - Broj učesnika - Broj reportaža	Priestonica Cetinje	2.000 eura
2.8. Organizovati obuke za predstavnike omladinskih organizacija, učeničkih i studentskih parlamenata i drugih	Priestonica Cetinje, Savjet mladih, Omladinske NVO,	Kontinuirano	- Organizovano minimum četiri obuke u trajanju strategije - Broj učesnika	Priestonica Cetinje, Donatori	2.000 eura

zainteresovanih mladih ljudi o procesima donošenja odluka na lokalnom nivou	Učenički parlament Studentski parlament		- Broj reportaža		
2.8. Organizovati Godišnju konferenciju mladih „Mladi u procesu donošenja odluka” - koja će imati za cilj da predstavi rezultate LPAM-a za prethodnu godinu, sa akcentom na dobijanje komentara i sugestija za pripremu godišnjih akcionih planova	Prijestonica Cetinje, Savjet mladih, Omladinske NVO, Učenički parlament Studentski parlament	Kontinuirano	- Organizovana minimum jedna godišnja konferencija - Broj učesnika/ca - Broj reportaža - Broj dobijenih komentara i sugestija i dr.	Prijestonica Cetinje, Savjet mladih, Omladinske NVO, Učenički parlament Studentski parlament	4.000 eura
3. Specifični cilj: Razvijeni mehanizmi za informisanje mladih					
3.1. Obezbijediti LCD informativni panel za Srednju stručnu školu i Srednju likovnu školu	Prijestonica Cetinje, Srednje škole, Učenički parlamenti	II kvartal 2020. godine	- Obezbijeđena dva LCD-a i postavljena u dvije srednje škole - Broj objavljenih informacija - Broj pregleda	Prijestonica Cetinje, Donatori	1.000 eura
3.2. Organizovati obuke za predstavnike omladinskih organizacija o odnosu sa medijima i predstavljanju svog rada javnosti	Omladinske NVO	Kontinuirano	- Organizovane minimum četiri obuke u trajanju strategije - Broj učesnika	Donatori	1.000 eura
4. Specifični cilj: Stvaranje uslova za mobilnost mladih					
4.1. Organizovati godišnje edukativne izlete i ekskurzije za mlade srednjih škola i fakulteta	Prijestonica Cetinje, Srednje škole, fakulteti	Kontinuirano	- Organizovano minimum 4 izleta/ekskurzije godišnje za mlade srednjoškolce i studente	Prijestonica Cetinje, Donatori	8.000 eura

5. Specifični cilj: Ojačana podrška radu omladinskih klubova i nedovoljan broj javnih površina prilagođenih mladima i kvalitetnom provođenju slobodnog vremena					
5.1. Obezbijediti finansijsku podršku radu Omladinskog kluba u JU Gimnazija i Društvenom centru za godišnje djelovanje - na osnovu plana rada	Prijestonica Cetinje, Omladinske NVO	Kontinuirano	- Obezbijedena budžetska stavka za podršku radu omladinskih klubova	Prijestonica Cetinje	4.000 eura
5.2. Mapirati gradska igrališta za mlade i procijeniti potrebnu sumu novca za rekonstrukciju postojećih ili izgradnju novih javnih igrališta	Prijestonica Cetinje	I kvartal 2020. godine	- Mapirana igrališta	Prijestonica Cetinje, donatori	/
6. Specifični cilj: Ojačani postojeći volonterski servisi i afirmisano osnivanje i pokretanje novih					
6.1. Organizovati prezentacije i radionice o važnosti volonterizma, volonterskih servira, kampova i klubova za mlade	Prijestonica Cetinje, srednje škole, fakulteti, NVO	Kontinuirano	- Organizovati prezentacije minimum jednom godišnje u svim srednjim školama i fakultetima	Prijestonica Cetinje, NVO	1.000 eura
6.2. Organizovati mjesečne volonterske inicijative/akcije	Srednje škole, fakulteti, volonterski klubovi	Kontinuirano	- Organizovati minimum jednu volontersku akciju mladih/mjesečno	Prijestonica Cetinje	2.000 eura
6.3. Izraditi veb stranicu „Baza volontera/ki Cetinja" na kojoj bi bila moguća registracija korisnika (mladih volontera/ki), kako bi se povećala povezanost mladih volontera/ki i povećao broj	Prijestonica Cetinje, NVO, volonterski klubovi	II kvartal 2020. godine	- Izrađena veb stranica - Minimum 200 mladih kreiralo svoj nalog - Pokrenute zajedničke inicijative uz pomoć platforme	Prijestonica Cetinje, NVO	500 eura

mladih koji su aktivni volonteri/ke					
7. Specifični cilj: Nizak stepen uključenosti mladih OSI u životu zajednice					
7.1. Organizovati minimum jedan okrugli sto u očešću mladih OSI u životu zajednice (procesima donošenja odluka), sa ciljem povećanja informisanosti mladih OSI o načinima učešća u životu zajednice i prikupljanja informacija za pripremu daljih aktivnosti za rješavanje identifikovanih problema mladih OSI	Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano	- Organizovan minimum jedan okrugli sto - Broj učesnika - Broj zaključaka	Prijestonica Cetinje, NVO	1.000 eura
7.2. Realizovati emisiju (radio ili TV) u saradnji sa lokalnim javnim emiterom, o položaju mladih OSI u zajednici	Prijestonica Cetinje, NVO, lokalni javni emiter	Kontinuirano	- Realizovana minimum jedna emisija mjesečno	Prijestonica Cetinje, NVO, lokalni javni emiter	1.000 eura
8. Specifični cilj: Nizak stepen uključenosti populacije Roma u životu zajednice					
Organizovati kontinuirane motivacione radionice za mlade Rome o načinima njihovog učešća u životu zajednice	Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano	- Broj održanih radionica - Broj učesnika/ca	Prijestonica Cetinje, NVO	1.000 eura
Ukupna sredstva potrebna za realizaciju predloženih mjera i aktivnosti za četvorogodišnji period:					30.500 eura

5.5. KLJUČNI ISHOD 5: Unapređenje infrasturkturnih kapaciteta i razvoj uslova za sprovođenje raznovrsnih kulturnih sadržaja u Prijestonici Cetinje namijenjenih mladima

KRATAK OPIS TRENUTNOG STANJA:

Cetinje – Grad muzej, je univerzitetski grad, istorijsko i duhovno jezgro Crne Gore. Grad sa tri fakulteta namijenjenih izučavanju umjetnosti i kulture gdje bi, tokom čitave godine, trebalo organizovati i realizovati razne aktivnosti koje reflektuju umjetnički duh sredine, putem kreativnih radionica, književnih večeri, izložbi, performansa, umjetničkih kolonija, naučnih skupova i festivala.

Frojdovo viđenje čovjeka uveliko je i odredilo sudbinu čovjeka u kulturi, odnosno kulture prema čovjeku. Kulturom čovjek osmišljava svijet izvan sebe i u sebi. Ona svakako pozitivno utiče na formiranje ličnosti pojedinca, učeći ga da se samosavladava i napreduje. Zahvaljujući kulturi, pojave, bića i predmeti dobijaju značenja i vrijednosti. Ona je posrednik između prirode i čovjeka. Kultura se ne nameće kao spoljašnja ili unutrašnja prisila, već je mi uzimamo i koristimo onoliko koliko nam ljudskost u nama naređuje. Kultura tj. kulturni procesi i tvorevine, čine osnovnu pojavu svakog ljudskog društva.⁴

Kultura mladih je često i najvažniji elemenat izgradnje njihovog identiteta, jer se mladi upravo kroz ovo područje afirmišu, komuniciraju sa drugima, grade svoj životni stil, ali i preispituju tradicionalne kulturne obrasce stvaranjem novih. Kultura tako može igrati važnu ulogu i u formiranju stavova i vrijednosti mladih osoba, i može imati bitne pozitivne učinke na socijalizaciju, ličnu i društvenu afirmaciju mladih.

Na Cetinju se nalaze umjetnički fakulteti Univerziteta Crne Gore: Fakultet dramskih umjetnosti (FDU), Fakultet likovnih umjetnosti (FLU) i Muzička akademija (MA), za čije potrebe će biti izgrađen Univerzitetski kompleks (koji je u procesu izgradnje). Takođe, na Cetinju postoji Fakultet za crnogorski jezik i književnost, čiji rad umnogome doprinosi promociji kulturnih vrijednosti i obilježja Crne Gore.

Na Cetinju se nalazi i Kraljevsko pozorište „Zetski dom“, a smješten je i Narodni muzej Crne Gore - ustanova u čijem sastavu djeluje pet posebnih muzejskih jedinica: Muzej kralja Nikole (nekadašnji Državni muzej), Umjetnički muzej, Istorijski muzej, Etnografski muzej i Muzej Petra II Petrovića Njegoša. Pored muzejskih jedinica na Cetinju u okviru Narodnog muzeja postoji i Rodna kuća Petra II Petrovića Njegoša (Njeguši). U okviru Narodnog muzeja funkcioniše i Galerija - atelje “Dado” i Crnogorska galerija umjetnosti „Miodrag-Dado Đurić” osnovana 2012. godine u

---

⁴Literatura: „Nelagoda u kulturi”-S.Frojd

zgradi nekadašnjeg "Trgoprometa". Takođe, u okviru Fakulteta Likovnih umjetnosti postoji i Galerija 42⁰, a na Cetinju se nalazi i srednja likovna škola „Petar Lubarda“. Na Cetinju su smješteni i Zavod za zaštitu kulturnih dobara, u okviru kojeg djeluje Centar za konzervaciju i arheologiju; Centralna narodna biblioteka "Đurđe Crnojević", Državni arhiv Crne Gore, Mauzolej Petra II Petrovića Njegoša (Lovćen) i Gradska biblioteka i čitaonica „Njegoš“, kao i Ministarstvo kulture Crne Gore.

Na Cetinju je registrovan i manji broj nevladinih organizacija čija je djelatnost u okviru oblasti kulture. Kulturno-umjetničko društvo "Njegoš" osnovano je 1907. godine. Tradicija duga 130 godina čini ga najpoznatijim predstavnikom tradicionalne kulture, čuvarom folklornih plesova, tradicionalnih pjesama i muzike, koji okuplja mlade. Na Cetinju djeluje i Društvo istoričara umjetnosti Crne Gore koje organizuje tradicionalnu umjetničko-kulturnu manifestaciju, Crnogorski likovni salon "13. novembar", koji je prvi put održan 1967. godine; Crnogorsko društvo nezavisnih književnika (CDNK), Matica crnogorska-ogranak Cetinje, NVO "Crnogorski kulturni forum; NVO "Ognjište"; NVO "Cetinje moj grad".

Određeni kulturno-umjetnički sadržaji postoje u Prijestonici Cetinje, funkcionišu i realizuju se. Međutim, prema podacima do kojih je Radna grupa došla, prilikom sprovođenja istraživanja, kulturni program grada, odnosno stanje kulturne slike, može znatno da se unaprijedi, kroz obezbjeđivanje infrastukturnih uslova, unapređenje kulturne ponude grada i razvoja kreativne industrije, uz podizanje stepena zainteresovanosti mladih da budu direktni učesnici i konzumenti istog.

U pravcu analize stanja u oblasti kulture i postavljanja strateškog cilja i aktivnosti, Radna grupa je sprovedla istraživanje putem anketiranja mladih. Ispitano je 100 mladih sa Cetinja (od 15 do 30 godina), od kojih su 48 % činili ispitanice ženskog pola, a 52 % ispitanici muškog pola. Od ispitanih 100-ak mladih, 57% su činili učenici, studenti 33 % ; zaposleni 8% i nezaposleni 2%.

Starosna dob ispitanika/ca:

- **15 do 18** godina činilo je 59 %;
- **18 do 25** godina činilo je 30 % ;
- **25 do 30** godina činili postotak od 11% .

Istraživanje je pokazalo da je prioritetna potreba grada, u pogledu kulture - izgradnja i postojanje **Centra za kulturu**, što pokazuje podatak da je 95 % ispitanika upravo to navelo kao ključni nedostatak u oblasti kulture. Prepoznata je i potreba postojanja bioskopa u gradu, a konstatuje se i neophodnost veće saradnje između akademija koje su na Cetinju, a u pravcu stvaranja i implementacije zajedničkih projektnih ideja (programa, predstava i koncerata), koji bi oplemenili kulturno-umjetnički koncept grada.

Od kulturnih, kulturno - zabavnih i umjetničkih aktivnosti koje interesuju mlade Cetinja, kao i kulturno umjetničkih sadržaja koji mladi žele da postoje i da se realizuju u Prijestonici, istakle su se sljedeće aktivnosti:

- Koncerti (regionalnih muzičara-promocija popularne muzike kroz savremene žanrove: rep, hip-hop, klasična muzika)
- Bioskopske projekcije
- Zabavni sadržaji (gradska muzika, klape)
- Sajam knjiga
- Gostovanja nagrađenih i poznatih umjetnika (književnika, glumaca, slikara).
- Posjeta muzijima , galerijama i pozorištima
- Modne revije
- Muzičke radionice
- Likovne radionice
- Učenje plesa
- Kreativne radionice (šivenje, krojenje,pletenje, izrada suvenira,origami)
- Dizajnerske radionice, dramske sekcije,fotografija,film,tehnologija i dr.

Osrednje zadovoljstvo mladih kulturnom ponudom u gradu je izrazilo 62 %, dok je vrlo dobrom vidi 19 % mladih. Nezadovoljavajućom i jedva zadovoljavajućom kulturnom ponudom grada, smatra zbirno 16 % mladih, dok 3 % mladih je u potpunosti zadovoljno kulturnom ponudom grada.

Više od polovine mladih su izrazili želju da žele da učestvuju u kulturno-umjetničkim sadržajima u Prijestonici Cetinje, i to 63 %; dok mladih koji nijesu izrazili interesovanje čini svega 6 % , a sa odgovorom možda, izjasnilo se 31 % ispitanika.

Poražavajući rezultat istraživanja je pokazao da je veliki broj mladih nezainteresovan da pokreće inicijative za razne kulturne sadržaje u gradu i to 72 %, dok je 28 % ispitanika izrazilo želju i spremnost za iniciranjem kulturnih sadržaja.

Na osnovu dobijenih odgovora od strane institucija, ustanova i organizacija koje djeluju u oblasti kulture na teritoriji Prijestonice, po pitanju pokretanja inicijativa, upućivanju preporuka i ideja od strane mladih, a za unapređenje programskih sadržaja iz oblasti kulture, utvrdili smo da je nezainteresovanost mladih takođe na visokom nivou. Kada je riječ o prisutnosti i zainteresovanosti mladih da učestvuju u raznim programima i aktivnostima, koje subjekti kulture organizuju u našem gradu, rezultati istraživanja pokazuju da su mladi uglavnom prisutni. Naime, od odgovora dostavljenih od subjekata kulture, i to: Ministarstva kulture Crne Gore, Državnog arhiva Crne Gore, Narodnog muzeja Crne Gore, JU Narodna biblioteka i čitaonica „Njegoš“, Nacionalne biblioteke „Đurđe Crnojević“, KUD-a „Njegoš“, Matice Crnogorske-ogranak Cetinje, 60% je odgovorilo da su mladi prisutni u većem broju, dok je 40 % odgovorilo da su mladi djelimično prisutni na manifestacijama koje organizuju. U anketnom istraživanju, nije bilo negativnih odgovora. Takođe, prema podacima dobijenim od Turističke organizacije sa Cetinja, odziv mladih na

manifestacijama koje organizuju je odličan, a na pitanje koje se odnosi da li mladi inicijatori i pokretači određenih programa, potvrdno je odgovoreno da su mladi inicijatori više programa i aktivnosti.

Kada je riječ o mladim osobama sa invaliditetom, a u odnosu na sprovođenje raznih kulturnih aktivnosti i programa, identifikovali smo da se mlade OSI suočavaju sa barijerama pri posjećivanju institucija kulture u gradu. Institucije kulture koje su prilagođene OSI populaciji na nivou grada su Ministarstvo kulture Crne Gore i Galerija savremene umjetnosti „Miodrag Dado Đurić“, dok su uglavnom sve ostale institucije neprilagođene (Muzej Kralja Nikole, Etnografski muzej, Biljarda i dr), kao i prostor Ljetnje pozornice, i svi fakulteti na području Cetinja.⁵

Takođe, 75% anketiranih mladih odgovorilo je da nije upoznato sa materijalnom i nematerijalnom kulturnom baštinom Prijestonice Cetinje, dok je samo 25% mladih ispitanika odgovorilo da je upoznato sa istom.

Sa kulturno istorijskim znamenitostima i spomen obilježjima upoznato je 72% dok 28 % je odgovorilo da nije upoznato sa istima. Navedeni podaci govore o tome da mladi, nijesu dovoljno edukovani i informisani sa terminologijom, te ne prepoznaju kvalitativno pojam kulturne baštine, i ne uviđaju da pod sadržajem materijalne kulturne baštine spadaju i spomenici kulture i spomen obilježja, kao sadržaj iste. Isto korespondira sa pokazateljima istraživanja da mladi nijesu zainteresovani da pokreću inicijative i uzimaju učešća u kulturnim aktivnostima kao i programima koje organizuju i kojima se bave institucije kulture.

Istraživanje je pokazalo vrlo dobru informisanost mladih o kulturnim i umjetničkim sadržajima u gradu, a kao najčešći izvor informacija navode medije 53% (štampane, elektronske-društvene mreže), prijatelje 52%, putem informativno propagandnog materijala 32% (postera, plakata), Turističke organizacije Cetinje 12% i praćenjem rada kulturnih ustanova 21% .

Upoređujući prethodno stanje, koje je prepoznato u ciljevima prethodnog LPAM-a, sa trenutnom analizom situacije u oblasti kulture, može se zaključiti da je došlo do određenog poboljšanja stanja u dijelu kulturne ponude i sadržaja u Prijestonici Cetinje, a takođe, aktivnija je politika u dijelu sprovođenja mjera u cilju zaštite i očuvanja materijalne kulturne baštine. Isto tako, na osnovu anketnog upitnika, veći broj institucija je odgovorilo da mladi ne daju inicijative, preporuke za osmišljavanje i unapređenje programskih sadržaja i aktivnosti na nivou grada. Kroz djelatnosti institucija Ministarstva kulture, u sinergiji i saradnji s drugim akterima i posebno samim mladima, kroz planove i programe u kojima su mladi prepoznati ne samo kao konuzumenti, već i kao kreatori određenih programa, poboljšano je kreativno upravljanje u kulturi koja se primarno tiče mladih. Stanje u oblasti kulture je bolje nego u predhodnom periodu, ali je potrebno dodatno raditi u skladu sa realnim i prepoznatim potrebama mladih u Prijestonici Cetinje.

U okviru ovog ključnog ishoda identifikovani su sljedeći problemi:

---

⁵Istraživanje, “Analizapristupačnosti javnih objekata i površina u Prijestonici Cetinje za OSI“-Udruženje paraplegičara Cetinje; NVO Aktivna zona.

1. Nepostojanje adekvatnih prostornih kapaciteta za realizaciju kulturnih događaja namijenjenih mladima
2. Nedovoljno interesovanje mladih da iniciraju kulturne sadržaje i aktivnosti
3. Nedovoljna informisanost mladih o kulturno-istorijskog nasleđa, tj. elemenatima kulturne baštine
4. Nedovoljna povezanost mladih sa kulturno-obrazovnim subjektima
5. Nerazvijena oblast - kreativna industrija mladih
6. Nepristupačnost objekata i institucija kulture mladim osobama sa invaliditetom
7. Nerazvijenost sadržaja kojima se promoviše romska kultura u lokalnoj zajednici

Glavni akteri u rješavanju navedenih problema su same škole i fakulteti, Prijestonica Cetinje, institucije i nevladine organizacije koje se bave kulturom, institucije, kao i Vlada preko resornih ministarstava.

Ostvareni ciljevi i naučene lekcije iz prethodnog LPAM-a 2012-2015:

U odnosu na probleme prepoznate u prethodnom LPAM-u, a koji se odnose na nedovoljno učešće i nezadovoljene kulturne potrebe mladih, te kojima se prepoznalo da mladi nijesu dovoljno informisani o aktivnostima kulturnih ustanova i umjetničkih fakulteta i uopšte kulturnih događanja, rezultati sadašnjeg istraživanja su pokazali da su mladi u većoj mjeri informisani o kulturnim i umjetničkim sadržajima u gradu, a kao najčešći izvor informacija navode medije 53% (štampane, elektronske-društvene mreže), prijatelje 52%, putem informativno propagandnog materijala 32% (postera, plakata), Turističke organizacije Cetinje 12% i praćenjem rada kulturnih ustanova 21%. Ovi podaci govore o potrebi dodatnog angažovanja ustanova kulture u pogledu informisanja i proaktivnijeg pristupa mladima.

Takođe, u ranijem periodu su prepoznati nedostaci kada je riječ o kulturnim programima namijenjenih mladima, pa je zaključeno da su oni nedovoljno razvijeni i neraznovrsni. Međutim, može se zaključiti da se broj i raznovrsnost programa povećava prethodnih godina, Prije svega, misli se na veći broj raznovrsnih muzičkih događaja (koncerata na gradskom trgu i u parku 13 jul, festivala - „Crna Gora u ritmu Evrope“, GimFest, CIOFF- Internacionalni festival folklor; „Esspreso“, NAF-fest (festival animiranog filma), Umjetnički događaj povodom dana mladih, večeri turskog filma i koncert turskog kulturnog ansambla iz grada Edirne, maturalne večeri, aktivnije djelovanje muzičkih horova na svim značajnijim proslavama grada, izložbe i književne večeri talentovanih mladih Cetinja, sa posebnim osvrtom na mlade iz OSI populacije, obilježavanje Svjetskog dana džez na gradskom trgu, organizovanje večeri džez muzike po gradskim ugostiteljskim objektima i dr).

Realizacija raznoraznih sadržaja bila je u organizaciji Prijestonice Cetinje i lokalne turističke organizacije u saradnji sa relevantnim subjektima. Isto tako, što se tiče savremenog kulturno umjetničkog stvaralaštva, namijenjenog auditorijumu mlade populacije, a odnosi se na savremeno stvaralaštvo mladih, realizovane su savremene produkcije (FIAT, MIT FEST). Kao potvrda sadržajnijeg kulturnog života grada u toku 2016/17 godine, organizovali su se razni muzički, dramski, likovni programi, sajamske manifestacije (sajam suvenira, sajam hrane) i sportski događaji realizovani su na više lokacija u gradu, sa ciljem da se ožive pojedini prostori i pošalje poruka da naše istorijsko nasleđe odlično komunicira sa savremenim umjetničkim izražajem, da cijeli grad može biti pozornica na kojoj se izvode raznovrsni kulturno-umjetnički i sportski programi

(FIBA 3X3). Sve prethodno navedeno se dešavalo kako na gradskom trgu, tako u parkovima, terasi Hotela "Grand", Balšića pazaru, platou Gradske biblioteke "Njegoš", Studentskom trgu, Ljetnoj pozornici, Muzejima i drugim izložbenim prostorima.

IDENTIFIKOVANI PROBLEMI:

Na osnovu dokumenata i analiza o kulturi i učešću mladih u kulturni života na Cetinju, kao i na osnovu direktnog kontakta učesnika radne grupe sa mladima, mogu se preciznije identifikovati problem i njihovi glavni uzroci:

1. Nepostojanje adekvatnih prostornih kapaciteta za realizaciju kulturnih događaja namijenjenih mladima

Opis stanja: Evidentno je da neophodni modeli rada i djelovanja mladih u kulturi nijesu razvijeni u dovoljnoj mjeri. Nedostatak adekvatnih prostornih i tehničkih kapaciteta za realizaciju kulturnih događaja izdvojen je kao poseban problem, jer mladi ne koriste postojeće prostorne kapacitete, a za pojedine kulturne aktivnosti prostor uopšte i ne postoji. Prepoznata je potreba postojanja Centra za kulturu, koji mladi vide kao mogućnost za bogatiju ponudu kulturnih sadržaja namijenjenih njima, kao i postojanje bioskopa u Prijestonici Cetinje.

Pravci budućih aktivnosti: Pripemanje elaborata i izrada svih akata o opravdanosti izgradnje Centra za kulturu, ili preduzimanje određene procedure za adaptaciju prostora koji će biti namijenjen funkcionisanju Centra za kulturu.

2. Nedovoljno interesovanje mladih da iniciraju kulturne sadržaje i aktivnosti

Opis stanja: Problemi se odnose, na prvom mjestu, na nedovoljno interesovanje mladih za kulturu, nedovoljno praćenje i vrednovanje kulturno-umjetničkog stvaralaštva, tj. nizak nivo svijesti mladih o vrijednosti i značaju kulture za njihov razvoj i formiranje ličnosti, kao posljedica degradacije percepcije kulture, zanemarivanja uloge koju kultura ima u životu zajednice.

Taj problem prouzrokuje nedovoljno učešće mladih u kulturnim sadržajima i uopštena polju kulture.

Pravci budućih aktivnosti: Saradnja sa lokalnim javnim emiterom u pravcu pokretanja omladinske emisije iz domena kulture. (radio emisije, tv prilozima, radio džinglovi, debate)

3. Nedovoljna informisanost mladih o kulturno-istorijskog nasleđa, tj. elementima kulturne baštine

Opis stanja: Prepoznaje se problem da mladi srednjoškolskog uzrasta većinom nijesu informisani o vrijednostima kulturno-istorijskog nasleđa, gdje se uviđa potreba intenzivnije ili kvalitetnije edukacije i obrazovanja mladih o kulturno istorijskom nasleđu, odnosno baštini ili kulturnom dobru. Takođe, simbolički značaj nasleđa utiče na svijest mlade osobe, a sa ekonomske strane predstavlja i turistički potencijal. Uopšteno, kulturna baština utiče na identitet određenog naselja, grada, regiona i države.

Pravci budućih aktivnosti: Kontinuirano održavanje radionica, sporvođenje kampanja o kulturnom nasleđu i vrijednostima u saradnji sa muzejskim jedinicama, obrazovnim ustanovama, civilnim sektorom i medijima.

4. Nedovoljna povezanost mladih sa kulturno-obrazovnim subjektima

Opis stanja: Nedovoljno su razvijeni mehanizmi društvene afirmacije i promocije mladih talentovanih umjetnika. Ne postoji organizovana aktivnost za stvaranje adekvatne mreže koja bi povezivala i stvarala preduslove za saradnju mladih u realizaciji kulturno-umjetničkih projekata (web prezentacije, interaktivni forumi, kreativne radionice, itd.). Umrežavanje i objedinjavanje aktivnosti umjetničkih fakulteta na Cetinju, i veća otvorenost fakulteta kroz realizaciju određenih projekata, doprinijeli bi bogatijoj kulturno-umjetničkoj ponudi grada i većem uključivanju mladih ljudi u direktnom kreiranju istih.

Pravci budućih aktivnosti: Zaključivanje Memoranduma o saradnji sa svim fakultetskim jedinicama na teritoriji grada, u cilju intezivnijeg umrežavanja i održavanja zimskog/ljetnjeg festivala talentovanih studenta sa Cetinja, kao i drugih talentovanih mladih Cetinjana.

5. Nerazvijena oblast - kreativna industrija mladih

Opis stanja: Kod mladih postoji nedovoljno razvijeno interesovanje i informisanost o bavljenju kreativnom industrijom. Mladi ne iniciraju partnerstvo između kulturnog, javnog i privatnog sektora, ne dovodeći kulturu u vezu sa preduzetništvom i komercijalnim uspjehom, a opet zarad jačanja kulturno-turističkog potencijala. Postojanje odličnih infrastrukturnih preduslova, kao što je objekat Biznis inkubatora, stvara povoljne preduslove za edukaciju tj.sticanje znanja i vještina mladih za bavljenjem kreativnom industrijom. Sticanjem vještina izrade umjetničko komercijalnih predmeta ili usavršavanje vještina za izradu i kreiranje drugih kulturno-umjetničkih sadržaja doprinijelo bi se kvalitetnijem odražavanju kulturnog identiteta Cetinja.

Pravci budućih aktivnosti: Realizovanje radionica za izradu brenda grada. Organizovanje sajмова na kojima će biti izloženi proizvodi ostvarenih u domenu kreativne industrije, naročito u toku zimskih i ljetnih dešavanja. Inicirati saradnju mladih kreativnih preduzetnika sa privrednicima Cetinja u cilju unapređenja turističkog potencijala Cetinja. Prostor Biznis inkubatora je odličan ambijent, kako za sticanje znanja i vještina za razvoj kreativne industrije, tako i za samu realizaciju mnogobrojnih programa iz ove oblasti, s obzirom da obezbeđuje mnoge povlastice mladim preduzetnicima sa kreativnim biznis idejama. Ovo je jedan od ciljeva kojim se ispunjava i drugi, a to je i veći stepen zapošljavanja mladih Cetinja, a kroz kreativnu industriju doprinijeti valorizaciji i generisanju profita i kroz turističku ponudu grada.

6. Nepristupačnost objekata i institucija kulture mladim osobama sa invaliditetom

Opis stanja: Identifikovan je problem mladih OSI sa Cetinja, koji se suočavaju sa barijerama pri posjećivanju institucija kulture u gradu. Institucije kulture koje su prilagođene OSI populaciji na nivou grada su Ministarstvo kulture Crne Gore i Galerija savremene umjetnosti „Miodrag Dado

Đurić“, dok su uglavnom sve ostale institucije neprilagođene (Muzej Kralja Nikole, Etnografski muzej, Biljarda i dr), kao i prostor Ljetnje pozornice, i svi fakulteti na području Cetinja.

Pravci budućih aktivnosti: Pokretanje inicijative za umrežavanje privatno-javnih subjekata u cilju prilagođavanja institucija kulture na teritoriji Prijestonice Cetinje, u saglasnosti sa posebnom strategijom za prilagođavanje javnih objekata i površina, usvojenom na lokalnom nivou.

7. Nerazvijenost sadržaja kojima se promoviše romska kultura u lokalnoj zajednici

Opis stanja: Romi u Crnoj Gori i dalje žive na margini, socijalno su isključeni, iako su posljednjih godina uloženi značajni naponi kako bi im se olakšao pristup obrazovnim, zdravstvenim i socijalnim programima i uslugama. Na teritoriji Prijestonice Cetinje u naselju „Zagrablje“ u ovom trenutku živi od 15 do 17 domaćinstava romske populacije, što je za skoro deset domaćinstava manje, nego li u periodu predhodne izrade lokalnog akcionog plana za mlade u Prijestonici Cetinje (2012-2015 godine). Položaj i stanje romske populacije na lokalnim nivou je uglavnom isto kao i na državnom. Sem loših egzistencijalnih uslova života, neadekvatnog obrazovanja pripadnici romske populacije su i dalje na marginama društva i u našoj lokalnoj zajednici. Ova lica su uglavnom zaposlena u Javnom komunalnom preduzeću na Cetinju, i to na poslovima čistača ulica i održavanja higijene. Običajno pravo je i dalje na snazi, te još uvijek se njeguju maniri „prinudnih brakova, te sklapanja brakova ispod 18 godina. U proteklom periodu održavan je u saradnji lokalne uprave i civilnog sektora određeni broj edukativnih radionica na temu obaveznosti obrazovanja, ljudskih prava i reproduktivnog zdravlja. S obzirom da se naselje Zagrablje nalazi van gradskog područja gdje su smještene škole, tj. udaljeno je više od 5 km lokalna uprava je obezbijedila prevoz za svu djecu, kako bi stvorila uslove da redovno posjećuju školu.

U cilju intezivnijeg upoznavanja sa elementima romske kulture, većeg stepena asimilovanja i prihvatanja pojedinaca iz RE populacije u našoj kulturnoj zajednici, potrebno je sprovoditi razne aktivnosti koje promovišu i afirmišu romsku kulturu.

Pravci budućih aktivnosti: Organizovati kulturno-edukativne programe kojima se promoviše romska kultura na teritoriji Prijestonice, kroz aktivnije uključivanje pripadnika RE populacije u kreiranju i sprovođenju istog. Organizovati kulturno- edukativne sadržaje o romskoj kulturi i načinu života u saradnji sa Ministarstvom za ljudska i manjinska prava, lokalnom samoupravom, školama, civilnim sektorom, i pripadnicima RE populacije kako bi se na bolji način promovisalo bogatstvo različitosti i na taj način smanjio stepen stereotipa i predrasuda što će dovesti do smanjenosti socijalne izolacije Roma i brzom integrisanosti u društvo. Razvijanje društva na principima interkulturalizma predstavlja garanciju očuvanja kulturnih specifičnosti Roma.

PRAVNA REGULATIVA:

- Zakon o kulturi Crne Gore
- Zakon o bibliotekarstvu
- Zakon o muzejskoj djelatnosti
- Zakon o mladima

AKCIONI PLAN

KLJUČNI ISHOD: Unapređenje infrastrukturnih kapaciteta i razvoj uslova za sprovođenje raznovrsnih kulturnih sadržaja u Prijestonici Cetinje namjenjene mladima					
Aktivnost	Odgovorni / partneri u realizaciji	Vremenski okvir za realizaciju	Indikatori uspješnosti	Izvori finansiranja	Troškovi
1. Specifični cilj: Izgrađen ili adaptiran prostor za realizaciju kulturnih događaja namijenjenih mladima (Multifunkcionalni centar)					
1.1. Izrada Elaborata o opravdanosti izgradnje/adaptacije prostora namijenjenog za Multifunkcionalni centar (Centar za kulturu)	Priestonica Cetinje	II i III kvartal 2020. godine	- Izrađen Elaborat	Priestonica Cetinje	/
1.2. Izgradnja Multifunkcionalnog centra u Prijestonici Cetinje ili adaptacija postojećeg prostora za namjenu budućeg Centra	Priestonica Cetinje, relevantni subjekti (javno-privatno partnerstvo)	IV kvartal 2020. godine	- Otvoren Multifunkcionalni centar	Priestonica Cetinje, donatori	Troškovi će biti utvrđeni naknado.
1.3. Pripremljen Godišnji plan rada Multifunkcionalnog centra	Priestonica Cetinje	IV kvartal 2021. godine	- Izrađen Godišnji plan rada Multifunkcionalnog centra za 2022. godinu	Priestonica Cetinje	/
2. Specifični cilj: Povećano interesovanje mladih da iniciraju kulturne sadržaje i aktivnosti					
2.1. Organizovati promotivne kampanje o kulturnim	Institucije kulture, lokalni javni	Kontinuirano	- Organizovane promotivne aktivnosti,	Priestonica Cetinje,	4.000 eura

vrijednostima (promotivne aktivnosti, radionice, predavanja, panel diskusije, radio i tv emisije) u saradnji sa lokalnim javnim emiterom	emiter, Obrazovne ustanove, Civilni sektor		radionice, predavanja, panel diskusije, radio i tv emisije u smislu promocije kulturnog nasleđa i afirmacije učešća mladih u kreiranju i iniciranju kulturnih sadržaja	Obrazovne ustanove, NVO, Donatori	
2.2. Organizovanje zimskog/ljetnjeg umjetničkog festivala mladih talenata Cetinja (izložbe, koncerte, poetske dane, književne večeri i dr)	Prijestonica Cetinje, fakulteti sa teritorije Cetinja, NVO, drugi relevantni subjekti	Kontinuirano	- Veći broj programa na kojima bi se predstavljali mladi talentovani Cetinja (koncerti, izložbe, predstave, ples i drugi umjetnički izrazi)	Prijestonica Cetinje, Fakulteti, relevantni subjekti, donatori	8.000 eura
2.3. Organizovati inicijalne sastanke Tima za rukovođenje Gradskim horom (profesori, učenici, studenti, zainteresovana javnost) * Pokrenuti razgovore o formiranju Gradskog orkestra	Prijestonica Cetinje	II kvartal 2019. godine	- Organizovani inicijalni sastanci - Dogovoreni dalji koraci u osnivanju Gradskog hora	Prijestonica Cetinje, fakulteti	/
2.4. Raspisati Javni konkurs za izbor članova/ca Gradskog hora	Prijestonica Cetinje, NVO, talentovani pojedinci, drugi relevantni subjekti	II kvartal 2019. godine	- Objavljen Javni poziv	Prijestonica Cetinje	/
2.5. Osnivanje Gradskog hora	Prijestonica Cetinje	III kvartal 2019. godine	- Osnovan Gradski hor - Formiran tim za rukovođenje horom - Izabrani članovi/ce hora	Prijestonica Cetinje	2.000 eura

2.6. Priprema Godišnjeg plana rada i Godišnjeg finansijskog plana za rad Gradskog hora (za 2020. godinu)	Prijestonica Cetinje, drugi relevantni akteri	IV kvartal 2019. godine	- Izrađen Godišnji plan rada i finansijski plan za hor	Prijestonica Cetinje	/
3. Specifični cilj: Povećana informisanost mladih o kulturno-istorijskom nasleđu, tj. elementima kulturne baštine					
3.1. Organizovati posjete srednjih škola muzejima	Srednje škole, muzejske jedinice, NVO	Kontinuirano	- Organizovati minimum jednu posjetu za svako odjeljenje muzejskm jedinicama	Prijestonica Cetinje, muzejske jedinice, srednje škole	/
3.2. Javni poziv (literarni konkurs) za prijave mladih autora na temu istorije i kulturnog nasljeđa grada i države	Prijestonica Cetinje, lokalni javni emiter, NVO	Kontinuirano	- Objavljen konkurs - Broj prijavljenih - Broj nagrađenih - Medijski priloz	Prijestonica Cetinje	2.000 eura
4. Specifični cilj: Obezbijedena optimalna podrška GIMFEST-u kao promoteru JU Gimnazije i grada					
4.1. Uvrstiti troškove za organizovanje GIMFEST-a u budžetu Prijestonice Cetinje (2.000 eura / godišnje)	JU Gimnazija, Prijestonica Cetinje,	Kontinuirano	- Postojanje stavke o finansiranju GIMFEST-a u budžetu Prijestonice	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo prosvjete, donatori	8.000 eura
4.2. Organizovati donatorske akcije za prikupljanje sredstava za organizovanje GIMFEST-a	JU Gimnazija, Prijestonica Cetinje	Kontinuirano	- Formiran stalni fond namijenjen realizaciji programa Gimfesta	Prijestonica Cetinje, partneri škole, Ministarstvo prosvjete, donatori	/
4.3. Organizovanje GIMFESTA	Srednje škole,	Kontinuirano	- Formiran organizacioni	Prijestonica	/

	Prijestonica Cetinje, turistička organizacija, NVO		odbor za sprovođenje aktivnosti - Osmišljen i sproveden višednevni raznovrsni program - Broj učesnika - Broj nagrađenih - Broj posjetilaca	Cetinje, JU Gimnazija, turistička organizacija, NVO, privredni sektor	
5. Specifični cilj: Povećana povezanost mladih sa kulturno-obrazovnim subjektima					
5.1. Organizovati godišnje javne konsultacije mladih sa institucijama kulture na Cetinju „Mladi za kulturu“	Prijestonica Cetinje, institucije kulture, NVO	Kontinuirano	- Organizovana minimum jedna godišnja javna konsultacija institucija u kulturi i mladih sa Cetinja	Prijestonica Cetinje	500 eura
6. Specifični cilj: Razvijen mehanizam za oblast - kreativna industrija mladih					
6.1. Pokretanje radionice za izradu brenda grada (logotip, slogan, suveniri i sl).	Prijestonica Cetinje, Biznis centar, Turistička organizacija Cetinje, Zavod za zapošljavanje, Privrednici, NVO	I kvartal 2020. godine	- Povećan broj mladih preduzetnika u oblasti kulture - Smanjen broj nezaposlenih mladih - Povećanje broja mladih koji koriste produkte kulturne industrije - Veći broj mladih zadovoljan ponudom kreativnih sadržaja - Jačanje kulturno turističkog identiteta grada - Veći broj transformacije	Prijestonica Cetinje, Privrednici, drugi relevantni subjekti	2.000 eura

			ili prenamjene objekata biznis zone u svrhe kreativne industrije		
6.2. Predstavljanje novog imidža prijestonice (rezultati radionica za izradu brenda)	Prijestonica Cetinje, Biznis centar, Turistička organizacija Cetinje, Zavod za zapošljavanje, Privrednici, NVO	III kvartalu 2020. godine	- Organizovana press konferencija - Broj medijskih izvještaja		500 eura
6.3. Izrada i distribucija promotivnog materijala (omladinska mapa koja će imati naznačene sve prostore u kulturi namijenjene mladima)	Prijestonica Cetinje, Turistička organizacija, Škole, fakulteti, Biznis centar, Privredni klub, NVO, Pojedinci	IV kvartal 2020. godine	- Broj izrađenih i distribuiranih primjeraka „ omladinske mape“ - Broj primjeraka podijeljen po školam, fakultetima, - Broj primjeraka namijenjen turistima	Prijestonica Cetinje, Turistička organizacija, Bizins centar, Privredni subjekti	3.000 eura
7. Specifični cilj: Povećana pristupačnost objekata i institucija kulture mladim osobama sa invaliditetom					
7.1 Obezbijediti veći stepen prilagođenosti objekata kulture OSI populaciji, u skladu sa Lokalnim akcionim planom za prilagođavanje javnih objekata i površina osobama sa invaliditetom	Kulturne institucije, Prijestonica Cetinje, NVO, donatori	Kontinuirano	- Veće prisustvo osoba sa invaliditetom na svim kulturno-umjetničkim programima u gradu (pozorišnim predstavama, književnim večerima, izložbama)	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo za kulturu, NVO	/
8. Specifični cilj: Veći broj sadržaja kojima se promoviše romska kultura u lokalnoj zajednici					

8.1. Organizovati kulturno- edukativne programe kojima se promoviše romska kultura	Prijestonica Cetinje, NVO, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, pripadnici romske populacije koji žive na Cetinju	Kontinuirano	- Organizovati edukativne radionice za Rome - Umjetničke programe - Radio emisije - Medijsko izvještavanje	Prijestonica Cetinje, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava,civilni sektor,donatori	5.000 eura
Ukupna sredstva potrebna za realizaciju predloženih mjera i aktivnosti za četvorogodišnji period:					35.000 eura

5.6. KLJUČNI ISHOD 6: Mladi su tolerantni, prihvataju i razumiju različitosti

KRATAK OPIS TRENUTNOG STANJA:

Na osnovu brojnih istraživanja, sprovedenih u oblasti ljudskih prava, stičemo utisak da prefiks “sa margine“, koji obično ide uz grupe o kojima je riječ u ovom dokumentu, nije slučajan. U ovom poglavlju se bavimo ljudskim pravima tj. poštovanjem istih jer smo u skladu sa Ustavom Crne Gore svi pred zakonom jednaki, bez obzira na bilo koji oblik posebnosti ili pripadnosti. Međutim, svjedoci smo da se prava nekih poštuju više od prava onih drugih. Na osnovu odgovora na dopise poslate *obrazovnim institucijama, neformalnim udruženjima, ali i sprovedene ankete među mladima*, vidljivo je da se prava **OSI, LGBTIQ+, roma, mladih iz nacionalnih manjina** kao ni **rodna ravnopravnost** ne poštuju u mjeri u kojoj bi trebale ili ne poštuju uopšte.

Iako je za pohvalu to što je većina obrazovnih institucija organizovala neku vrstu aktivnosti na temu poštovanja ljudskih prava, zaključujemo da nije realizovano dovoljno aktivnosti koje se odnose na radionice ili javne časove, gdje bi se govorilo o pravima LGBTIQ+ zajednice. Sve obrazovne institucije su na pitanje - *Da li postoji netrpeljivost prema nacionalnim manjinama?* odgovorile negativno, dok je naša anketa među srednjoškolcima i studentima pokazala da njihov stepen tolerancije i razumijevanja za različitosti i nije toliko visok. Problemi koje pogađaju osjetljive grupe, a najčešće izazvani nerazumijevanjem, su i dalje tabu tema u našoj zajednici. Stanje se u odnosu na prošli LPAM poboljšalo u sferi prepoznavanja tih grupa ali ne i prepoznavanja njihovih potreba, kulture, vjere ili načina života. Glavni problem jeste nedovoljna informisanost mladih, a tu najveću odgovornost imaju roditelji, škola i mediji. Da bismo mogli imati snažnu i ujedinjenu zajednicu važno je da svaki akter našeg društva bude prepoznat i poštovan.

U okviru ovog ključnog ishoda identifikovani su sljedeći problemi:

1. Neinformisanost i nezainteresovanost mladih da saznaju više o ljudskim pravima i slobodama
2. Nizak nivo informisanosti mladih o rodnoj ravnopravnosti i pravima manjina
3. Nizak nivo tolerancije prema različitostima (različitim stavovima, pogledima, idejama) – sloboda izražavanja
4. Slaba uključenost osjetljivih grupa u suživot
5. Diskriminacija i ugroženost prava mladih OSI od strane društva
6. Ugrožena ljudska prava mladih Roma

Glavni akteri u rješavanju navedenih problema su same škole i fakulteti, Prijestonica Cetinje, institucije i nevladine organizacije koje se bave ljudskim pravima, institucije, kao i Vlada preko resornih ministarstava.

Ostvareni ciljevi i naučene lekcije iz prethodnog LPAM-a 2012-2015:

Iako je plan aktivnosti iz prošlog LPAM-a odlično osmišljen, smatramo da u novom treba unijeti neke novine jer ni stanje među mladima nije kao ono od prije šest godina. U skladu sa tim, osmislili smo niz aktivnosti koji će za cilj imati još veću uključenost mladih, jer će najčešće oni biti suorganizatori u aktivnostima. Treba više raditi na promociji rodne ravnopravnosti, prava LGBTIQ+ i roma

IDENTIFIKOVANI PROBLEMI:

1. Neinformisanost i nezainteresovanost mladih da saznaju više o ljudskim pravima i slobodama

Opis stanja: Mladi nijesu dovoljno upućeni u ljudska prava, posebno ne u ona koja se odnose na osjetljive grupe. Kao takvi rastu u odrasle individue bez svijesti o osnovnim ljudskim pravima zagarantovanim raznim poveljama i zakonima. Škole bi kao vaspitno-obrazovne institucije trebale raditi više na poboljšanju nivoa znanja i svijesti o ovoj temi.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je dodatno raditi sa mladima putem radionica i okruglih stolova da bi se što bolje upoznali sa ljudskim pravima.

2. Nizak nivo informisanosti mladih o rodnoj ravnopravnosti i pravima manjina

Opis stanja: Na osnovu sprovedene ankete u srednjim školama i fakultetima primjetno je da mladi u najvećoj mjeri ne posjeduju stepen znanja o tome što rodna ravnopravnost predstavlja, te pojmovima kao što su feminizam, seksizam, mizoginija i dr.

Pored toga su odgovori na pitanje da li su i u kolikoj mjeri poštovana prava manjina u njihovom okruženju stanje ocijenili kao nisko.

Pravci budućih aktivnosti: Održati javne časove na temu rodna ravnopravnost kako bi se mladima približio koncept poštovanja prava.

3. Nizak nivo tolerancije prema različitostima (različitim stavovima, pogledima, idejama) – sloboda izražavanja

Opis stanja: Putem sprovedenog istraživanja, u fokusu je došla i informacija o tome da je nivo tolerancije mladih prema svemu različitom na slabom nivou. Uzrok tome je nedostatak javnih diskusija, radionica i sličnih programa namijenjenih učenju mladih toleranciji prema različitosti i jačanju individualnosti mladih.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je organizovati niz aktivnosti koji bi za cilj imao promociju različitosti. Pored toga je nužno organizovati neki format mini škole ljudskih prava, gdje bi mladi bili u prilici da razgovaraju sa predstavnicima osjetljivih grupa i da iz prve ruke saznaju koji su to problemi koji njih pogađaju, kao i da se generalno informišu o njima, dok bi glavni cilj bio osnažiti ih i osvijestiti da budu tolerantni i poštuju različitosti.

4. Slaba uključenost osjetljivih grupa u suživot

Opis stanja: Na osnovu rezultata ankete je primjetno da je u srednjim školama i na fakultetima zastupljen mali ili gotovo nepostojeći broj mladih roma. Broj osoba sa invaliditetom je nešto veći, a u nekim školama čak rade po posebnom programu. Ni u jednoj obrazovnoj instituciji nije održana radionica ili nešto sl. a da je vezana za LGBTIQ+. Jedino predavanje na temu LGBTIQ+ i položaja te zajednice u društvu, organizovala je Aktivna zona, što je nedovoljno za informisanje većeg broja mladih.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je održati sastanak sa mladim romima i njihovim roditeljima i približiti im koncept srednjoškolskog i viskog obrazovanja, nakon sastanka praviti program za druge aktivnosti u dogovoru sa njima koje bi to podstakle. Organizovati kreativnu radionicu u cilju promovisanja prava LGBTIQ+ zajednice.

5. Diskriminacija i ugroženost prava mladih OSI od strane društva

Opis stanja: Pod ovim se prije svega misli na ugroženost prava na slobodno kretanje (prilazi institucijama), a potom i na odnos mladih prema svojim vršnjacima koji su OSI.

Nakon sprovedene ankete rezultati su pokazali da mladi uopšte i ne znaju da li u svojoj školi imaju pripadnika OSI, kao ni to da li oni rade po posebnom programu. Mnoga istraživanja lokalnih NVO koje se bave pitanjima OSI, pokazuju kako je nizak nivo prilagođenosti javnih površina i objekata. Naime, mnogi trotoari i javne površine za kretanje, nijesu prilagođeni OSI sa teškoćama u kretanju, dok postoji podatak da većina objekata javnih institucija nije u potpunosti prilagođeno. U gradu ne postoje pomagala za slijepe, osim na glavnoj gradskoj raskrsnici sa semaforom. Javne institucije nijesu prilagođene gluvo-nijemim osobama.

Pravci budućih aktivnosti: Buduće aktivnosti se odnose na umrežavanje mladih sa mladim OSI putem Udruženja paraplegičara. Mladi bi bili u mogućnosti da više nauče o tome kako mogu pomoći svojim vršnjacima u borbi za poštovanje njihovih prava. Akcioni plan prilagođavanja objekata i javnih površina za pristup i kretanje lica smanjene pokretljivosti ima za cilj da poveća nivo pristupačnosti životnog okruženja za sve građane, poštujući različite potrebe starih lica, trudnica, đece, osoba sa invaliditetom, privremeno oboljele osobe sa teškoćama u kretanju.

6. Ugrožena ljudska prava mladih Roma

Opis stanja: U odnosu na prethodni LPAM, položaj romske zajednice na Cetinju se promijenio. Naime, promjena se prije svega odnosi na činjenicu da je glavna gradska deponija sanirana, uz pomoć Evropske unije, te više ne predstavlja problem za mlade Rome koji žive nadomak Cetinja. Međutim, problem i dalje predstavlja fizička barijera, odnosno nedostatak povezanosti romskog naselja sa jezgrom grada, tačnije osnovnim uslovima za život (škole, institucije, prodavnice i sl.), što onemogućava mladim Romima da se kvalitetnije integrišu u društvenu zajednicu. Prema podacima koje smo dobili organizovanjem fokus grupe sa mladim Romima, diskriminacija prema istim nije česta pojava, ali je evidentno da se za opis posla prosječnog Roma vezuju teški fizički radovi.

Pravci budućih aktivnosti: Potrebno je pribaviti podatak o tačnom broju mladih Roma koji žive u romskom naselju nadomak Cetinja, te sprovesti konkretnije istraživanje o njihovim potrebama u pogledu na različite oblasti života društva. Takođe, potrebno je nastaviti sa organizovanjem različitih diskusija i predavanja na temu položaja Roma, njihove kulture i sl.

PРАВNA REGULATIVA:

- Ustav Crne Gore*
- Opšti zakon o vaspitanju i obrazovanju*
- Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom*
- Zakon o zabrani diskriminacije*
- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima*
- Evropska konvencija o ljudskim pravima*
- Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*

AKCIONI PLAN

KLJUČNI ISHOD: Mladi su tolerantni, prihvataju i razumiju različitosti					
Aktivnost	Odgovorni / partneri u realizaciji	Vremenski okvir za realizaciju	Indikatori uspješnosti	Izvori finansiranja	Troškovi
1. Specifični cilj: Povećana informisanost i interesovanje mladih da saznaju više o ljudskim pravima i slobodama					
1.1. Organizovati predavanje mladima u cilju informisanja o osjetljivim grupama	Prijestonica Cetinje, Partneri: NVO	II kvartal 2019. godine	- Broj medija koji su ispratili dešavanje - Broj informisanih mladih o aktivnostima organizacija koje se bave osjetljivim grupama - Broj mladih uključenih u redavanje	Prijestonica Cetinje, Drugi izvori finansiranja	/
1.2. Organizovati radionice u srednjim školama i na fakultetima o poštovanju ljudskih prava	NVO, Škole na teritoriji, Prijestonice Cetinje – učenički parlamenti, Fakulteti na teritoriji Prijestonice Cetinje-studentski parlamenti	I kvartal 2019. godine	- Organizovana radionica - Broj mladih ljudi koji su prisustvovali radionici - Podijeljeni materijal - Broj realizovanih radionica - Broj uključenih škola/fakulteta	Drugi izvori finansiranja	1.000 eura
1.3. Organizovati obuke za vršnjačke edukatore na temu ljudska prava	Prijestonica Cetinje NVO, Škole na teritoriji, Prijestonice Cetinje – učenički	IV kvartal 2019. godine	-Organizovane obuke za vršnjačke edukatore -Broj učesnika -Zadovoljstvo mladih obukama	Prijestonica Cetinje, Drugi izvori finansiranja	1.000 eura

	parlamenti, Fakulteti na teritoriji Prijestonice Cetinje- studentski parlamenti				
2. Specifični cilj: Povećan nivo informisanosti mladih o rodnoj ravnopravnosti i pravima manjina					
2.1. Održati javni čas o rodnoj ravnopravnosti	Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za društvene djelatnosti, Kancelarija za rodnu ravnopravnost, NVO	I kvartal 2019. godine	Održan čas Broj medija Boj mladih	Prijestonica Cetinje, Drugi izvori finansiranja	300 eura
2.1. Organizovati Kviz – “Koliko znaš o rodnoj ravnopravnosti”	Prijestonica Cetinje, NVO, RTV Cetinje	IV kvartal 2019. godine	-Broj učesnika Kviza – “Koliko znaš o rodnoj ravnopravnosti” -Rezultati kviza -Zadovoljstvo učesnika postignutim rezultatima -Medijski prilozi	Prijestonica Cetinje Drugi izvori finansiranja	700 eura
2.3. Snimiti TV spot u vidu promocije rodne ravnopravnosti	FDU, RTV Cetinje	III kvartal 2019. godine	-Snimljeni spot -Broj učesnika u snimanju spota -Broj prikaza	Drugi izvori finansiranja	300 eura
3. Specifični cilj: Povećan nivo tolerancije prema različitostima (različitim stavovima, pogledima, idejama) – sloboda izražavanja					
3.1. Organizovati mini školu ljudskih prava	Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano	- Organizovana škola - Broj polaznika - Broj podijeljenog materijala	Prijestonica Cetinje, Donatori, NVO	3.000 eura

3.2. Objaviti javni konkurs za izbor najbolje fotografije/eseja	Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano	- Obezbijedena podrška za najbolje radove - Objaviti konkurs minimum jednom godišnje	Prijestonica Cetinje, Donatori	2.000 eura
4. Specifični cilj: Veća uključenost osjetljivih grupa u suživot društva					
4.1. Organizovati sastanak sa mladim romima i njihovim roditeljima	Prijestonica Cetinje, NVO	II kvartal 2019. godine	- Organizovani sastanak - Broj mladih roma - Zaključci sa sastanka - Broj prisutnih roditelja	Prijestonica Cetinje	/
4.2. Organizovati kreativnu radionicu u cilju promovisanja prava LGBTIQ+	Prijestonica Cetinje, NVO	I kvartal 2019. godine	- Organizovana radionica - Napravljeni poster - Broj prisutnih mladih	Prijestonica Cetinje, Drugi izvori finansiranja	500 eura
5. Specifični cilj: Smanjena diskriminacija i ugroženost prava mladih OSI od strane društva					
5.1. Posjeta mladih Udruženju paraplegičara radi upoznavanja sa trenutnim stanjem u kojem se nalaze OSI u našem gradu	NVO, srednje škole i fakulteti na teritoriji Prijestonice	I kvartal 2020. godine	- Minimum 3 posjete - Broj prisutnih mladih - Podijeljeni materijal	Drugi izvori finansiranja	/
5.2. Organizovati promotivne aktivnosti (info-punktovi, tribine, prezentacije) u seoskim i gradskim mjesnim zajednicama	NVO	Kontinuirano	-Organizovane promotivne aktivnosti -Broj održanih info-punktova, tribina, prezentacija, -Broj medijskih priloga -Broj distribuiranih brošura	Drugi izvori finansiranja	500 eura

			-Zadovoljstvo mladih OSI reakcijama učesnika		
5.3. Organizovati javni umjetnički performans koji bi ukazao na probleme sa kojima se suočavaju OSI	NVO FDU	II kvartal 2020. godine	-Organizovan performans -Broj okupljenih -Broj medijskih priloga - Zadovoljstvo mladih OSI reakcijama učesnika	Drugi izvori finansiranja	1.000 eura
6. Specifični cilj: Povećana briga o poštovanju ljudskih prava mladih Roma i njihova veća uključenost u životu društva					
6.1. Organizovanje manifestacije „Dani romske kulture“ putem koje bi se promovisala kultura romske populacije i podigao nivo informisanosti javnosti o položaju Roma na Cetinju	Prijestonica Cetinje, NVO	Kontinuirano. Minimum jednom godišnje.	- Organizovana manifestacija - Broj posjetilaca - Broj reportaža o događaju - Zadovoljstvo posjetilaca	Prijestonica Cetinje	1.000 eura
6.2. Organizovati kulturne i sportske događaje u romskom naselju uz učešće mladih iz gradskog područja	Prijestonica Cetinje	II kvartal 2019. godine	-Broj organizovanih kulturnih i sportskih događaji -Broj učesnika u događajima -Broj posjetilaca -Zadovoljstvo učesnika	Prijestonica Cetinje	2.000 eura
6.3. Organizovati akcije u cilju motivisanja i angažovanja mladih Roma na veće učešće u školovanju i bavljenju sportom	Prijestonica Cetinje Sportski klubovi sa teritorije Prijestonice Delegati (profesori) srednjih škola	Kontinuirano. Minimum jednom godišnje.	-Prisustvo većinskog stanovništva na dešavanjima -Broj medijskih priloga o dešavanjima -Broj učesnika u akcijama	Prijestonica Cetinje	/

			-Broj učlanjenih mladih Roma u sportske klubove -Broj upisanih mladih Roma u srednju školu		
Ukupna sredstva potrebna za realizaciju predloženih mjera i aktivnosti za četvorogodišnji period:					13.300 eura

6. Monitoring i implementacija

***

7. Akteri u procesu kreiranja Lokalnog plana akcije za mlade

Učesnici u procesu izrade LPAM-a su: predstavnici NVO Lovćen, predstavnici lokalne samouprave, eksperti, članovi Radne grupe, te indirektno - mladi od 15 do 30 godina, stanovnici/ce Cetinja.

Tim za implementaciju projekta „Strateško planiranje po mjeri mladih“, u okviru kojeg je izrađen Lokalni plan akcije za mlade, činili su:

- Filip Stanojević - NVO Lovćen
- Sandra Perović - Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za kulturu, sport i mlade
- Miloš Marković - facilitator izrade LPAM-a

Članovi radne grupe su izabrani na osnovu Javnog konkursa, koji je sprovela Prijestonica Cetinje, a činili su je predstavnici lokalne uprave, institucija, javnih ustanova, nevladinih organizacija i mladih.

ČLANOVI RADNE GRUPE:

- Ana Leković - Udruženje paraplegičara Cetinje
- Bojana Ivanović - JU Gimnazija Cetinje
- Bojana Vulaš - JU Centar za dnevni boravak djece sa smetnjama u razvoju i odraslih lica sa invaliditetom
- Dejana Rudović - NVO Džonatan Livingston
- Filip Stanojević - NVO Lovćen
- Milena Stanojević - NVO Aktivna zona
- Milica Marković - NVO Građanski kreativni centar
- Petar Špadijer - JU Gimnazija Cetinje
- Petra Božović - JU Gimnazija
- Sandra Perović - Prijestonica Cetinje, Sekretarijat za kulturu, sport i mlade

Prilikom istraživanja trenutnog stanja u oblasti omladinske politike, u početnoj fazi izrade LPAM-a, u proces izrade smo indirektno uključili preko 200 mladih od 15 do 30 godina, a organizovano je i šest konsultativnih sastanaka fokus grupa sa sljedećim društvenim akterima: upravama srednjih škola i fakulteta, predstavnicima učeničkih parlamenata iz tri srednje škole, privrednicima, omladinskim organizacijama, kao i sa predstavnicima institucija.

Vođenje procesa izrade LPAM-a i završna obrada dokumenta:

- Miloš Marković - facilitator

8. Skraćenice

EU - Evropska unija
JU - Javna ustanova
JZU - Javna zdravstvena ustanova
KUD - Kulturno umjetničko društvo
LPAM - Lokalni plan akcije za mlade
MONSTAT - Republički zavod za statistiku Crne Gore
MOP - materijalno obezbjeđenje porodice
MUP - Ministarstvo unutrašnjih poslova
NPAM - Nacionalni plan akcije za mlade
NVO - Nevladina organizacija
OB - Opšta bolnica
OSI - Osobe sa invaliditetom
PJ - Područna jedinica
RE - Romi i Egipćani
RTV - Radio televizija
RYCO - Regionalna kancelarija za saradnju mladih
UNICEF - Dječji fond Ujedinjenih nacija
ZZZCG - Zavod za zapošljavanje Crne Gore

Ovaj dokument je kreiran kroz projekat "Strateško planiranje po mjeri mladih" koji je podržan kroz projekat "Moja zajednica-Snažna zajednica" koji realizuje Centar za razvoj nevladinih organizacija CRNVO a finansira ga Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori. Sadržaj ovog dokumenta je isključiva odgovornost autora i ni na koji način ne odražava stavove Centra za razvoj nevladinih organizacija i Evropske unije.